

http://vk.com/oka_owren_doret

“SÜÝJI DÜNYÄ” powest

Bu dünýäniň az pursatlyk ömrüne Gylyç gowy düşünýärdi. Diňe bir düşünmegem däl, oňa ýüregi bilen ynanyrdy. Şonuň üçin ol ýaşlygyny bagtyýar geçirmäge çalyşýardy. Ugruny tapsa, elini yssy suwdan sowuk suwa urmajak bolýardy. Göwnüniň islän zadyny welin, ölýärdi, tapýardy. Ol iýmek-içmekde-de özüni hor eden adam däl. Mahal-mahal “Şu gün öýde-de süňitlije zat ýok bolmaly” diýip, işden soň restoranlaryň birinde mazaly naharlanardy. Diňe şondan soň öýüne gelderdi. Ýolboýam, özüni hor etmeli dældigi barada oýlanyp, özüni pugta ynandyrdy.

Ol maşgalasyny hor etmejek bolup, özüni har edip, bu dünýäden ir giden deň-duşlarynyň ýatlap, olara gynanýardy. Özi welin ölmekden edil, otdan gorkan ýaly gorkýardy.

Gylyç ölümiň-ä beýlede dursun, her dogan günden gorkýardy. Sebäbi onuň ýüregi ahyr bir gün adamyň garramalydygyny, soňam, aý, hawa-da, aýtmanynda-da oňa düşnükli. “Heý, beýdip, gurup-dikip, azap edip gidibermek bolarmy. Özem, bir gün däl, iki gün däl, ömürlik!...” diýip, gamly oýlanýardy.

Ol häzirem şeýle oýlar bilen öýüne geldi. Dogrusyny aýtsaň, häzir bu oýlardan soň onuň dyzlarynyň rahatlygy gaçypdy. Ol öýüň işiginiň gapdalyndan asylyp duran garaja düwmäni gazap bilen basyp ep-esli durdy.

Işik açylyp, gelni Senemiň mähriban ýüzi görünip gitdi. Gelin balajygy bakjadan gelen ýaly, enelik, zenanlyk mährini pyýala ýaly gözlerinde balkyldadyp Gylyjy garşylady. Emma Gylyç beýle mähir-muhabbeti duýardan häzir alysdady.

Ol bu dünýäniň namart, biwepadygy bardaky gussaly oýlaryny göwnüniň aýtymynda dargadyp bilmän heläkd. Ol şol gussalaryň ynysy bilen öýüne girdi.

“Wah, bu günlere nädip ýetdim?! Nädipler... Indem gidibermelimi? Özem, hiç haçan, hiç haçan gaýdyp gelmesiz.. Wah, loly dünýä?!..

-Gara ýanyk bolupsyň Bu yssynyň ahyry gelmänler geçdi. Heý, adamam beýle köseme bolarmy.—Senem owadan didelerini balkyldadyp zeýrendi.

Gelniň bu sözünde adamsyna ýalynjaňlyk etmek, ony ýalan-ýaşryk hajyk-hujyk bilen aldamak meýli ýokdy. Onuň bar aladasy aryp gelen adamsynyň göwnüni awlamakdy.

Emma Gylyç häzir aýalynyň mährini duýardan ejizdi. Gaýta bu sözler oňa ýalan, suwjuk bolup göründi.

“Dünýäň özi ýaly loly heý! Men şu gün ölsem, ertiriň özünde başga birine äre baryp, şu sözleri şoňa-da aýtjaklardan sen.” Diýiip oýlanandan soň, onuň salpy dodaklary öňküdenem beter sallandy.

-Näme lakgyldap dursuň! Heý, şu laňa-laňadan irmediňmi? Men-ä işden halys

bolup gelýän, sen bolsa...

Gelin adamsyna düşümdi.

-“Wah, bu yssyda öýde janyňy saklap bolanok. Ol-a güni bilen işläp, aryp, ýadap gelýär. Men weli adam ýaly garşy alybam bilemok. Dilim gursun, sakyrdamanyňda bolmadymy”—diýip, ol zenanlyk uýaljaňlygynyň hökümi bilen özüni gyssap oýlandy. Soňam, egilip, adamsynyň köwşüniň bagyny açyp, onuň tot-tozanyny süpürüp, gapdalda goýdy-da, aşhana ýüwürdi.

Ol gidişi ýalam bir eli çäýly çäýnekli, bir eli “Boržom” çüýşeli alňasap gelşine içki jaýda ýazylan owadan saçagyň üstüni ýene bir sapar süpürdi-de, getirenlerini tertipläp goýuşdyrdy. Soňra adamsynyň oturjak ýerine ýazylan düşegiň burçlaryny çekişdirip, ullakan ýassygy alada bilen sypalady.

Gylyç aýalynyň bu bolup ýörşünde ýasamalyk, ýalym-ýulumlyk duýdy. O :”Şu işsiz heleý ýaly gaýgysyz, gamsyz bolaýsaň! Gör, heý dünýäni sil alanda şunuň topugyna çykarmy?”—diýip, ýigrenç bilen oýlandy.

-- Näme, çäýa gaçjak siňek ýaly, göze-başa düşüp ýörsüň?— Çäýly çäýnegi gorup onuň myrryhy atlandy.—Näme, bu adamlar özüň ýaly güni bilen garnyny otaryp ýörendir öýdýäňmi? Iýer ýaly zat getir...

Gelin çäýly çäýnegini aýyrjagyny, aýyrmajagyny bilmän elendi.

-- Durubersin!

Senem ýene-de aşhana ylgady. Göz açyp ýumasy salymda nahar alyp geldi.

Gylyç özi üçin ýazylan ýumşajyk düşegiň üstüne süýndi-de, başyny agyr per ýassyga goýdy. Soňam, bu dünýäniň kerwen saraýdygy baradaky köne aýdymlaryň birini üzlem-saplaň sanady. Soňra howlukman oturdy-da, üstünden az-kem alnan arakly çüýşäniň gapagyny açyp, bulgura guýdy. Içdi. Howlukman nahar iýdi.

Süýji naharyň eşreti, aragyň gyzygy onuň başyndaky bolgusyz gam-gussalary serpip goýberdi. Ol gapdalda iýmän-içmän adamsynyň ýüzüne garap oturan surat ýaly gelniň ýüzüne birneme ýumşaklyk bilen seretdi.

-- Hä, name, ýylgyrýaň?

Gelin adamsynyň birneme açylyşýanyna begendi.

-- Näme, seniň geleniňe begenip ýylgyrýan. Güni bilen öýde ýeke özüm. Göresim gelip gitdi. İçerden çykýaň welin, dünýäm daralýar. Ine, geldiň, dünýäm doldy. Aýalynyň bu sözi Gylyjyň ýeňse damaryny gataltdy.

-- Boldy, bes et. Men halys oýnatgydyr öýdýäň, sen...

Gelin ynjyly ýylgyrdy. Onuň dili däl-de, balkyldap duran dideleri gürlledi.

Gylyç bu owadan gelniň ýüreginden syzylyp, gözlerine çäýylan ýaşy gördi. Emma görmezlige saldy.

“Haý, şu heleýlerem jögäý. Gör, sähel yüz berdigiň seniň tutuş erkiňe dawa edýär. Aglan bor, suwjuk-suwjuk sözler tapan bor, şeýdip, seniň boýnuňa her gün bir nogtajyk orarlar. Bularyň, ynansaň, gözleriniň ganly ýaşam tap-taýýardyr. Seniň bir..”

-Hany, ataň ölen ýaly şumjaryp oturma-da, tur, çäý ber...

Adamsynyň hökümlü sesi ýaş gelni ozune getirdi. Ol boşan tabagy göterip, otagdan çykdy.

Gylyç aýalynyň gözýaşyny ýatdan çykardy. Per ýassyk ony ozune dartyp başlady.

Birdenem onuň ýadyna şu gün işde bolan ýagdaý düşdi. Redaktoryň sekretary Gülüň ýylgyryp aýdan sözleri onuň gulagynda ýaňlandy. Gül etrap gazetiniň redaktorynyň sekretary bolansoň, hat ýazylýan maşinkasyny gapysy gulplanýan kabinetleriň birinde goýýardy. Kimdir biri ertirine, agşamyna şol maşinkany göterip, öz otagyna eltäýmelidi. Kabineti golaý bolansoň, onuň ýüz tutýanam, köplenç Gylyç bolup çykýardy. Şonuň üçin redaksiýanyň kollektiwine Gül bilen Gylyjyň gatnaşygy birneme ysnyşykly ýalydy. Ýöne bu gatnaşygyň ýylgyryşdan aňry geçmeýänine Gylyjyň özem gynanman duranokdy. Ol: "Iller-ä, Gylyç ikisi-üçüsi bilen ham- çam bolup ýör" diýip, çyny bilen oýlanýardy. Gülüň başy boşlukdan has süýjän näzli, höwesli ýylgyryşlary Gylyja diňe bir ýaraman, asyl, onuň ýüreginiň inäzlik tarlaryna melhem ýapgysy bolup ýapyşýardy. Bu gün Gül ýylgyryp, işikden girende, Gylyç ýerinden laňna galdy.

--Häzirjek, häzirjek, şujagaz işimi bolaýyn. Onsoň, özüm eltip bererin! Häk, içigara!..—Ol aljyrady. Uzyndan-uzyn jynjyrdan telefon onuň Güle bolan bar telwasyny püçege çykardy. Ol telefon trubkasyny höwessiz alanam bolsa, soň has janly görnüşe girdi.

-- Bolýar, başlyk. Onuň gürrüni bilmez. Ertir bar işimi kör edip, şonuň ugruna özümjik çykaryn. Ýok, ýok, gürrüni bolmaz!..—Ol trubkany ýerinde goýdy. Gülüň kabinetine ylgady. Maşynkanyň töwereginde sermenip ýören gelni görübem, edil bir edilmesiz işi edýän ýaly gatyrgandy.

- Sen, Gülüm, onuň ýaly işi ediji bolma. Aýal adam agyr zat göterip, bilini agyrdaýsa, oňa melhem tapylmaz. Aýal adam, edil, goýnuň guýruk ýagy ýalydyr. Çalaja kynçylyk gorse, eräp gidiberer. Agyr işler erkek adamlaryň işidir. Ol maşinkany göterjek bolanda, maşinka bilen bilelikde, Gülüň elinem dolap aldy. Gul, ilki muny tötänlikden bolan bir ýagdaýdyr diýip oýlanypdy. Ol elini çekip aljak boldy. Ýöne, gözi Gylyjyň ýüzüne düşenden soň, ýanaklaryna al reňk çäýylyp gitdi. Ol az wagtam bolsa Gylyjyň ýüreginiň gürsüldisini diňledi. Oňa çenli Gylyjam maşinkany beýleki otaga alyp cykyp gitdi.

Ol öwrülip gelende, Gül henizem öňki ýerinde durdy. Özem, Gylyjyň tutan ýeriniň yzy oçäýmesin diýip ätiýaç edýän ýaly, inçe barmaklaryny gülüň näzijek baldaklary ýaly çugdamjapjyk, durdy.

Gylyjyň öňem täsin tarsyldap duran ýüregi bütün bedenine galkynma bilen ýaýrady. Ol gele-gelmäne, bu näzikden owadan gelni bagryna basarlarly görüldi. Emma Gül şeýle näzik owaz bilen:

-- Ýaňy biri üstümüzden geläýen bolsa, name jogap bererdiň?!—diýdi.

Gylyç özüni dürsäp bilmän durşuna, jogaba derek sowal berdi.

-- Biz nähili bolup durduk?

-- Waý, üç cagaly, öýli-işikli adam halyňa, gündiziň günü bir başy boş heleýiň elinden tutup durdyň-a...

--Söýginiň gözi kör bolýandyr, Gülüm!

Beýle jogaby tapanyna onuň özem haýran galdy. Gül bolsa Gylyjyň bu jogabynyň ýürekden gaýnap çykýandygyna ynandy. Olam, häziriň özünde, öňünde duran, çekgelerinden ak giren adamyň gujagyna telwas edýänini duýdy. Emma işden

gaýdyp barýan işgärleriň aýak sesleri ony özüne getirdi.

Wah, ol şu dünýäniň peýkeri-le, ony gujagyňa salyp bolsa, onsoň, bu dünýäniň ýekeje lezzetinden gandym” diýip, arkaýyn aýdybermeli”.

Ol şeýle oýlara çümüp oturyşyna, Senemiň içeri gireninem, çay getirip, saçaýyň üstünde goýanyňam duýmady.

--Gyzgynjak çay demledim, sowatman içeweri.

Senemiň sesi Gülüňkä garanda, Gylyç üçin garganyň gagyldysy ýaly bolup eşidildi.

Ol şirin hyýalaryny garjaşdyryp, pynhan duýgularna başyndan uçurany üçin, aýalyna gatyrganmak isledi. Edil, şol wagt köçeden bir çagajygyň aglaýan sesi eşidildi.

-- Hany, çagalaň nirede ygyp ýör!

Adamsynyň „ygyp ýör“ diýmesini birhili görse-de, Senem derrew çykalga tapdy.

-- Üçüjigem goňşularyň çagajyklary bilen goşuluşyp, oýnap ýörler.

-- Bar, meniň ýüzümde Aý biten ýaly, mölterlip oturma-da, çagyr. Gijäniň bir wagtam bir oýun bolarmy?! Çagajyklar diýip, olary başyna goýberipsiň.

Senem sesini çykarman, otagdan çykyp gitdi. Gylyç şondan soňam ýene hälki edip oturan süýji oýlaryna dolanyp, bu gün bolan wakany aňyndan geçirip galdy. Emma başga-başga aladalardan, oýlardan ýaňa, indi onuň aňynda ýer galmady. Ol şonda-da bu süýji hyýalyndan el çekmek islemedi.

„Ýok, ol bir peri-peýker-le. Goç ýigide aýaldan başga söwer ýaram gerek-ä. Dync günün bolýar, beýleki bolýar, adam dynjam almal-a. Şunuň ýalyda ýarym litiri alakgetdin, bar öýüne.İçini dök. Keýp çek, soňam gaýt öýüne. Bu dünýede göreniň, göreniň, süreniň, süreniň. Aýalym diýdi, öýüm diýdi, işim, aladam diýdi, şolardan elin sypanok ahyryn. Ýeri, olar nirä gitsin diýsene! Emma, ol jennet jüýjejigini il asmanda kakar. Ol henizem, meniň bagtymyň çuwüp ýördüğinden maňa göwün bölýär.Ýogsam, meni başyna ýapsynmy diýsene. Sypdymaly däl. Hiç sypdymaly däl! Görüm- göreldäni daşyndan gözlemeli däl.Goňurja her gün bir ysrganyp gidýär. Men bolsam, wah, dünýä iki geljekmi diýsene... Senem gelip içeri girdi. Ol adamsynyň işden geleli bari ham-hyýal bolup oturyşyny görüp, onuň aýaguýragynda dyz epdi. Ol adamsynyň bu bolşy gün uzynky ýadawlykdan, jöwzaly yssydandyr öýtdi. Şonuň üçin adamsynyň göwnüni awlamak üçin, onuň agyrlydyr öýden ýerlerinden tutdy.

-- B yssy-da, sowulman gidip otыр. Salkyn jaýyň içinde janyňy saklap bolanok, daşardakylaryň-a dat gününe.

Gülüň hesreti bilen gümra bolup oturan Gylyç, aýalynyň sesine ukudan oýanan ýaly boldy. —Yssy bolsa, daşarda, jöwzada ne körün bar. Il-ä sen daşarda ýanyp-bişmesin diýip, gara köýük bolup ýör. Seniňki nämemişin.

--Menem şony diýýän-dä. İşden çykyp gaýdanyňda, salkynjak bolaýsa diýýän.

Ýogsa, işden geleninden soň özüni alyp bilmän otırsyň-a.

Gylyçä azmly gürlledi.

-- Haý, akmak heleý. Kim eken ol özüni alyp bilmän oturan. Öz ýanyňdan pal atyp oturmaň bar-aý seniň.—Ol aýalynyň ýagdaýyny görüp, hasam haýbatlandy.

-- Bar, ol garagollar jaýyňy yerinden göçürmäňkä,. Sen meniň aladamy edenden, bar, şolara seret.

Senem kynlyk bilen ýerinden turdy. Ol adamsy bilen umumy dil tapyp bilmänine örtendi. İçinden özüni kötekledi. Gylyç bolsa ajy gök çayyň soňuny käsesine syrykdyryp otursyna, ýene-de humarly başynyň ugruna gitdi.

„Gör-ä, Goňurja günde biri bilen keýp çekýär. Men welin, loňkuldap, bir öýe girsem, çykmany bilemok. Kürk towuk ýaly. Iş, öý. ÖÝ, iş!

Ol şeýle oýlar bilen ýerine gireninem, alada bilen uka gideninem duýman galdy.

2.

Ir bilen Senemiň aladaly, birneme howsalaly sesine Gylyç laňňa ýerinden galdy.

-- Näm bolda-aý?

-- Wah, men guraýyn, ýatyp galsam näme! Indi sen ine-gana ýuwunmaga-da ýetişmersiň. Turaweri. Çay demleýänçäm ýuwunaweri.

Gylyç närazylyk bilen gaşyny çytdy. Ol Sen diýen adamyň irräk turanyny görermikäm, haçan görseň öli ýaly keserip ýatyrasyň!“ diýip, igenmek isledi. Emma ýaltandy. Düşeginiň üstünde oturan ýerinde maşk eden boldy. Çala-çula ýuwundy.

Birdenem ýadyna dünýäniň ýene bir gününüň geçendigi baradaky howsalaly duýgy kürsöp urdy. Onuň eli- aýagy buza döndi. Näme edip, näme götrenini bilmedi. Nämedir bir zadyň şaňňyrdap döwülen sesini eşitdi.

Kim goýýar bu käsäni meniň aýagymyň aşagynda. Indi, şu ýerde goýulmasa, başga ýer gapyldymy? Haýwanlar!

Senem kürsöp içeri girdi.

-- Wah, Akmyrat jan gije turup suw içip, soňam ýadyndan çykarandyr. Goý, döwülen jäjek bolsun. Jäjek döwülse, şatlygyň alamatymyşyn. Öýmüzde şatlyk boljakdyr.

Gylyç muny Gül bilen boljak duşuşygyna ýordy. Soň ol sesini çykarmady. Ol ertirliginem howlukman, oýa batyp iýip içdi. Senem adamsyny geýindirip, köýneginiň iliklerini ildirip, köwşüniň bagjygyny daňyp, işe ugratdy. Gylyç işige ýetende bolsa, ýaýdana-ýaýdana:

Agşamlyk nämejik bişirip goýaýyn? Näme iýesiň gelýär?—diýip sorady.

Gylyç sesini çykarmady. Ýöne ol „Agşam Meleje bilen geljekdirin. Gowja nahar bişireweri“ diýmek isledi. Emma Senemiň mylaýym sesi ondan öňürtiledi.

-- Akmyrat jan, eje, börek iýjek iýjek diýip, halys etdi. Ýa-da börek бүкәйе́йинми?

Gylyç ýogam, bolýaram diýmedi. Onuň gep gaýtarmanyndan razylygyny aňan Senem göýä bir eziz myhmanyň ýola salýan ýaly bolup:

--Sag- aman baryp geleweri—diýip, mähir bilen işigi açdy.

Soňam, tä adamsynyň garasy ýitýänçä, penjireden seredip durdy. Şondan soň diwana geçip oturdy. Onuň gözlerindäki ýukajyk gussa, indi ýüregine döküldi.

„Saňa ne döw çaldy, söwer ýar. Ýa-da maňa bir zat bolup ýörmükä, Alla janlarym? Bir sagat görmesem, ýürek-bagrym üzülip barýar-la!

Ol edip oturan oýuna toba edip, ýakasyna üç mertebe tükürdi.

Adamsy bilen bile ýaşan süýji günlerini ýadyna saldy.

Bagtyýarlykdan, guwanmakdan bir gez beýgelen ýaly boldy. Ýene-- de adamsyny küýsedi. Asyl, onuň zyýndan gidiberesi geldi. Emma ejap etdi.

„Meniň bolup ýörşümi, gyz! Alla ömür berse, bu dünýäde gün, aý känä. Näme,

göçün geçip barýarmy diýsene. Öýüne gelende-hä diliň baglanýa. Niçikmidir, öýden çykdygam, ýüregiň ýarylyp barýar...“Diňe şondan soň Senem az-kem köşeşdi. Çagajyklaryny oýardy. Durdumyrat bilen Sonajygy okuwa ugratdy. Akmyrady bakja äkitdi. Gelibem, içeriň, daşarynyň işine gümra boldy. Gylyjyňky welin, bu gün ugruna bolmady. Ol redaksiýa baran badyna Gülün bu gün işe çykmaýandygyny bildi. Çünki, oňa bu gün „maşinkany göteriş“ diýen adam bolmady. Onuň üstesine redaktoram raýkom üçin taýýarlanýan maglumatlaryň gijikdirilýändigini gatyrgandy.

Iň bärkisi, Goňurja näme? Şolam bu gün işde ýokdy. Ol onuň öýüne jaň etdi. Ol öýünde-de ýokdy.

Günortan onuň işdäsi hiç zat almady. Nämüçindir, Gylyç özüni juda oňaysyz duýdy. Göwnüne bolmasa, bir gara güýç özüni kowalap gelýän ýaly duýdy. Uludan- uludan dem alyp, özüni köşeşdirjek boldy.

„Wah, bu dünýä gelmänjik geçsem bolmaýamydy. Eje jan, meni dogurmasaň bolmaýarmydy. Dogulmadyk bolsam, ölmezdimem. Beýdip, ahyrýet jezasyndan, ölüm awusyndan gorkyňa, elem-tas bolubam ýörmezdim. Munça görgüleri görmek meniň nämäme derkar, bu baş günlük dünýede, eje jan!“

Gylyç günortan nahary mahaly kabinetinde ýekeje özi gamgyn halda boýnuny burup otyrды. Birdenem telefon trubkasyna el ýetirdi. Öýüniň nomerini aýlady. --Hä, özüňmi? Näme, Börk bişirjek diýdiňmi, agşam? Walla, şonuň ýanyndan burçluja unaşam etsen-e, birhili ugrum ýok.—Gylyç ýylgyrды. Sebäbi, onuň sesini eşiden aýalynyň „ugrum ýok“ diýmesine, ot-elek bolmasy ony biparh goýmady. Senemiň „Burçluja unaş bişirip yzyňdan alyp baraýynmy!“ diýmesi, ony hasam tolgundyrды.

-- Goýsanaý, walla, bir zat aýdylsa, senem şomuş diýip, suwjaryberýäň. Heý, işde bir unaş bişirilip getirilermi? Gören-eşiden näme diýer, utanç ahyryn.

Gylyç aýalynyň aladadan doly sözlerinden dynjak bolup, „bolýar, bolýar“ diýip, trubkany ýerinde goýdy. Soňam, aýalynyň aladasyna öz ýanyndan monça boldy. „Eý Allam, ýa meniň indi sanalgymyň azalýanlygyny şu-da duýýarmyka“ Aslynda, bu aýallaryň bilmeýän zad-a bolmaly däl. Itler-ä eýesiniň başyna düşjek belany bilýän eken. Gel, men osmakladyp, şundan soraýyn-la.“

Gylyç işe gümra bolup oturşyna sekretariatyň işgäri Aňkarbaýyň kabinete gireninem duýman galdy.

-- Tüşmeýmen, ýöne güni bilen tümtünip, oturyp galypsyň-deý! Walla, artyk-süýşük ýokma diýip gelamasam, sizden gelbäri diýen jok.

Gylyç bu gün keýpsizräk bolansoň, Aňkarbaýa kän bir ýüz bermedi. Muňa Aňkarbaýyň bolmajasy boldy.

-- Kaýrat kyl, şun deý kaýratlar kylyp, ýeşle, kazany-y, bas aňryňga. Körünge alyp kidesiň. Ýime, ýiçme, ýişleber-goý. Kança- kauça baýlary jaýladyk. Barysy sen teg jygnap koýdular. Ýöne bitdesi körünge alyp barmaýgan-bow. Barysyny jyzlarynda kalgan hatynlary sen deý jalataýlar bilen toý toýlagan goý. Senem jygnabir.

Gylyjyň ýüregi ýarylara geldi Ol ylgap baryp Aňkarbaýyň elinden tutdy.

--Agam, gargama, beý diýme. O diýýäniň gargyş-a, seniň. Gazaklaryň gargyşy ýaman bolmaly. Me, häzir ýanymda üç manadym bar, ýene iki manady

oglanlardan karz alyp- bererin.

Aňkarbaý berlen üç manady juda hapa zady eline alýan ýaly duýgy bilen aldy. Soňra, oňa göwnüýetmezçilik bilen seretdi.

--Munyňdan näme boljak? Bir bulgura-da ýetenok, munyň.

Gylyç beýleki kabinete ylgady. Ol ýerden adam tapmady. Ol koridoryň ugrunda aljyrap durka, aňyrdan seýkin basyp gelýän Güle gözi düşdi. Edil halasgärini gören ýaly bolup, ol Güle bakan ylgady. Oňa ýetip-ýetmänem samyrdady:

--Gülüm, geleniň gowy boldy. Sen, sen...

Gül Gylyjyň bolşuna ýylgyryp, gyzjagazynyň elinden tutup durşuna, uýaljaň gürledi.:

-- Waý, oglan, bu gün saňa näme boldy. Il-gün görse näme diýer. Ýör, kabinetiňe bir gir-ä.

-- Ýok—diýip, Gylyç elini daldalatdy.—Kabinetiňe bir gir diýme. Ýanyňda bar bolsa, iki manat ber! Gaty gyssagly.. Zerur, zerurdanam beter gerek boldy.

Gül gaşynam çytman, gyzjagazynyň elindäki gapjygyny aljak boldy. Emma, owadanja gapjyga güýmenip oturan çagajyk ony bermek islemedi.

-- Läle jan, özüňjik al-da, beräý, dädä. Bol, basymjak—diýip, ol gyzyny hoşamaýlady. Emma gyzjagaz gapjygy bermedi. Ahyram, gapjygy açdy-da, ondan ýewkeji kagyz pul çykardy. Olam bir manatjyk bolup çykdy. Ol „Indi berjek дә!“ diýip, koridoryň beýleki çetine gaçyp gitdi.

Gylyjyň içini it ýyrtsa-da, kesekiniň, onda-da, Gülüň çagasyna hiç zat diýip bilmedi. Ol uly gynanç bilen kabinetine seretdi. Soň bolsa başyndan musollat bolup inen dilegçämi, ýa-da keçjal gyzjagazamy, bularyň haýsy birine ýalbarjagyny bilmän, iki jahan owarrasy bolup, aljyrap galdy. Ahyram, öz kabinetine baryp albassynyňky ýaly ýüzi görenden neresse çagajyga ýalbaranyň ýagşy gördi.

- Läle jan, дәдеңе ýene bir manat beräý! Ertir men saňa iki manat bilen ullakan şokalad getirip berjek. Pul bermeseň şokalad berenoklar ahyrin. Hawwamy? Gülem gapdalda ýylgyryp durşyna, çynlakaý görnüşe girdi.

-- Beräý, gyzym. Goý, дәде көп-көп şokalad getirsin saňa.

Gyzjagaz ejesiniň ýalbarmasyna birmeme gowşady. Ol elindäki gapjygy açyp, ondan bir manat çykardy-da, bu aljyraňňy adama uzatdy.

Gylyç „, sag boly“ beýlekinem unudyp, kabinetine kürsäp urdy.

Aňkarguly edil ýaman algyly ýaly, häli nirede duran bolsa, şindem şol ýerde garaşyp durdy. Ol hälki berlen üçlүgem aýasynda saklap, öwrenje skulptoryň elujy ýasan ýadygärliги ýaly bolup garaşyp durdy. Ol garader bolup gelen Gylyjyň üçlүgiň üstünde goýan iki manadyna-da garamady.

-- Otuz akşa-da ber!—diýip, gök gürlän ýaly, azymly aýtdy. Gylyç jübülerin barlaşdyrdy. Iki sany ýigirmi köpүklik alyp, aýlawda aty çykan ýaly bolup, begendi.

-- Haý, halalyň bolsun. Şu ýekeje көпүгimem galaýmasyn, özüme.

Aňkarguly, indi has möhüm zady aýtjak ýaly bolup, gabarylyp durdy-da, soňam işikden çykyp gitdi. Gylyjyň egninden agyr yük aýrylan ýaly boldy. Ol ýerine geçip, ýene-de telefon trubkasyna ýapyşdy.

-- Neme, senmi, özüňmi, diýýän. Aý, menem, burçluja unaşy bişir diýip, seni azara goýaýdym öýdýän., walla. Eýýäm bary taýýar diýdiňmi? Sen, beýdip, azara galmalam däl ekeniň. Hä, kellämmi? Aý, şu edara gelseň, kelleagyra däl, kelläň özem ýadyňdan çylýar- ow. Aýdyldy-la, birwagt. Bolýar, bolýar.

Gylyç trubkany ýerinde goýup, bir dikeldi. Ol aýalynyň mylaýymdan näzik sesini onuň bilen ýaşan döwründe ilkinji sapar duýan ýaly boldy. Dünýesi giňäp gitdi.

Ýene-de işine gümra boldy.

-- Däde, şokalady haçan getirjek?

Gylyç başyny galdyrdy. Gülüň gyzzagazy gapdalynda oňa tamakinçilik bilen seredip durdy. Ol öz ýanynda sokaladyň ýoklugyna gynandy.

-- Şokalady ertir getirerin diýdim-ä, men saňa. Bu gün men heniz dükana gidemog-a.

Gyzzagaz dillije düwmejik ýaly, täsin äheň bilen ýürejigindäki ynalyksyzlygy aýtdy.

-- Ejem , ertir bakja gidersiň diýýär-ä. Bu gün doktor indi sen gutuldyň diýd-ä.

-- Gutulsaň gowy-da.

--Sen onda oýmüze getiräý-dä şokaladymy, bolýamy.

Gylyç tolgundy.

Ejeň meni öýňüze goýarmyka?

-- Goýar, Men oňa aýdaryn, bormy. Sen gelgin. Sen maňa papa bolaý!

Gylyç aljyrady. Ol ýerinden zarply turdy. Birdenem işikde gyzyňyň gürrüňini diňläp duran Güle gözi düşüp, göýä tokly simi ellän , indem elini ondan aýryp bilmeýän ýaly boldy.Ol ýüzünden akýan deri sylmaga-da gaýrat tapmady.

Gulaklary welin Lälejigiň sesini eşitdi.

-- Eje, aý eje, şu däde biziň oýmüze geläýsin. Maňa papa bolaýsyn, bomy!

Gylyç gyzzagaza tarap ylgady.

-- Goý, Läle jan, beý diýme, ejeňi utandyrma.

Gül bu gürrüňe aglaýanyňa garamazdan, gyzyňyň elinden zarp bilen çekdi-de, ony kabinetden alyp gitdi.

3.

Gylyç gapyny keýpsiz acdy. İçerden aýalynyň „ Kim geldi. Akmyrat jan, senmiň, gapyny ýap oglum! Diýen sesini eşidip öňki keýpinden nam-nyşan galmady.

Onuň häzir içeri girip: Náme, baryňyz kürk towuk ýaly, içerde busuşyp otysyňyz“ diýip , aýalynyň üstüne ajysyny pürkesi geldi.Emma gözi işikdäki del aýal köwşüne düşensoň, sesini çykarman, öz otagyna geçip gitdi.

Senem bilen onuň öňki işdeş ýoldaşy Gözeliň süýjülik bilen edip oturan gürrüňlerini diňläbem, işikde kürtdürüp durdy.

Adamsyna gözi düşen Senem syçyrap ýerinden turdy.

--Geldiňmi? Armaweri, wah, men guraýyn. Gözel jan gelensoň, begenjime, gürrüňe güýmenip, seniň geleniňem bilmän galypdyryn-da. Ol jaýda Gözeliň adamsam otyr.Olam „Gylyç agamy bir göreýin, salamlaşyp geçeyin“ diýipdir.

Senem adamsynyň daşynda perwana bolup pyrlanyp, onuň eşiklerini çykmaga,

ýuwunmagyna, öýde geýýän tämiz eşiklerini geýinmegine kömekleşdi. Soň onuň özünden öň çay-çörek eltip, baharly tabaklary eltip, saçagyň üstüni doldurdy. Adamsynyň oturjak ýerine ýüzüne atlaz tutulan täzeje düşekçe ýazdy. Ol myhman bilen salamlaşsa-da, işikden giren hálki agraslygyndan aýňalyp bilmedi. Emma Çarynyň mylaýymlygy, sypaýylygy ony özüne bendi etdi. Ýöne: Şu zamanyň ýaşlary zor-ow. Tanamadyk, bilmedik ýerlerine-de heleýleriniň yzyna düşüp geliberýärler. Özüm-ä öljegimem bilsem, beýle işi edip biljek däl“ diýip oýlandy. Çary hem onuň pikirini duýan ýaly, bada-bat düşündiriş berdi.

-- Ýaňy şu töwereklerden geçip barýardyň welin, Gözel „Şu Senemi göresim gelýär“ diýip, walla, hut goýmady. „Özüň gir-de çykaý“ diýsemem „Ýok-la, Gylyç aga bilen tanyşarsyň, Gaty parasatly, salykatly adamdyr“ diýip, ahyry menem yrdy. Tüweleme, aýdyşlaryça bar ekeniňiz.

Çarynyň bu sözi Gylyja ýarady. Ol bu ýigidiň özi, işi barada soraşdyrdy.

-- Ylymlar akademiýasynyň Hukuk, filisofiýa institutynda işleýän. Nesip bolsa, basym goramaly. Işim taýyn.

Gylyç, umuman alanyňda, alym adamlary erbet görenokdy. Ýöne, onuň ýekeje alym tanyşam ýokdy. Şonuň üçin Çaryny köpräk diňläsi geldi. Hakyky alymlaryň nätüýsli bolýandygyna göz ýetiresi gelýärdi. Ol Magtymgulynyň :

Alymlara uýsaň açylar gözüň,
 Jahyllara uýsaň, kör dek bolar sen!--

Diýmesindenem, alymlaryň ýöne adamlar bolmaly dældigini duýýardy.

-- Inim, seniň kandidatlyk işiň ugry näme. Men temaň näme diýjek bolýan-daý?

Çary çaly kasesini saçagyň üstünde goýdy.

-- Meniň temam: “Magtymguly-Pyragynyň dünýewi sygyrlarynyň dialektiki kansepsiýasy”. Men nähili düşündirsemkäm, ine, Magtymguly-Pyragy şeýle diýýär:

Dünýe bir loly heleýdir,
 Bir gün senem guçar gider.
 Ýa-da“

Magtymguly, söz diýr aryf dostuna,
 Kim galar dyşmeýen ajal destine,
 Bir gün menem salar Ýeriň astyna,
 Agzyňdan yil gider, zyban eglenmez.—

Diýmek bilen, beýik şahyr näme diýmek isleýär. Onuň bu sygryň üsti bilen açýan pikiri adamzadyň paýhasy bilen nä derejede utgaşýar, Onuň filosofiýa kansepsiýalary bilen baglylygynyň derejesi nähili... Ine, meniň temam şeýleräk many-mazmuny öz içine alýar.

Gylyjyň çaly sowap gitdi. Ol gamgyn gürledi:

--Aý, Çary jan, gaty kyn işe baş goşupsyň. Heý, beýdäýmek bolarmy, ahyryn. Çary keýp edip güldi.

--Onuň nāmesi kyn, agam!

--Aý, inim, Magtymguly ýaly ägirdiň bilinden tutup, ony ýykmaq saňa, maňa başartmazmyka diýýärin.

Çary ýene güldi.

--Men Magtymgulyny ýykjak bolamok ahyryn.

-- Eýsem, näme?

--Ony ylmy –filosofiki mazmunda halka düşündirjek bolýan. Aslynda, ol dünýewilik usulynda bireýýäm düşündirildem. Meniňki şony Magtymgulynyň şygryýeti esasynda filosofiki aspektde, ýene bir sapar düşündirjek bolmak.

-- Seniňçe, onda:

Bu dünýe kerwensaraýdyr.

Her kim geler geçer gider--

Diýen goşgusynda, bu dünýä gelenleriň hemmesi hökman ölmeli Şonuň üçin, birek-biregiň göwnüne degmeli däl. Mal-pul toplama, o dünýäniň aladasyny et!— diýmeden başga bir pikir hem aýdypdyr-da.

--Gepem, onuň hálki agzap geçen setirlerinde biziň çak edýänimizden düýbünden başga zat aýdýanlygynda. Magtymguly şu we beýleki şygrylarynyň üsti bilen, „Dünýäde bir güýçli akym bar. Şol akymy kimiň ýöredýändigini aňyp bilemok. Ähli heňnamlary ýöredýän şol kerwensaraý. Ýa-da Hudaýdyr!—diýip düşündirýär. Ol älemi aýlap duranzadyň dialektikadygyna düşünmändir. Ol dialektikany nemes filosofy Gegel açypdyr.Gegelem ähli ösüşleriň başynda Hudaý otyr diýip otyr.Diýmek, sen dünýä geldiň. Özüňem üznüksiz ösüşleriň zynjyryna düzülip geldiň.Meselem, senden öň bu dünýä seniň kakaň bilen ejeň geldimi? Olardan öňem olaryň kakasy, ejesi geldimi? Olaryň eneleriniň eneleriniň eneleri, atalarynyň atalarynyň atalarynyň atalary geldimi, Şeýtdе, Tә Allanyň özüne çenli yzarlada gaýdyber, yzyňa.Şeýdip gidip otursaň, ahyr bir gün iň soňunda ýekeje öýjükli amýobalara baryp ýetersiň. Onsoň, sen otur-da, turda oýlanyber. Dünýäniň aňyrsy näme?

Dünýäniň biologik aňyrsy, ýeke öýjükli we köp öýjükli bardalar! Organizm, goý, näçe össe ösübersin, ol nirä ýetse-de, şol köp öýjükli we bir öýjükli bolmagynda galýar. Dünýä alymlary gany barlap, synaglardan geçirip,iň soňunda-da, diňe şu netijä gelipdirler.Ähli zadyň düýbi, at, olam, neýtrona, platona bölünýär. Ähli zat ölse-de atam ölmeýär. Ähli barlyk başga bir barlyga öwrülse-de, barda,öýjük, başga bir zada öwrülmeýär. Dürli yns-jyns ölerden soň mün, million ýyl geçse-de, ýekeje barda, ýada öýjük tapylsa, ol nämäniňki bolan bolsa, şony dikeldip bolýan, kibernetik döwür, häzir. Eger bir adam ölse, onuň ýekeje kletkasy saklanyp galsa, edil şol adamy täzedен dünýä inderip bolýar.

--Adam ölýär-ä!

Adam, anyk adam ölýär, emma ol düýbünden ýok bolup gitmeýär. Adam umumy dialektikanyň materialy bolup durýar.Ol nämelerden jemlenip, bir bitewilige gelen bolsa, soňra ol şol emele gelen aýry-aýry predmetlerine dargap gidýär. Mysal üçin, men häzir öldüm-de, emma köp ýyllardan soň ýene direlmegim mümkindir.

-- O nähili?

-- Men öldüm,

--Öldüň!

-- Meni jaýladylar.

-- Hawa.

--Meniň jaýlanan ýerime mün ýyldan soň bugdaý ekdiler,

-- Hawa.

-- Adamlar meniň suňňümde biten bugdaýy ýýdiler. Meniň hetronlarym, protonlarym meni iýen adamyň ganyna geçdi. Ondanam, elbetde, ata bilen enäniň gatnaşmagynda, çaga emele geldi. Ine, men ýene-de dünýä geldim. Meniň Çarydygymy bolsa, enemem, atam hem bilenoklar. Aslynda, ony meniň özümem bilip baramok. Men bolsam doguldym, ýaşadym, ömür sürdüm, öldim, ýene-de direldim. Düşündiňmi?

-- Aý, bolýar-da. Ýöne, gel, Çary jan, sen maňa Magtymgulynyň: Tört mün dört yüz ýaşan Lukman hekimiň, Başy gara guma batdy, ýaranlar— Diýmesinem bir düşündirip bersene.

-- Ony düşündürmek aňsat. Diýelektikanyň ýeke-täk kanuny bar. Lukman Hekim bolsaňam, tagtyn ýel ýöreden hökumi Süleýman bolsaňam, oňa boýun bolaýmaly.

-- Onda, dünýäden geçmeli bolýan bolsaň, dünýä inibem ýörmeli däl-de! Bu gün gelip, ertir ölmeli bolýan bolsa, onda, seniň dialektikaňde derek yok-da, Çary jan. Ol bizi näme üçin dünýä getirýär. Ras, geldiňmi, bu dünýäde bal dadyşan ýalyjak bolup, ýaşap ýören ýagşy dälmi, näme?!

-- Eý, agam, Magtymguly-Pyragy:

Ol ölmek, direlmek galypdyr öňden,

Peder bize miras goýmuş bu derdi--

diýmänmi! Biziň dogulmagymyzam ölmegimizem, pederden bize miras däl. Ol dialektikanyň hökmürowanlygy. Onsoňam adam doglup, ese-boýa gelenden soň, ol dialektikanyň däl-de, jemgyýetçilik dialektikasnyň kanuny bilen ýaşaýandyr. Karl Marks: “Adam- jemgyýetçilik mahlugydyr!” diýmeýärm. Şol gaty dogry aýdylan pikirdir. Adam, ilki dialektikanyň önümi bolsa-da, soň islese, islemese-de, jemgyýetçilik dialektikasyna tabyn boýar. Her bir adam, özi duýmazdan, ony ösdürmäge goşant goşýar.

Ine, Magtymguly –Pyragy: “Bu dünýä kerwensaraýdyr. Her kim onda ýük ýazdyryp, geçip baradyr!” -- diýýär. Emma özi soň-soň: “Heý, agalar, doguldyňmy, ölmeli, geliň, elimizi tutup, aglaşyp oturmalyň” diýipmi. Gör, nähili goşgular goşupdyr. Ol özüniň goşgulary bilen garyby baý edipdir. Namartlary mert bolmaga çagyrypdyr. Dagynyk ilini bitewilige, agzybirlige çagyrypdyr. Şeýdibem, türkmen halkynyň ýüreginde orun alypdyr. Häzir, saňa, maňa Magtymguly – Pyragyny türkmen halkynyň ýüreginden çykar diýseler, biz şony başararysmy? Başaryp bolmaz. Özem onuň ýaşan döwründen bari iki yüz elli ýyl geçipdir. Beýle adamlar hiç haçan ölmeýär...

-- Çary jan, meniň ýüregimde bir howsala bar—diýip, Gylyç käsesine çäýnekden birwagt sowap giden çäý guýdy.—Ine, men birden öläýjek ýaly, bu dünýäden syçrap gidäýjek ýaly bolup durun. Bu gaýgy diňe maňa däl, tutuş maşgalama täsir edýär. Işden ýaňy geldim. Göwnümde welin, ertir öläýjek ýaly bir galpyldy tutup dur. Şony ýatlap keýpim gaçýar. Gelnejeň, çagajyklarym, gözüme gyrada ýatan çöpçe-de görnenok. Sen Magtymguly bilen çörňeşip ýören adam-a. Meniň bu bolşum, nämäniň alamaty.

-- Agam, ýaňy aýtdym-a, „Adam jemgyýetçilik mahlugy“ diýip. Görýän welin, sen jemgyýetçilik mahlugy bolmaly däl. Aýdaly, işgärleriňiz bilen agaç ekmäge gatnaşdyňmy? Bileje gezmäge, gezelenje gitdiňmi? Ýa köpçülik işlerine

gatnaşýaňmy? Maşgalaň bilen tirkeşipjik kino, teatra, konsertlere gitdiňizmi? Hiç bolmanda ýoldaşlaryňy myhmançylyga çagyrdyňmy, ýa-da olaryňka myhmançylyga gitdiňmi? Iliň toýuna, - ýasyna gidýäňmi“

-- Şolar-a etmelidirem öýdemizog- aý!Iş- öý. Öý- iş! Öýüňe, işiňe wepaly bolmaly diýseler, gidýän, gelýän. Aýlygymy getirip, gelnejeňe berýän. Ogurlyk, beýleki edemok. Işe gijä galyp, ýa-da, käbiri ýaly göze-başa düşüp, käýinç alybam ýören däl men.

Çary oýlandy. Ol şu ýerde kellesiniň gyzgynyna bir zat aýdyp goýberse, bu adamyň maşgalasyna bolan ägirt yhlasyna zeper ýetirmegem mümkindi. Onsuzam öz göwnüne şeýleräk bolmalydyr öýdüp bulam-bujar edip aýdyp goýberenine,Çary häzir gynanýardy. Onuň durmuş, dialektika barada aýdan zatlarynyň dialektikanyň düýp kanunlaryna ters gelýän bolmagam mümkindi.Ol köpden bäri beýle kelle göçgünlilik etmändi.

„Aý, zyýany ýok.Indi bary öz ugruna gitdi. Ýöne Gylyjyň howsalasyny aýyrmaly. Oňa bu dünýäniň kerwensaraý dældigini gysgajyk pikirler bilen düşündirmeli.

-- Gepem, seniň şol bir galypdan çykyp bilmeýänligiňdedir, agam.Heý, seniň ömründe batyrgaý makala bilen çykyş eden wagtyň boldumy? Özüňem gazýetde işleýäň, telim ýyl bäri!..

Gylyç oýlandy.

-- Aý, az-owlak makalalar-a ýazylandyr, ýöne olar batyrgaýmy, dälmi, oncasyn-a bilemok.

--Redaksiýada bolan ýygnaqlarda „redaktor kemçilikleri düzedenok“ diýip, ýekeje sapaý ýolbaşçyny tankyt eden ýeriň boldumy?!

Gylyç tisgindi-de, ýanbaşlap oturan yerinden dikeldi-de, işige seretdi.

-- Hudaý saklasyn. Dogrusyny aýtsam, geçiniň öň aýagy ýaly bolup, her ýygnaqda jikgi-jikgi eden bolup, başlyklaryň gaharyny getirýänleri ýigrenýän. Ras, başlykmy, döwlet oňa ýolbaşçylygy ynandymy, hemme kişi şonuň diýenini edäýmeli. Dogry dälmi?!

--Ýok-la, elbetde, dogry däl, ýöne başga zat! Sen aýt, heý, heý, ine““Şu ýerde durmuşa bezeg berýän pylan zat bar, ýa-da pylan zatlar biziň durmuşymyza zyýan berýär. Eger şol kemçiligi aradan aýyrsak, bize bagtly, eşretli ýaşamaga ýol açyljak. Men şony öwüp ýa-da tankyt edip ýazjak“diýip, redaktoryň ýanyna baran mahalyň boldumy?!

-- Heý, senem, Çary jan, Biziňki bir şäheriň gapdalyndaky etrabyň el ýaly gazet-i-how. Etrap gazet-i. Okaýan bolsaň görýänsiň-ä „Prawda“, „Izwestiýa“, „Sowet Türkmenistany“ diýdi, aý merkezi, respublikan gazetler öwme, tankytlama kemini goýanoklar. Olardan geçip, bi el ýaly gazýete näme ýazaly.

Çary gepi has çuňlaşdyryp, Gylyja girere deşik goýanokdy.

-- Leniniň döreden „Iskra“ gazetine el ýaly gazet diýäýseň.

Şo el ýaly gazet dünýäniň ýüzünde nähili topalaň turuzdy. Ol bütün adamzadyň ýüregini, aňyny sarsdyrды. Şeýle dälmi?!

Gylyç gürrüňi jemlemek isledi.

-- Aýt., Çary jan, bu gepleriň ahyrynda sen näme diýmek isleýäň?

-- Bolýan zady aýtjak bolýan.Sen diňe öz aladajygyň bilen ýaşayan ekeniň. Bu uly jemgyýet, halk, watan, durmuş, güzeran, öý, iş, maşgalaň, çagajyklaryň seni asla

gyzyklandyrmaýan eken diýjek bolýan. Magtymguly –Pyragy hak aýdypdyr. Seniň ýaly Men haçan ölerkäm“ diýip, kölegesinden gorkup ýören nalajedeýinler üçin bu dünýe hakykatdan hem kerwensaraý! Ýöne saňa meňzeş adamlar örän azdyr. Biz şoňa-da şükür. Eger dünýäni seniň ýaly adamlar alsady, onda dialektika-da bolmazdy, bu rewolýusiýalaram, ösüşler, özgerişlerem , taryham, filosofiýa-da bolmazdy.

Gylyç iki elini daldalatdy.

--Nädäýdiň-äý, Çary jan, Menem, how, edil seniň pikir edýäniň ýaly baryp ýatan nalajedeýin dälidirin. Ýöne meniň öz ýasalsym şeýle. Özüm sokjarylybermegi, buýrulmadyk işi edibermegi halamok. Sen aýt, indi şu ýasawda men näme etmeli?

Çary ýassyga gyşardy. Ol indi özüni bu adamy ýeňen, bir salym ýaýnap, ýazyp oturmaga hakly hasp edýärdi. Şonuň üçin ol arkaýyn söz urdy.

-- Git, ýaz, družinik bol, subbotniklere gatnaş. Al jemgyýetçilik işlerini, iň esasam, oka, oka, ok-a! Gelnejemiň aýtmagyna görä, sen okuwyňam-a gutarman, üçünji kursdan taşlan ekeniň. Oka! Okuwa garrama yok!“ diymänmidirler. Ak, ýata suw ýaly porsap ýatman, şaglap ak. Saňa näme päsgel berýär?! Bu dünýäniň kerwensaraýdygyny unut!

Bu gürrüň hasam uzakakdy. Gözeliň çykyp, adamsyna öýe gaýtmagy teklipl etmegi bilen, bu gürrüň orta bilindan jorta üzüldi.

Çary gadyrly hoşlaşyp, aýaly bilen çykyp gitdi.

Gylyç myhmanyny ugradyp gelişine, garym-gatym pikirlerden ýaňa symyljak agyryp dyran kellesini owkalady.

„Wah, bu gelmän geçen Çary nädäýdi, meni! Onuň aýdýany men bolsa-ha, men baryp ýatan mahluk. Dogrusyny aýtsaň-a, onuň diýeni dogram-da. Men işe näme wepa berýän, işe näme wepa berýän?! Öýde bar işi Senem edýän bolsa, meniňki „ertir gider urgana, agşam geler ýorgana“ bolýar-da. Boş gitdim-geldimdenem bir iş bolarmy? Işde-de, bar edýänim, oturmak. Ýalan-ýaşryk gep-gürrüňler. Ýyllar boýy elimi yssy suwdan sowuk suwa urman ýörmäge utanamok. Şonuň üçin eken, meniň „haçan ölerkäm“ diýip, was-wasa düşüp ýörmäm. Käte , biz erkekler gabarylyşyp ýörmez ýaly, aýallarymyzy işleýän ýerimize äkitmeli. Goý, olar öz ärleriniň günü bilen gara şaýa degmeýän işi edýändigini görsünler. Ýogsa, olar öýlerine gelenlerinde, hamala dagdan arkalary bilen daş çekip gelýän ýaly „hor-hor“ bilen gelýärler. Olara ýaranmak iş-ä... Sag bol, Çary jan, gözüm açdyň sen... Ýöne indi düzelmek giç bolaýmasa..

Gylyç daş çykyp, seleň howada oýlandy ýördi. Ol öýüne gijäniň bir wagty geldi. Senem ony ömründe birinji gezek görýän ýaly, howsala bilen garşylasada, adamsyna sowal bermäge ýürek edip bilmedi.

-- Açyk howada birsalym aýlandyňmy?

Gylyç sesini çykarmady.

-- Daşary hezil öýdýän, üstünden ýazyň ysy gelýär. Üşän bolmasaňam ýagşy?

Gylyç ýerine geçdi. „Yok, Çary dogry aýdýar. Men çagalarym, aýalym bilen adam ýaly bir gepleşip gördümmikäm? Heý, Senem bilen tirkeşip, ol-a kino, teatr eken, köçä bir çykdykmykam. Walla, men hakykatdanam, edil , haýwan ýaly ýaşapdyryn. Eý-hoý, Senem meniň bu häsiýetim bilen nahili oňuşyp geldikän?

Gylyjyň oturan otagyna giren Senemiň welin keypi kökdi. Ol gyşaryp, oýa çümüp

ýatan adamsynyň aýaklaryny pokrowala bilen ýapyşdyrdy. Soňra bolsa, onuň nähili ýumşy bolarka diýen oý bilen az-kem sägindi.

-- Gyzgynjak çay bereýinmi?!

Adamsynndan ses çykmady, Onuň ýumşajyk horruldysyny eşiden aýaly, aýaklarynyň burnuna basyp çykyp gitdi.

* * *

Gylyjyň birden beýle üýtgänini ilki duýan Senem bolgy Adamsy işindan jaň edende, senem ýaňy dükandan gelip durşudy. Ol jaň sesini eşidip, daljygyp işigi açdy. „Gylyçdyr, şu!“ Menem-ä ýetişer ýaly däl. Bu hazan, dükanam haçan barsaň nobatda. Oňa wagtynda baryp, wagtynda öýüňe dolanjak gümanyň ýok. Öýde bolup, adamyň jaň edende trubkany götermeseň, erkek adamyň göwnüne nämeler geler..“

Senem şeýle howsalaly oýlar bilen işigi açyp, öýe girdi. Baryp trubkany begençli göterdi.

-- Alýo, Gylyç, hernä, zordanjyk ýetişäýdim. Şu wagtjyk dükana gidip geldim-dä. Sähel gijä galsam ýetişjegem däl ekenim. Hä, näme? Düşünmedim? Näme, agşam teatra gideli? Taýar bol diýdiňmi? Hawa, bor, haçana taýýar bolaýyn. Bor, sen agşam gelyänçäň taýar bolar oturaryn, bor...

Senem aljyrady. Onuň süňňüni nähilidir bir gorky gaplap aldy. „Alla janlarym, teatra bile gider ýaly, beýle, näme iş çykdyka?! Ýa-da ýygnak- beýleki barmyka? Ýygnak bolanda, men näme? Ýa-da başlyklary dagy igenip, Aýalyňyz bilen gelmeseňiz, gaty görmäň“ diýip, azar dagy berip durmyka? Işden soň ol öýe gelip dynç- beýlekem almaly dälmi? Toba, munuň düşnüksizdigini...”

Tä adamsy işden dolanýança Senemiň bar oýy teatr boldy. Ol adamsynyň jaň edip, „Teatra gideli“ diýmesiniň, asyl manysyna düşünjegem däl, sebäbi bile ýaşalan on baş ýylyň içinde, özüni adamsynyň teatra alyp gidenini bir saparam görmädi. Senem teatry erbedem görmese-de, adamsynyň gyňyrrak häsiýetinne eýerip, bu höwesini öldüripdi. Ejesi dagylaram başdan “Sary adam gaharjaň bolýandyr. Sen özüňe bekiräk bolaweri. Öz haý-höwesiňe bat beriberme“ diýişip, ony halys gazyga baglapdylar. Indi onuň üçin teatra-a beýlede dursun, joralarynyň toýuna, çakylygyna beýlekä gidilse-de, gidilmese-de, kän bir tapawut berip duranokdy. Işde halyçy gelin-gyzlar agyz suwardyp gürrüň edenlerinde-de, birtopar bolup, bilet alyp, üşşüp kino, teatra gidenlerinde-de, ol Seneme parh edip duranokdy.

Ol şu günem, teatryň berjek höziri barada däl-de, adamsynyň beýle üýtgemesi barada köp pikir edýärdi.

Ýöne, onuň günü bilen eden howsalasy biderek boldy. Gylyç işden birneme irräk geldi.

-- Baý-buw, sen henizem taýýar dälmi-ow. Biz ýetişmelidiris-ä, gaty gowy spektakl bar. Bütün şäher teatrdadyr bu gün. Bol, gideli.

-- Sen nahar bir iý-dä. Teatr bolanda-da, oňa aç gidip bolmaz-a. Onsoňam, çagalary nädeýin.

-- Durdymyrat bar-a. Ol ullakan oğlan-a. Gelyänçäk, jigilerine göz-gulak bolar. Senem adamsynyň bu sözüne geň galdy. „Be, Allam, Gylyja ne döw çaldyka? Oglunyň ýigit çykanyndan dagy habary bar-ow, kakalarynyň, tüweleme.“

Ol gyssanyp geýinip durşuna: „Hernä, soňy düz bolawersin, jan Allam“ diýip,

alasarmyk pikirlendi.

Teatryň töweregi, hakykatdan hem tomaşa gelenlerden doludy. Senem bi ýere gelen işdeş joralaryny görüp, bir gez beýgeldi. Ol öňem-ä Gylyjy ýüregi bilen gowy görýärdi, ýöne häzir welin ony bagryna basyp, agzyna gelen minnetdarlyk sözlerini aýdyberesi geldi. Ol bu günki waka tolgunmakdan ýaña, spektakly başyndan aýagyna çenli ýagşy synlap, yzarlabam bilmedi. Ol häli-şindi adamsyna garap, ol gülse gülüp, gamlansa gyýylýardy. Senem teatrdan çykansoňlar hem şu duýgular bilen gümra bolup barýardy. Ýogsa, tä öýlerine baryança Gylyç bilen pyýadalap, gürrüleşibem gitdiler.

Gylyjyň mylaýym, uzyn gürrüňleri onuň duýgularyna derman bolup guýulýardy. Onuň häzir diňe uçasy gelýärdi.

4.

Senem Gylyjyň soňky iki gündäki birhili boluşlaryna hiç düşünmeýärdi. Ol adamsynyň agras, salykatly, dymmarakdan abyr-zabyrrak gürlemesini, buýruk äheňdäkiräk talaplaryna indi ýagşy öwrenişipdi. On baş ýylyň içinde bu häsiýet gelniň etine, ganyna ornap galypdy. Ol hemişe adamsynyň talaplaryny şu häsiýetiň nazary bilen aňynda aýlaýardy. Ol adamsyny göz önüne getirende-de, şu häsiýetleri bilen bitewilikde göz önüne getirýärdi.

Emma Gylyç soňky iki günde edil neresse çaga dönüpdi. Ol hemişeki bir gepli, tekepbir, yrymçyl, parhsyz Gylyja asla meňzemek-hä däl, onuň golaýyna-da barmaýardy.

Öýe şadyýan gelýärdi. Köwşüni, eşiklerini özi çykaryp, syryp, süpürüp yerinde goýýardy. Bu gün bolsa, ol hakyt aşhana-da giräýdi. Gaz pejiň ýanyna baryp, gaýnap duran çäýnegiň aşagyny öçürdi. Öňem çaykalgy duran çäýnekleriň birini alyp, oňa çay atdy-da, çayam demlemekçi boldy.

Adamsynyň bu bolşuny gören Senemiň tas ýüregi ýarylypdy. Ol bir zatlardan erbet gorkan ýaly, tisingip gürlledi.

-- Goýaweriň, goýaweriň, bolmaz, bolmaz. Çagalar görse näme diýer Hudaý saklawersin. Hudaý diý, jan dogan çäýneg goýaweri...

Gylyç geň galyp- aýalyna garady.

--Näme bolýar-aý, saňa?

-- Näme, men aýatda ýokmy, sen çemçe-tabaga el urup. Adamyma çay demledenimden, ölenim gowudyr. Sen çynar ýaly bolup, şu içerden girip çykyp ýörkäň, Alla saglyk berse, saçymy sübse edip, elimi seniň kiriňden çykarmaryn.

- Gylyç agzyny açyp galdy. Ol indi on baş ýyl är-aýal bolup ýaşasa-da, Senemiň beýle-beýle sözleri aýdanyny birinji sapar eşidýärdi.

-Senem adamsy bilen hamrak enäniň lälilik ogly bilen gürleşşi ýaly gürleşýärdi. Ol adamsy bilen keramatly hökümdar bilen gürleşen ýaly gürleşýärdi. Çagalary bolandan sowň welin adamsy bilen hiç haçan syrlaşmady. Bir zat aýtmak, soramak islese-de, çekine-çekine, sakyna-sakyna aýdardy. Soňam, adamsynyň

öňünde kiçelenine bir ölüp bilmezdi. Ýöne wagtyň geçmegi bilen bu ýagdaý demir kanuna öwrülip gitdi. Senemen şol kanuna öwrenişdi. Indi ol başga hili bol diýseňem bolup bilmejek ýalydy.

Şonuň üçin Senem bu gün diliniň uzanyna haýranlar galdy.

Ol çäýnege çay demländen soň gürs-gürs edip, gursagyna sygmajak bolýan ýüregini az-kem köşeşdirmek üçin çagalarynyň otagyna baryp ep-esli durdy. Ýöne, barybir köşeşmedi. Ýüregi jylawlanmadyk taýçanak ýaly ümdüzüne tutduryp barýardy. Onuň yzyna eýermek şu gün-ä Seneme eýgertmedi. Ol içki höwesine bäs gelip bilýän dälidirin öýdüp, sapagyna taýýarlanyp oturan uluja ogluny, baryp bagryna basdy. Oglunyň ösgün saçyny sypalady. Oglunyň öz gözlerine meňzeş ullakan, owadangözlerinden ogşady.

Balajygym, sen eýýäm ýigit çykyp gidipsiň! Ejeň gözleri gapylypdyr. Seniň ýigitligiňi görmän galypdyr. Ömürleriňuzyn bolsun, balam. Ömrüň uzyn bolsun. Saňa ýönelen dertlergelip, meniň bagryma çümsün, gara gözüm.

Durdymyrat ejesiniň bu bolşuny geň galsa-da, ene mähri, ene eliniň ýylysy, süýji sözler oňa diýseň hoş ýakdy. Ol sesini çykarmasa-da, näzik ýüreginiň ene ýüregi bilen sözleşýänini duýýardy. Ol şonuň üçin sesini çykarmady.

--Seniň toýuňy görüp, diýen gyzyňy alanyňy görüp bilse, ejeň ölmezmi, oglum.

Ejeň jany takga çykmazmy, nowbaharym!..

Senem Gylyjyň adyny tutýanyny eşidip, oglunuň ýanyndan gitdi. Naharly tabagy göteribem, adamsynyň öňünde goýdy.

Gylyç naharyny işdä bilen iýdi. Onuň rahat, sypaýy ýüzünde bagtyýarlygyň röwşeni şöhle saçýardy.

Hany, özüňe-de guýunsana. Gaýnatmaň-a gaty süýji bolupdyr. Asyl, iýip oturkaň gulagyňy kesselerem duýmarsyň.

Senemiň çay-nahar bilen seri ýokdy. Ol misli gadyry egsilmejik bi narse ekine düşüp, onam indi ýitirmejek bolýan ýaly, özüni juda seresap saklaýardy.

-- Ýok, mähriban, seniň hezil edeniňi görüp, edil nurdan doýan ýaly boldum Gel, men seniň iýişine azajyk seredip oturaýyn. Ýok, saňa seredeýin-le!

Gylyç ayalynyň halys ýürekden aýdýandygyna düşündi. Ol naharyny öňkä görä şüweleňsiz iýdi.

-- Näme, çüýşäňe el degirmänsiň-le. Azajyk guýup beräýeýin...

Gylyç ýylgyrdy.

-- Wah, şon-a oňardyň-aý! Hiç ýadyma düşmändir, bu süýji nahara kelläm gyzyp... Onsoňam sen guýup berseň, şunuň ajysy aýrylan ýalam bolaýýar-ow.

Senem ýeňiljek gopdy- da gidişi bilen gelişi deň boldy. Özüni arak içmäge taýýarlamadyk Gylyç bolsa, gözlerini güldürüp, Seneme seretdi.

-- Bu içgarany bir zatjagazlar aýdyp süýjüdüýmeseň, içer ýalam dälidir-le... Hany-how, sen meniň üçin bir gowy sözler aýtsan-a, häzir mazaly del myhman-beýlekem ýok.

Senem bu pursada ömürboýy taýarlanyp, indem pursady elinden sypdymajak bolýan ýaly bolup gürledi.

--Çynar boýuň egilmesin! Gyzyň ýüzüň solmasyn! Janyň sag bolsun.

Ýurt dynçlygynda çagajyklaryň, iliniň-günüň ýagşylygyny gör. Menem, näme, öňünde öleýin, soňuňa galmaýyn. Allam seniň didaryňa zar etmesin...

Gylyç oýun edip aýdan bolsa-da, aýalynyň gara çyny bilen aýdan sözlerine agzyny açyp galdy. Ol rýumkasyndaky içgisini içeninem, dökeninem duýman galdy. Senemiň bu sözleri ýöne sözler däl. Ol gadym türkmen eneleriniň uzaklara ugradýan ogullaryna sargaýan iň soňky pendine meňzeýärdi. Bu sözlerden aýralygyň, zenan mähri-mähribanlygynyň ene süýdünüň, ene bagrynyň ýanyklarynyň, ýüregiň garalan ganynyň ysy gelýärdi.

-- Aýdýanyň näme, mähriban, sen maňa bu sözleri diýmeli däl. Bu sözler häzir däl-de, soň, juda soň aýdylmaly sözler ahyryn. Sen näme?! Meni ýiti..., ýiti...

-- Ýok, Gylyç jan, ýagşy sözümi senden ýaşyryp, soň ony kime diýeýin. Meniň senden, neresse, gara göz çagalarymdan başga kimim bar meniň. Ýagşy sözleri indi ýüregimde kesmekletjek däl. Goý, galsa, özüme ýamanym galsyn.

Gylyç özüne güýmenje gözledi. Ýogsa, aýalynyň beýle sözleri onuň ýüregini ezip barýardy. Şonuň üçin Senem gap-gaçlary alyp, otagdan çykan badyna, telewizoryň burmasyny towlap goýberdi.

Telewizorda maşgala meselesi barada köp seriýaly film görkezilýärdi. Ol şol filme gyzygyp bashlady. Birdenem kimdir biri arkasyndan seredip duran ýaly duýgy döredi. Yzyna garady. Hakykatdan hem Senem gözlerini balkyldadyp, adamsyna gorka garap otyrды. Aýalynyň naýynjar görnüşini gören Gylyç ünsüni telewizordan sowdy.

-- Näme, gaty ýadadyňmy?!

Senemiň haly harapdy. Ol ýuwaşjadan, naýynjar dillendi.

-- Arkadagym, şony ýapsan-a. Gel, bileje gürrüňleşip oturaýalyly-la!.. Seniň bilen sözleşesim gelip, ölüp barýa.

Gylyç güldi. Emma hiç zat aýtmady. Ýerinden turup, baryp telewizory oçürdi. Gürrüňi Senemiň özi başlady.

-- Toba, bu dünýäniň süýjüligini. Durdumyrat jan eýýäm on üç ýaşapdyr. Biziňem durmuş guranymyza eýýäm on baş ýyl. Oýlanyp-oýlanyp görýän welin, saňa gelenim düýnjük ýaly-da. Indi sanlyja ýyldan agtykly zatly, aýal bolup oturmaly. Özümiziň çağa halymyza.

Gylyç aýalynyň gopan gulagyny halady.

-- Aý, näme, iki aýakly iki günde. Nesibämiz çekse, Bizem ol günleri göreris.

Agtyk näme, il çowluk, ýuwluk görüp ýör.—Bu sözleri diýse-de, Gylyjyň sesi ynjyly çykdy. Göýä, nähilidir bir gara kölge onuň üstüne gara ganatyny gerip,, bu diýýän sözlerini hasaba alyp duran ýaly duýuldy.

-- Alla jan, onsoň balamyň alyndan nähili gelin çykarkan, kakasy.

Gylyç agyr oýa gark bolup oturanyny görüp, Senem ýene gürrüňini dowam etdirdi.

—Aý, nähilisem çyksa, balajygymyň özüne ýarasa bolýar. Bal dadyşan ýaly bolup, bu süýji dünýäde uzak ýaşasalar, men-ä Allamdan razydyryn. Şu bar-a, köçä çykýan welin, şeýle bir owadan gyzlar kän, getirip, ogluňa gelin edipjik oturybermeli-dä, Gylyç. Okuwly, owadan, egin-eşiklerem, saçlaram özlerine şaplaşyp dur olaryň. Şolary görüp, gözüm gidýä. Öýe gelip, balajygymy görübem, öserine, ulalaryna howlugýan, şeýle bir howlugýan, Gylyç.

--Sen-eý, gelin dagy alsaň- ogluňdanam gabanyp, daşyny dolajak ýörjeg-ow!

Oglumdan-a gabanasym ýok, ýöne gelnimi elimiň aýasynda saklaryn.

„Balajygym, guzuýygym diýip, nähilliler ederin. Özleri gelinsiräp, gelinlerini har

edip ýören gaýyneneler ýaly -- ha bolmaryn.

Gylyç aýalynyň bu sözüne ýylgyrdy.

-- Beý diýme, Senem, gelniň ýamany gaty ýaman bolýandyr. „Aýaly başdan, çagany ýaşdan“ diýip, könekiler ýöne ýere aýdan dälidirler. Başdan berkiräk tutmasaň, onsoň... Sen, bar zady özüňe usma. Senin tebigatyň asylly...

Gylyjyň oýny bolsa-da, Senemiň gara çynydy. Ol misli, ýaňy töre düşen gelnine adamsy dil ýetip barýan ýaly, ýangynly gürlledi.

-- Waý-eý, goýaweri, oglan. Gelnime beýle zatlar aýtmaweri. „Gelnim gelin dälidir, düşen ýeri gelindir“ Seniň bu naklyň menin gelnime degişli däl, ol Durdymyrat jana degişli. Meniň gelnime-hä, adam ogly gyýa göz bilen garap bilmez. Beýleki wagtam ogluň meniň gelnime gaty-gaýrym söz diýse, erbet käýýeljegi iki uçly dälidir. Ataly ogul şonyjyk biliň-de goýaýyň.

Gylyç ýassyga gýardy. Aýalynyň welin ertirki güne bolan höwesi, yhlasy boz bulaklar ýaly tereňdi. Ol ýelek ýaly ýeňil göterilip, serwanty açdy. Ondan kiçijik sandyjagy çykardy. Ony yhlas bilen açdy.

-- Görsen-e muny, arada owadanja gördümdejik satyn alaýdym. Men-a kürte-beýlekem diýip durjak däl, ýaşlar nähili moda isleseler, menem şonarazy. Ine, ZAGS-dan oglum bilen gelnim aý ýaljak bolup çykar-a, şondajyk, ylgap baryp ýakasyna dakaryn. Gör, munuň owadanjadygyny?!

Gylyç adaty aýal şaýyny görüp, ýylgyrdy.

-- Oňa çenli bu şaýlaň modadan gaçmazmy?

-- Enäniň yhlasy könelmez, şaý-paý könelse-de. Onsoňam, bu arassa kümüş-ä. „Altynyň, kümüşiň könesi bolmaz“ diýilmänmi?

Gylyç sesini çykarmasa-da, Senemiň bu gepini- gürrüňlerini halamady.

Senem has mojugyna tutdy.

-- Iller-ä juda mert görýän. Ogullary öýlenip, törlerine aý ýaly gelin geçirselerem, azarlaryna däl ýaly. Men-ä balajygym öýlenip, gol tutuşyp, ZAGS_dan çykanyny görsem, ölerin. Şol ýadyma düşende, häzir tolgunyp, janym çykyp barýa-da, Gylyç!

Gylyç bu sözleri has suwjuk hasaplady. „Aý, şu aýal halkyna çala ýüz bererligi bar-ow. Birki gün bäri muňa-da ýüz berýän welin, suwjaryp, ýürege düşüberýär“ ol ýerinden turdy.

-- Hany, neme-le, ertirem işe gitmelidir. Ir turmaly, ýer salsan-a.

Semem sandyjagy ýygşyryp, wagtyhoş, bagtyýar halda ýer saldy. Adamsyny ýerine geçirensoňam onuň ýassygyny düzedip, aýagujyna ýorganyň burçlaryny ýapyşdyryp, ep-esli güýmendi.

Gylyç derrew ymyzgandy. Onuň hyýalyňa ýene-de Gül geldi. Gül mylaýymdy, näzikden mähribandy. Ol terje läläniň ýapragy ýaly näzik barmaklary bilen Gylyjy ezizledi. Onuň ýassygyny düzedişdirdi. Ýorganyny ýapyşdyryp, saçlaryny sypalady.

Gülüň ýaz ýeli ýaly näzik demi Gylyjy düýpsüz ummanlara alyp barýardy.

-- Sen ýatyber, men çagalaryň ýanyna baraýyn.!

Gylyç ýalpa gözünü açdy. Alasarmyk duýgular, bu mylaýym owaz Güljanyňky diýip, ony ynandyrypdy. Ol şonuň üçin gözlerini mölertip, töweregine howsalaly garady. Özüni mylaýym söýgüleýäniň, hoşamaý duýgular bilen aldaýanyň öz

aýalydygyny duýansoň, onuň bar höwesi başyndan uçdy. Ýňranyp aňyrsyna döneninem duýmady.

Senem tisginip gitdi:

-- Wah, ýaňy ymyzgan eken, dilim bar bolsun-da, ylaýym.

Gelin jansyz ýaly bolup dikeldi. Soň çagalarynyň otagyna gitdi.

* * *

Senemiň ýüreginiň ýeli köşeşmeýärdi. Ol ilki muňa bu bagtly gününüň telwasyndandyr diýip düşündi. Soň, dynçlygyň etdirýän oýnudur öýtdi. Birdenem, onuň gulagyna, synny-keseriň birsydyrgyn şyrkyldysy, daraklaryň at çapanyňky ýaly güpür-tapyr, güpür-tapyr sesi eşidilip başlady.

-- Işe çykmagyma. Ýene on gün dagy barmy, gyz? Bu on günü indi nädip geçirip bolarka? A gyz, bu Gözel-ä menden dynyp bilmän ýören eken. Birje geläýenok-da! Ine, özüm bir işe çykaýyn, sen duruber bakaly?!“

Senem özbaşyna ýylgyrdy. Çagajyklary süýji ukuda ýatyrdy. Gyzjagazyň ýaňy örüme ýeten saçynyň bir taýy açylp, ýüzüne seçelenipdir. Muny gören enäniň ýüregi öňküdenem beter sarsyp gitdi. OL baryp, gyzyny gujaklady-da, onuň näzik saçjagazyny doýman-dolman sypalady. Soňra Akmyratjygyň akja, posalajyk ýañajygyndan gaýta-gaýta ogşady.

„Bu dünýäde baýlygym, gara gözüm, balam! Siziň bir adam hataryna goşulanyňyzy görsedim. Siziň bir ile-güne goşulanyňyzy görsedim, jigerbentlerim., arkadaglarym!..“

Ýürek barha atygsaýardy. Senem birhili howl alyp başlady. Bu howl halys onuň ýüregine düşdi. Yerine geçdi. Emma onuň ýagdaýy beterlemese, gowşar ýaly däl. Gözüne asla uky gelenokdy. Ol ýerinden turup, wanna geçdi-de, çagalarynyň eşiklerini kirýuwlana salyp, üstüne suw guýdy.

Onuň kir ýuwması uzaga çekmedi. Ol kir ýuwmadanam karar tapmady. Bir eşiği alyp, owkalap owkalaman, baryp adamsyny, çagalaryny görüp gaýdýardy. Soň bolsa özüne: “Waý, meniň däl heleý ýaly bolup ýörşüm nähili gyz? Ýa-da uky dermanyny içäýsemmikä?”

Ol derman içmedi. Kirini gutardy. Soň bolsa, ýüreginiň badyna otaglary, koridory, girelgäni öl esgi bilen syryp-süpürüp çykdy. Gap-gaçlary ýuwany bilenem kanagatlanman, olary süpürişdirip, tertipleşdirip goýdy.

Gijäniň bir mahallary adamsynyň, çagajyklarynyň öňden ýuwulgy duran eşiklerini ütükläp, saýhallaşdyryp goýdy. Soň saçyny ýuwdy, suwa düşündi, çykybam päkizeje eşiklerini geýdi. Ol ýerine girende, ýaňy daň agaryp başlapdy. Şonda-da Senemiň gözlerine uky gelenokdy. Gaýt-gaýta ýerinden turup, howsakla bilen çagajyklarynyň ýüzüne seredýärdi. Ýene-de ýerine geçýärdi.

Ol indi ýüreginiň ula goýberilen atlaryň aýagynyň toýnagý ýaly, aý, ýok, ýaňy gyryma gelen halynyň çitimi kakýan daraklaryň sesi ýaly urulmasynyň barha güýçlenýändigini duýpdy. Ol öz ömründe ýüreginiň beýle urmasyny görmändi. Bu urgy ony indi halys edipdi.

„BU bir zadyň alamaty bolaýmasyn Alla jan! Ýa, başymda bir päl barmyka?

Näme bolsa-da, özüme bolsun! Çagajyklarymyň, söwer ýarymyň başy aman bolsun! Waý, men bolmasam, olar nädip gününü görsün! Eziz Alla, bu dünýäde o

gözümü bu gözüme zar etme. İlimiň-günümiň başy aman bolsun, içinde, biziňkilerem...”

Ol ýerinden turdy. Çyrany ýakdy. Sonajyk özüni ejesiniň gujagyna atdy. Senem gyzjagazyny gujaklap, ogşap-ogşap doýanokdy.

Eziz balajygym, saçyňa döneyin. Balkyldap duran garağa gözjagazyňa döneyin!— Ol öz daragyny alyp, gyzynyň saçyny darap-darap ördi. Soň Akmyrady gujagyna aldy. Ony söýgüländen soň Durdymyrada hoşamaý sözler aýtdy. Şondan soň, gidip adamsyny turuzdy.

Maşgala saçagyň başyna geçenden soňam, onuň halys ugry bolmady.

Ýöne ýagdaýyny adamsyna aýtmaga ejap etdi.

Gylyjyň keýpi kökdi. Ol gitmäni erbet görenokdy welin, soňky wagtlarda işe ugrajak bolanda aýagynyň hasam ýeňleýändigini duýýardy.

Gylyç geýindi. Çagajyklary bilen hoşlaşdy. Soň köwşüni geýmäge oturdy.

-- Ýagşy, onda, Senem. İşe gitdim. Özüm jaň ederin.—Senemden ses çykmady.

Gylyjyň süýji hyýallary edarasyndady. Şonuň üçin Senemiň sesiniň çykmazlygyna ünsem bermedi. Ol işikden daş çykjak bolanda aýalynyň naýynjar sesini eşidip, sakga durdy.

-- Näme!

--Gylyç!

Gylyç yzyna gaýdyp köwşi bilen iceri girdi-de, çagalaryň otagyna boýnuny uzatdy. Senem diwanyň bir burçunda bir çogdam bolupjyk otyrды.

Näm boldy?—Gylyjyň bar ysgyny şu söz bilen giden ýaly boldy. Senem tylla tabak ýaly owadan ýüzündäki garaluw gözlerini balkyldadyp, ýüregindäki, ganyndaky, tutuş süňňündäki umyt-azuwyny, yhlasyny tamakinçilige öwürp, adamsyna seretdi.—Näme bolýar, çaltyrak dillensene!—Senem bu söze erbet tistgindi.

-- Ýüregim!—Ol bu sözi aýdyp, adamsynyň derli elini eline aldy-da, dodaklaryna ýetirdi. Birdenem titredi-de, erbat tistginip, şalkyldap gaýtdy.

Gylyç hiç zada düşünmedi. Ol:

Senem! Senem diýýän! Aýt, näme bolýar! Senem megerem, adamsy bilen ýaşan on baş ýylynyň içinde, onuň özüne ýüzlenmesini birinji gezek jogapsyz galdyrdy.

Özem, bu sapar ony ömürlük jogapsyz galdyrypdy.

Gylyjyň gözleri bu hekaýaty görüp dursa-da, ony ýüregi bilen kabul edip bilmedi. Şonuň üçin ol bir telefona, bir aýalynyň ýatan ýerine ylgady. Senemiň sähel salymda buza dönen bedenini elläbem, ýüregi ýarylan ýaly bolup möňňürdi. Özem erkek adamyňka meňzemeýän, heniz ömründe bokurdagyndan çykmadyk gorkunç ses bilen möňňürdi. Gapa çykyp, soň bolsa köçä çykyp, bar-bar bagyrды. Birdenem, özüne ynanman, ylgap, öýe, aýalynyň demsiz-düýtsüz ýatan jaýyna kürsäp urды. Emma indi ony başy bürenjekli dady-perýat edip aglaşýan goňşy aýallar iceri goýbermediler.

5.

Ondan bäri indi ençeme aý geçipdi. Baharda ýaňy gunça açan narlar, indi sowulyp barýardy. Güýz şemaly saralan ýapraklary saýlap, ýolup, ýoluşdyryp, şahalardan

nirädir, bir ýerlere uçuryp goýberýärdi.

Asmandan akyp barýan lemmer-lemmer çal bulutlar bolsa öňem ýüki ýetik baglaryň depesine degäýjek bolýardy. Sowulan bossanlar, eňňere bolan bakjalar, indi miwesi tükenen şahalar birhili egni gysyk, gamgyn görünýärdi. Birhili, dünýäniň hezili gaçan ýalydy.

„Bu gysgajyk ajy dünýäniň çala dadymlyk süýjüsini ölmän bir dadylsa bolmaýarmy?! Geldigiň gitdigiňdigi düşnükli welin, ene-ata ogly-gyzy myratyna ýetýänçä ýaşasa bolmaýarmy! Durmuşyň işiginden ýaňy girip, onuň tagymyny ýaňyja dadanyňda-da ömrüni şarta üzmek namartlyk dälmiä?“ Gylyç garşylyklaýyn öwüsýän çapgyn şemala-da, töwerek –daşyndaky ýagdaýlara-da ünsüni sowman şol önki sowuk oýlaryndan açylman barýardy. Onuň üçin dünýäniň bar süýjüligi Senem bilen giden ýaly bolupdy. Onuň çöküşen owurtlary, çürelen eňegi, az-kemhanasynyň düýbüne giden gözleri güýzün bulançak bulutlarynyň reňki çalnan ýaly solak ýüzi gussaly görünýärdi. Ol dükandan satyn alan azyk önümleri salnan toruny süýündirip, ýere degraýjek bolup barşyna, gussaly duýgularyň girdabyndan çykmak isledi. Öýüne ýetenini duýup, birmeme bedenini gatyrdy. Gapyny öz açary bilen açyp, içeri girdi. Ol öz gözlerine ynanmajak boldy. İçeri edil, Senemiň barlygyndaky ýaly tämizdi. Aşhanadan bolsa tagamly naharyň ysy gelýärdi. Goş-golam tertiplenipdi. Ol tasdan „Senem!“ diýip gygyrypdy. Ýöne aýaklary gözünden, aňyndan öň ylgap, baryp, çagalarynyň jaýyna seretdi.

Diwanyň üstünde Akmyratjygy gujagyna alyp, Gözel otyrды. Gylyç doňup galdy. Ol gözlerini balkyldadyp, Gözeliň ýüzüne seretdi.

Gözel çekinjeňlik bilen ýerinden turdy. Ol Akmyratjygyň başyny gamly sypap oturşyna, gamly dillendi.

Mende Senem pahyryň suraty bardy. Şondan iki sany surat ýasatdym. Birini özüm aldym, birinem size getirdim. Onsoňam, Gylyçdan, çagalardan bir habar alaýyn diýdim-- diýip, boýurganyp dur.—Özümiňem, çagajyklary gaty göresim geldi durdy.

Gylyç başyny atdy. Diňe şondan soň özüniň aýagy köwüşli, eli agyr torly, başy şlýapaly, amanat ýaly bolup duranyny duýup galdy.

Şol wagt Durdymyrat bilen bakjadan gelen Sonajyk bolsa Gözeliň gelenine begenjinden bökjekledi-de, onuň gujagyna bökdi.

Kaka, aý kaka, o jaýda Çary dāde-de bar.

Gyzynyň bu sözi Gylyjy begendirdi. Ol gyssanyp eşiklerini çykarynyp, Çarynyň oturan otagyna bardy.

-- Be-e, Çary jan, senem barmyň bu dünýede. Kä wagtjyk gelmel-ä, şeýdip.

Çary gadyrly görüşdi. Onuň ýüzünde gussanyň hem-de gadyrly ýoldaşy bilen begenmegiň, şeýle hem düşnüksiz uýaljaňlygyň alamatlary jemlenip, uzak wagtlap dargaman durdy.

Gylyç öz endigine görä, aşhana baryp çay oturtdy.

Sonajyk ylgap onuň ýanyna geldi-de

-- Kaka, aý kaka, Gözel gelnejem, otursyn, dynjyny alsyn, özüm elterin çayy-nahary—diýýä.

-- Bor, gyzym, häzir ikimiz çay demläli. Myhmanlara çay bermesek bolmaz-a.

-- Kaka, ol myhman däl-ä, ol Gözel gelnejem.

Gylyç erbet tisgindi. Häzir çagajyk kakasynyň göwnüni awlamak üçin, ejesiniň adyny agzap, ondan soň bir bolgusyz zatlary sorap başlar öydüp gorkdy. Şonuň üçin çagany gyssady.

-- Bar, gyzym, gazyň ýanynda durma. Gir içeri.

Sonajyk onuň aladasyny duýmady. Gaýta täzedden kakasyna ýapyşdy.

-- Kaka, aý kaka, meniň lentam nirede? Gözel gelnejem saçyňy darap, lenta bilen örüp bereýin diýýä.

Gyzjagaz gözjagazlaryny balkyldadyp, kakasynyň işini taşlap, lentasyny tapyp bererine garaşdy.

-- Jan gyzym, ertir özümjik darap, saçyňa gyzylyja lenta dakyp berjek. Häzir daksañyz, ýatanyňda çözüler-ä. Häzir myhmanlar barka, men seniň lentaňy nirden tapyp bereýin.

Sonajyk kakasy bilen razylaşmady.

-- Ýok, sen ýaman dakýaň. Onsoň, saçymy örüp bileňok. Gözel gelneje gowja dakýar.

-- Häk, gyzym, gowja bolaýsan-a.

Ol çäýnekleri demläp, saçağyň üstünde nähili goýanyňy, şol wagt nämeler samyrdanyny duýmady. Diýeni edilmedik Sonajyk garaja gözleriniň ýaşyny seçeläp, eýwana çykyp gitdi.

Wah, ejesi bolsa onuň gözüne ýaş inderermidi?! Jan gyzym, sen ataňa-da düşün ahyryn. Men bu içerde, siziň önüňizde aýal ýaly bolup işlesemem, ilň ýanynda erkeklik mertebämi saklamaly ahyryn. Ejeň bolsa meniň elimi ýyly suwdan sowuk suwa urdurarmydy, gyzym!

Çary Gylyjyň ýüzünde gussanyň yzyny görse-de, ony okap bilmedi. Elbetde, dokuzy düzüw adam ýüki egninden agan biçäräniň halyna heý düşünermi diýsen-e.

--Gylyç agam, arma, Alla kuwat bersin! Nähili ýagdaýlar?

Gylyç ep-esli salym dymdy. Soň bolsa ýüreginde kesmek baglap indi kem-kemden derde öwrülip barýan pikirlerini dökdi.

- Heý, inim Çary jan, „Ýagşynyň gadry bilinmez, bir ýamana duşmagynça“ diýmänmi?! Biziň ýagdaýymyz Senem görgüli ölmänkä nähilidi, häzir nähili? Muňa-da şükür. Gowusy men-ä ýanmaýyn, senem ony diňleme! Ýöne, mundan men ölen bolsam mün mertebe gowy bolardy. Indem, bu çagalar, öý, biş-düş, kir-kimir, asyl, işe elim degenok. Onsoňam sen bal derýasy bolup ak, bularyň göwünlerine ýetjek gümanyň ýok. Men-ä halys boldum, halys. Indem, ölüp-ýitip gidäýmeseň, bulary adam edip yetiştirmäge nädip çydaryn, gardaş.

Çarynyň ýürek gynanjy onuň ýüzüne ornady. Öňki parhsyz gözlerine gussanyň çygy buldurady. Ol özüniň duýgudaşlygyny nädip bildirjegini bilmedi.

-- Agam, näşükür bolmasan-a, mert bolsan-a. Durmuşda bolmaýan zat barmy?

Hudaýa şükür et, näme bolsa öz öýünde. Başyňa jebir-jenaýat düşmändir. Kast ýok, zorluk ýok. Beýle-beýle zatlar ilde-ummatda bolýan zatlar ahyryn. Munuň ýaly bolanda syryňy duşmanyňa bildirmän, mertlerçe çeken ýagşydyr. Çagalaram, näme, iki aýakly iki günde diýenleridir, Hä diýmänkäň, seniň deňiňe ýetip, işiňi eliňden alarlar. Mert bol, diňe namartlar dok günü döşüni açyp, sähel daşyny duman alsa, depesine dünýä düniderilen ýaly bolýandyr. Mert ýigitler gamynam,

şatlygynam bir boluşda saklaýandyr...

Gylyç ilki-ilikler „dokuň açdan habary ýokda“ diýse-de, soňa baka gulagyny sallap diňledi. Birden-birdenem, nähilidir bir zatlar aýtjak bolup, ýene-de, oňa gaýraty çatman saklandy. Ol ahyry dillendi.

-- Çar jan, Taňrynyň güni darydan köp, Sabyr-takatym, gaýratym tükenýär. Käşkä, öň bir içerä, çaga-çoluga, gün-güzerana bulaşyp ýören bolsam. Onda boljagam. Öň bu zatlary duýman ýören halyňa, birden beýle bolup, indem daşar çykyp erkek boljak bolsaň, içeri gelip aýal boljak bolsaň, gaty agyr degýän eken.

Gowusy“ orta ýolda atyň ölmesin, orta ýaşda-da aýalyň“

-- Men-ä seni, agam, juda mert görüp ýörendirin. Gaýrat et, başga näme diýeyin. Hana, gül ýaljak çagalaryň iýjek-içjek wagty. Ejeleri bolan bolsa, heý, olaryň boýnuny burdurjakmy? Il bularyň dyrnagyna zar-a. Ine, Gözel bilen on ýyl bile ýaşaýaryn, Umydymyz- çaga! Öýmüz, hemme zadymyz bar. Ýeke kemi çaga! Özüň bilýän-ä., çaga bolmasa, durmuşyň pisşe ýaly mazasy ýok. Sen bolsa, bularyň azabyňy agyr görýän.

Gylyç gözlerini petrettdi.

-- Siziň çagaňyz ýokmy?!

Çary sesini çykarmady. Ýöne onuň iki ýana çala yranýan başyna älemiň ähli müşgilligi ýüklenen ýaly boldy. Gözlerindäki gussanyň agramyny ölçär ýaly däl. Gylyç näme diýjegini bilmedi.

-- Aý, inim, neme, sen dagy entek ýaş ahyryn. Çaga dagy bolar ýörerle entejikler. Hany, çayyňy bir içsen-e.

Çay içişligiň soňy ýene gürrüňçilige ýazdy. Gylyç birmeme janlandy.

-- Aý, süýji dünýä-de, bu. Ýaňky diýişňiň ýaly muny mertlik bilen ýeňäýmeseň, näme, kemsiz-kössüz adam barmy?! Dünýäde. Her kimiň kemi-kössti bolman dünýäsi düzüg bolanda-da, bir gün baryny taşlap gitmeli.

-- Hawa-la, süýji dünýä diý-de goýaý!—diýip, Çary-da oňa goşuldy.

Gözel nahar getirdi. Nahar iýilenden soň, myhmanlar turmak bilen boldular.

* * *

Myhmanlar gidenden soň, Gylyç Gözeliň getiren sowgatlyk kagyzyny açdy.

Ondan Senemiň mähriban didary lowurdap, tutuş otaga ýalkym salyp gitdi. Senem çaklaňja portretiden näzikden mylaýym ýylgyryp, goýup giden bu süýji dünýäsine garap durdy. Gylyç portreti bagryna basdy-da, düşnüksiz samrady.

Mähribanym, mähribanym!—Ol bir salym elenip oturdy-da, Senemiň gözlerine garady.—Ezizim!—Ol gözlerinden togarlanyp gaýdyp, dyzynyň üstünde açylyp ýatan aýalarynyň üstünde ýarylýan damjalara ünsem bermedi. Senemiň balkyldap durka alnan eziz nazarynyň alynda eräp, bir gysym boldy. Soň tutuş süňni bilen titredi-de, özüni portretiň üstüne goýberdi.—Meni, çagalaryňy, nädipler söýen bu süýji dünýäni taşlap, gidiberdiňmi, janym?! Bizi ýalňyz goýmaga neneň dözdüň ahyryn.

-- Sen ýeke däl, gara gözüm!—Gylyç erbet tisgindi. Senemiň mahrinden näzik owazy tutuş içeriňi ýaňlandyryp gitdi.—Eziz balalarymy size tabşyrdym ahyryn. Siz diri bolsaňyz, menem ölmerin. Siz bagtly bolsaňyz men hemişe siziň bilendirin. Eger siziň barmagyňyza tiken batsa, heýem, men rahat ýatyp bilerinmi?! Gylyç az-kem özüni dürsedi.

-- Rahat ýat, ezizim. Biz seniň ruhuňy bimaza edip bilmeris.

Gylyç Senemiň portretini wanna eltdi. Soň gaz pejiniň üstünde gyzyp duran suwly bedräni alyp geldi.

--Mähribanym, gel, bileje kir ýuwaly! Sen ýöne gapdalymdajyk ýylgyryp, seredip dursaň bolany. Seret, galanyny özüm ederin.—Ol özbaşyna samrap durşuna ogullarynyň eşijeklerini kirýuwulýana saldy. Üstünden suw guýup, sabyn çaldy. Soňam bar güýji bilen mynçgylady. Soň kirini sykyp-sykyp, durulady-da bir gyra goýdy. Ol kir sermek üçin eýwana çykanda, gijäniň bir wagty bolupdy. Ýöne Häzir Gylyjyň ýadyna uky-da, argynlyk-da düşenokdy. Häzir ol özüniň bedenine Senemiň ruhuny salan ýalydy. Häzir bu işleri onuň özi däl-de, aýaly edýän ýalydy. Özi bolsa Senemiň ýanynda oturyp, balajyklarynyň ertirki güni barada süýji söhbet edýän ýalydy.

Gylyç şol bady bilen gap-gaçlary ýygnap, syryp, süpürip, çagalarynyň otagyna girdi. Oguljyklarynyň ýorganyny düzedişdirdi. Sonajygyň cözlenip, ýüzüne dökülip ýatan saçjagazlaryny sypalap, ýaňagyndan ogşady.

Soň bir ýerleri dörüp, gyzjagazynyň saçyny örer ýaly lentajyk tapdy. Ony suw purkup, ütükledi. „Munça bolanyna görä...“ diýip, çagalarynyň ertir geýjek eşijeklerini ütükledi. Özüniň iki köýnegini, iki jalbaryny ütükläp, asyşdyryp goýdy. Soň sagada seretdi

-- Baý-bow, heniz ikem bolmandyr-a, Senemim!

Ol holadilnikden et böleklerini alyp, ýaýbaň jama saldy. Olary birki gaýta ýeňiljek ýuwdy-da, Nahar bişirilýän syrcaaly pitä salyp, gaýnadyp goýberdi.

Kartoşka, sogan, pomidor, kăşir artyşdyryp, ýanynda goýdy.

Etiň gaýnamy çykýança, içerileri sübseledi, koridorlaryny öl esgi bilen süpürişdirdi. Oňa çenli etli piti gaýnady. Gylyç oňa häli arasallap

goýan önümlerini atdy. Duzuny gaýta-gaýta barlady. Naharynyň ýene bir sapar gaýnamy çykandan sonam, gazly peji öçürdi-de, soň sagady edil alta düzüp, ýerine geçdi. Senemiň suratyny bolsa, edil baş ujunda goýdy. Bu ýagdaý oňa Senemiň diriliginiň yssylygyny gaýtaryp beren ýaly boldy. Surata serede-serede, özüni uklamaga taýýarlady. Yşygy welin öçürmedi. Onuň her näçe özüne zor salsa-da, ukusy tutanokdy. Ol ýerinden turup, Senemiň portretini eline aldy-da, çagalarynyň otagyna bardy. Ony stoluň üstünde goýdy-da, çyrany ýakdy. Birhili gamgyn gürläp başlady.

Ine, mähribanym, çagajyklaryň. Tüweleme, sag-gurgun gezip ýörüs. Bir kemimiz—sen! Diňe sen. Ine, indi seniň ruhuň hem bize goşuldy. Indi barymyzyň başymyz jem, mähribam...

Ol yşygy öçürmän, düşek ýazman oguljyklarynyň gapdalyna gyşaryp, hä diýmän süýji uka gitdi.

Ol sagadyň jyňňyrdysyna oýandy-da, naharyň aşagyny ýakdy. Çay goýdy. Soň bolsa agşamky ýuwan eşiklerini ütükledi.

Soň saçak ýazyp, çay demläp, çagalarynyň otagyna bardy. Sonajyk turupdyr. Ol ejesiniň portretini bagryna basyp, krowatjygynda бүкүlip ýatyrdy.

-- Oglanlar, turmaly wagt boldy. Ýöriň, çay içip, mekdebe gitmeli.

Ol şeý diýip, özi saçagyň başyna geçdi.

-- Hany, ýuwunyň-da, derrew geliň!

Içeri Sona girdi.

-- Kaka, aý kaka, men ejemiň suratyny bakjamyza alyp gidäýeýin!

-- Näme üçin?

Joralama görkezjek.

Sonajyk gözýaşyny kakasyndan gizlejek boldy. Başarmady. Oturyp aglady.

--Bolýar, gyzym, bolýar. Ýöne, gel, çay-çöregiňi iý. Onsoň gürleşeli.

Içeri Durdymyrat girdi.

Ýok, berme, kaka. Ony döwerler.

--Ýok, ýok, döwmezler. Men äkitjek.

-- Näme, seniň joralaryň ejeleriniň suratyny bakja getirýärmí?

-- Olaň ejesi gelýär. Biz şonda olaryň ejesini görýäris. Emma meniň ejem bakja gelenok. Onsoň, olar maňa „Seniň ejeň ýok!“ diýýäler. Menem:“Meniň ejem, bar, bar!—diýdim. Men şu suraty äkiderin. Onsoň, olar meniň ejemiň barlygyna ynalarlar.

Gylyç gyzzagazyny ýanynda oturtdy.

-- Hany, gel akja gyzym, men saňa bir zat aýdaýynmy?

Sonajyk gözjagazlaryny mölerdip kakasyna seretdi.

-- Sen bir gün şol joralaryňy öýmüzejik al-da, gel. Hem olara surat görkezeris, hem olara doňdurma, banan hödür ederis. Men size limonad bilen pirožnoe hem alyp bereýin.Bolýarmy?

-- Haçan?

-- Dynç günü. Soň sen olar bilen öýmüzde oýnarsyň. Bor diý.

-- Bor.

-- Haý, berekella, meniň gyzym akylllyja. Häzir bolsa men seniň saçyňy lenta bilen örüp bereýin, bor-my?

-- Bor.

Gylyç edil ýeňil aýak oglanjyk ýaly bolup, ýerinden turdy-da, agşamky ütökläp goýan lentajygyny alyp gelip, saçagyň başynda gyzynyň saçyny örüp başlady.

6.

Aýlar, günler geçip barýardy. Gylyjyň çekgeleri duw-ak bolup, indi ol ak barha ýokary dyrmaşyp barýardy. Bu alamat oňa salyhatlylyk, agraslyk alamatyny siňdirýärdi. Ony birküç ýyl öň görenler Gylyjy indi tanajagam dälde. Öňki agrasdan haýal, geleňsiz Gylyja derek çakgan, aladaçyl, berdaşly Gylyç emele gelipdi. Ol indi uniwersitetiň hukuk fakultetiniň gaýbana bölümüniň üçünji kursunda okaýardy. Özünem redaksiýanyň halk hojalygy bölümüne müdir belläpdiler. Ol öýe, çagalaryna, işine gül ýaly ýetişýärdi.Senemiň ýoklugynyň agyr awusy indi onuň süňnünde eräp gidipdi.

Çagalary ulalýardy. Diňe Akmyratjyk birneme läliksireýärdi. Ol öz teklibini çekinmän orta atyp bilýärdi. Gylyç üçin bolsa, çagalarynyň diýeni kanundy.Bu gün ertirliğin başynda Gylyç hemişeki maslahatyny orta atdy.

-- Köşejiklerim, bu gün agşam näme iýesimiz gelýär? Ýa-da bu gün Akmyrat janyň aýtmaly gezegimi? Aýt, oglum, näme iýesiň gelse!

Özüniň adynyň tutulmagy öňem lälijek Akmyrady has hem aýnatdy.

-- Meniň börek iýesim gelýär!

--Bor oglum, bu gün size börek bişirip bererin. Häzir, onda azajyk wagtyň bar, hamyr edeliň!

Gylyç haýdan-haý et üwelyän maşyny stoluň gyrasyna berkitdi. Soňra uly ogluna ýüzlendi.

-- Durdymyrat jan, oglum, okuwa gitmänkäň, şu eti çykaryp ber, maňa.

Onuň özi hamyr etmäge başlady.

Gylyjyň özi bolsa hamyr ýugurdy. Sonajyk gap-gaçlary ýygnady. Şondan soň, bu öýde endik bolup galan zat, her kim stoluň üstündäki portretde süýji dünýä çalaja ýylgyryp duran zenan bilen hoşlaşyp öýden çykyp gitdiler.

Gylyç yza galyp, içerini ýygnady. Çagalarynyň çalşyryp giden eşiklerini ýerli-ýerinden asyşdyrdy. Işigiň agzyndaky köwüşleri tertiplije edip goýdy. Soňam, içerini çalak-çulak sübseledi. Soň onuň özi ýamaşgandan

ýuwunybam, Çagalarynyň jaýyndaky stoluň ýanyna bardy-da, hemişeki endigine eýerip:

--Hoş, ezizim!—diýip, Senemiň suratynyň ýüzüni sag eli bilen ýumşajyk

sypalady—Agşam işden gelýänçäm!—diýdi-de, işe ugrady.

Soňky wagtarda onuň işine bolan çynlakaý höwesini artdyrdy. Bölümde taýýarlanyp çap edilýän materiallar barada ilkin-günün razy bolup jan

etmesem köpeliýärdi. Onuň öz ýazan „Tygşylylygyň gözbaşy“ diýen makalasyň diňe bir etrabyň däl, welaýatyň ýolbaşçylaram öwürüp gürriň edipdiler.

Bu makalada etrap ilatyna gurluşyk materiallary boýunça söwda hyzmatyny gowy guramagyň gürriň gidýärdi. „Etrapda betonlanmadyk, demir derwezesi oturdylmadyk ýekeje-de howly ýok diýen ýaly. Emma etrapda sement, ýuwulan çäge, gurluşyk üçin gerekli beýleki materiallary satýan ýekeje-de dükan ýok.

Demir derwezeleriň demirleri döwletiňki, olary ogryn gazanç etmek üçin gizlin ýasap satýarlar. Näme üçin şu işleri döwlet ederalary, ýasap, satyp, ile, ilata medeniýetli söwda edip bolanok. Bu işleri guramak üçin gaty köp çykdajy, haryt, harajat gerekmi?

Biz öz graždanlyk biagyrylygymyz bilen ilatda adalatly nägilelik döredýäris.

Halkyň aňynda ogurlap almak, kümsüklük ynamsyzlyk endiklerini kemala getirýäris...”

Gylyç ýylgyrdy. “Şu makalamy Çary okadymyka? Okan bolsa, ýylgyrardy. Haý, bul-a indi ugruny düzedipdir” diýerdi. Okasaňam, okamasaňam, sag bol Çary jan! Sen meniň gözlerimi açdyň. Men seniň bu ýagşylygyňy unutmaryn.

Gylyç uly hyjuw bilen işe girişdi. Okyjylaryň ikisinden öz makalasyňa gelen seslenmäniň sözlemlerini düzedişdirip, manysyny güýçlendirdi. Olary makala öwürdi. Soňra şol makalajyklary gazýetiň ýakyn nomerlerinde bermegi maslahatlaşmak üçin, redaktoryň ýanyna ugrady.

Ol kabinetinden çykanda, Gül bilen tas çakyşypdy.

-- Bagyşlawerri, howlugansyrap, barşym. Başlyk ýerindemidir.

-- Ýerinde-le. Sagat sekizden bäri seni dört sapar sorady. Baryber. Menem, şu maşinkany geçirişni diýäýjekdim.

Gylyç Gülüň egnine elini ýetirdi.

-- Ýöri, özüm geçirip bereýin. Onuň üçin adam gözläp ýörme.

Gülüň akja ýüzüne al şapak çayyldy.

-- Wah, saňa azar bermejek bolýan-da. Şu işläp ýörüşüne--de, nebsim, janym agyryp ýör-ä.

Gylyç sesini çykarmady. Ol öz kabinetindäki kiçijik stoluň üstündäk ullakan elektron maşinkany gujagyna göterdi. Bijaý düşdümi, ýa-da boljak işmi, Gylyjyň bili jyzlap gitdi. Onuň ýüzi bada-ba gögerdi. Muny synlap duran Gül Gylyjyň goluna ýapyşdy.

-- Goý, goý! Emma Gylyç maşinkany ýerde goýmady. Ony ýuwaşlyk bilen göterip ugrady.

-- Goýaýsan-a ezizim! Men aýtdym-a, seniň bir ýeriň-ä agyrdy. Goýaýsan-a, ezizim. Gül Gylyjy gujaklap durşuna, sekretariadyň işgäri Aňkarbaýyň kabinetine gireninem duýmady.

-- Ýor-ow, aşyk-magşuklar, söýüşip batysyňyzmy? Gujaklaşyň, gujaklaşyň. Başka işiňiz jok-eý!—Gül gapdala atylp düşdi. Gylyç özüni saklady. Maşynkany göterip baryşyna, kabulhana eltip, ýerinde goýdy. Soň redaktoryň jaýyna girip gitdi.

Redaktor jaýyna kürsäp giren Aňkarbaýyň sözlerini diňläp durşuna, Gylyjy mylaýym kabul etdi. Aňkarbaý çykyp gidensoň, Gylyç onuň garşysyna geçdi.

-- Inim, neneň ýagdaýlar? Iş diýdi, beýleki diýdi, ýagdaýlaryňy sorabam durubam bilemok. Garrylykdyr-da, öt günämi. Nädyär, balajyklar ulalýarmy? Äý, iki aýakly iki günde diýilenidir. Nesip bolsa, sähel wagtdan birini öýerersiň, birini çykararsyň. Kyn günler hem hoş günler ýalydyr, başyň alyp durmaz.

-- Gandym Ýolyç! Aladaň üçin minnetdar. Çagalar ulalýar, şükür, kem zadymyz ýok. Işimizi bir oňarsak...

-- Ýok, ýok, işiň gürrüňini etme. Bize işdenem beter, çagalar gymmatly. Jan saglyk gymmatly. Durmuşynda, näme hyzmatyň bar bolsa, hiç çekinmegin. Göni gel. Işe-e käwagt irräk gelseňem, gijiräk gelseňem, maňa aýdyp ýörme. Oglanlar arkalaşar. Sen çagalary bir gaýrat et-de, horlama. Şolar ýola salsaň, döwlet däl, dünýä sendenrazy bolar.

Gylyç minnatdar boldy.

-- Ýogsa-da, agşam welaýatyň häkimi öýe jaň etdi. Özem, walla, şunçalar işlesemem ilkinji sapar. Öň, hiç haçan beýden ýeri ýokdur, duz jan kessin, birhili boldum. Birhilem-ow. „Ine, bize şular ýaly makalalar gerek. Makala işjeň, partiýa prinsipiallygy güýçli. Makalany tutuş etrapda alyp göteräýsek nähili bolar“ – diýdi. - Olar seniň makalaňy tutuş etraplaryň gazetlerinde çap etdirmek üçin, ertir welaýat gazetine bermek isleýärler.—Ol çilim otlandy-da, birki gaýta sorup, uzak wagtlap üsgürdi oturdy.—Az-kem köşeşensoňam gepläp başlady.—Makala biziňki bolsa-da, indi onuň eýesi başga. Äý, „Eýesine gerek bolsa, goňşusyna haram! Diýipdirler. Nätseler şony etsinler. Meniň diýjek bolýanym, bu makala bilen boldy etmeli däl, ýene has ýiti, has problemalaýyn makala bermeli, walla, meniň-ä saňa akyl bermäge ýagdaýym ýokdur, gaýrat et-de, ýene bir oýlan. Gitmäge, aýlanmaga, ýazmaga näçe wagt gerek bolsa, onuň gürrüňi ýokdur.

-- Gandym Ýollyç, makala gowja seslenmeler gelip başlady. Olary näderis? Ýa, rubrikajyk ýazyp.. Özem gurluşykçy brigadir, edil jany ýanyp ýazypdyr.

Redaktor hoşamaý baş atdy.

-- Oňa ýetesi näme bar. Ýöne, azajyk howlukmaly. Ýaňky aýdanlarymyz bir ýaýbaňlansyn. Soň, menem etrap ýolbaşçylarynyň agzyny ysgap göreýin?!

Gylyjyň süňni ýeňledi. Ol agşam çagajyklayna süýji nahar bişirip berjegine-de az begenenokdy welin, redaktoryň bu habary onuň ganatlaryny açan ýaly bolaýdy. Ol günortan, arakesme mahaly körpeje oglunyň börek iýip, ýaňajyklaryna gatyk çalyپ oturşyny göz önüne getirip, ýylgyryp, işläp otyrды. Işikden bady bilen giren Güli hem şol ýylgyryşy bilen kabul etdi.

-- Görsen-e, ýylgyrypjyk işläp oturşyny. Men bolsam alada edip, ýaňydan bäri zowzanaklap, dört sapar gelip gitdim. Dördüsinde-de ,yok, onsoň biliň beter agyrandyr, şonuň üçin doktor çagyrandyr ýa-da öýüne gidendir „, diýip, gara janym galmady.' – Ol töweregine howsala bilen garanjaklap—Bolýala, janyň sag eken, galanynyň bir zady bolar-la!—diýdi.

Gylyç Gülüň bu sözlerine ýylgyranyny duýman galdy.

-- Öň-ä ýetip bilmedigim seniň maşinkaňdy, Gül. Indi men garraýanmy, ýa-da bilimiň süňkleriniň weji gaçyp ýörmi?..

Gül görkezilen ýere geçip oturman, işigiň agzynda häzir giderli bolup durdy. Soňam, möhüm habar aýtjak ýaly bolup güýmendi. Gylyç sähelçejik pursat işinden ünsüni sowup, başyny galdyrdy.

-- Ýaňky nejisem Gül bilen Gylyç gujaklaşyp, ogşaşyp durka üstlerinden bardym-- diýip, kabinetme-kabinet aýlanyp çykypdyr. Aýtsa, jany çyksyn-la welin, ýok ýerden myjabat ýapanyna janym ýanýa. „Är düşmedigiň ýadyna är salan“ meýdi, ýa baryp redaktora aýdaýsammykam?

-- Gylyç uýatly gürlledi.

-- Gül, ol näme diýse-de, bir ýaşuly adam ahyryn. Nejis bir diýme. Redaktoryň ýanynda-ha, asla işiň ýok. It üýrer, kerwen geçer..

-- Özi gepçi aýal ýaly, gep ýaýradyp ýörensoň, diýäýän-dä. Ýogsa, Läliçkäm-ä, şol gowja dāde haçan bize gelip, maňa papa bolýar!“ diýip, meniň gulak etimi guradýaram-la. Göresi gelipdir öýdýän. Bolmasa, agşam geläý, çay-çörek iýer gidersiň.

Gylyç özüni ýitirdi. Ol Gülüň türkmen zenanlylygyna garamazdan, bu sözi çekinmän aýdyşyna haýranlar galy. Soňam, sakyna-sakyna gürlledi.

-- Wah, çagajyklarym ýeke-dä, Gül! Olary goýup, nirä gideýin?

-- Waý, olaryň ýanynda ejeň, beýlekiň ýokmy?

-- Wah, ejem ýok-da!

-- Indi ullakandyr-a, olar. Özleri galar-da, bir gije dagy. Sen haçana çenli olaryň ýanyny alyп oturjak! Özüň üçinem ýaşamal-a sen.

Gylyç birden gamlandy. Çagajyklarynyň Senemiň suratynyň önünde, guşjagazlar ýaly boluşyp, biri-birlerine gysmyljyraşypjyk duranlary göz önüne geldi. Olary ýalňyz galdyryp, özi keýp çekmäge gidip barýan ýaly duýgyny başyndan geçirdi. Birdenem, hopugyp, özüne geldi. Çagalaryna dönüklük etmanine gaty begendi.

-- Ýok, Gül, indi özüm üçin ýaşamaly diýen gürrüň gutardy, maňa. Üç sany garaja göz maňa garaşyp otyr. Häzir şol neresseleriň çaga ýürejigini döwäýsem, soň, tä ömrümiň ahyryna çenli maňa ýalkanyp gün görme ýokdur.

Gül ynjyly gürlledi.

-- Onda seni diňe düýşümizde görüp oňubermeli-dä?!—diýip, Gül uýatly ýylgyrdy-da, zarp bilen işikden çykyp gitdi.

Gylyç hasrata batypdy. Ony telefonyň uzyn-uzyn jyrlamasy ukudan oýaran ýaly boldy.

-- Alo, Goňurja diýdiňmi? Ýagşy- ýagşy!Hawa, şol öňki telefonym, nomerim üýtgänok. Hawa, başga bölüme geçirdiler. Sag bol, aý sallahlyk seniň ýadyňa düşýär. Iş-öý diýip, şol eňip ýörendiris. Ýok-la, öýlenmek ýadyma-da düşenok.Aý, ýok-la, bir gijeligem öýlenmek ýadyma düşenok. Sag bol, Goňurja, gowja gelin bolan-a-da, bolmaz. Bolýar, sag bol, jaň edip dur.

Gylyç ýüzüni aýalary bilen ýapyp, agyr oýa batdy.Ýaşlykda bile tirkeşen obadaşynyň tapýan gepine jany ýandy.“Gowja gelin bap, bir gijelik öýlen!Senem, bu dünýäniň lezzetini gör“.

Bu gün nähili gün bold-aý! Heý, Goňurja, Goňurja, meniň üçin bu dünýäniň lezzeti, çagajyklarymyň boýnuny burdurman, şolaryň näzik göwnüni aňlamak boldy.

Gylyjyň ýüregi sanjap gitdi. Ol muňa ünsem bermän, telefona ýapypdy.Öýüne jaň etdi.Telefony Sonajyk aldy.

Meniň akja gyzym, nämejikler edýäň? Çay-çörek bir iýdiňmi?Näme, içerileri süpürýän! Wah, seniň saçjagazyňa döneyin! Jigiňe-de göz-gulak bol, akja gyzym.—Gylyç heziller edip ýylgyrdy.—Näme diýýär? „Kakama börek bişirip goýaly“ diýýär. – Onuň ýüzi üýtgäp gitdi.—Ýok, ýok, gyzym, Akmyrat jan diýse-de, gazly pejiň ýanyna baraýmaň, men barýançam. Ine, men bararyn, hemmämiz bileje bişireris, bor diý.—Ol telefony beýleki gulagyna geçirdi.—Durdymyrat gelenokmy, heniz? Bolýar, iýip-içiberiň, menem basymjak bararyn. Gylyç trubkany goýup, birneme rahatlandy. Soň täze hyjuw bilen kagyzlaryna seredip başlady.Bu günki gelen hatlary birlaý okap çykdy.Gereklisini aldy, galanlaryna jogap berdi. Köneden ýatan hatlaryň ählisini saýlap seçdi.

Könelşenlerine jogap ýazdy.Öz maşinkasy bilen taýýarlan makalalaryny okap, sekretarýata geçirdi.

Sekretarýatda Aňkarbaý ony saklady.

-- Agaý, birenjitden, sen katy görme-goý, sen ýaş bala däl-goý. Ol katyn kojaýynsyz, sen tym katynsyz. Kün-tünde kujakalşyp, onda öýtgüp, munda beýtgip turmak bolan jok , goý. Seniň kepiňi saklaganym ötri, ýarym litir goý.Akşasyny berseňem bolar.—Ol bihaýa kikirdedi-de, ellerini aşak-ýokary silkeledi.—Ikkinçidem, işiň ahyrynda profsoýuz jygnaky bar. Şonga kalmaly. Gylyç Aňkarbaýyň golundan tutdy.

-- Aňkarbaý aga, sen meni bagyşla, birinjiden-ä, men hiç kim bilen gujaklaşamok. Sen maňa töhmet atýarsyň. Men şony profsoýuz ýygnakda hökman aýtmaly bolaryn. Ikinjiden, men saňa öň üç sany ýarym litr berdim. Özünem, dilenip-dilenip, zorluk bilen aldyň. Şu günki profsaoýuz ýygnakda onam aýtmaly bolaryn. Üçünjiden,sen kim saňa ýarym litr berse, şonuň bölüminiň materialyny gazete berýäň, arak bermedikleriň materiallaryny bolsa, bereňok. Ine, şonam profsoýuz ýygnagynda aýtmaly bolaryn. Bu meniň aýtjagym, ýaňy beýleki bölümlerdenem oglanlar geldi, olaram profsoýuz guramasyndan, sekretariatdan, senden gaty ýandylar. Eger şu gün profsoýuz ýygnagy bolsa, sen işden kowulýaň.

Bar, ýygnagyňy başga güne geçir-de, gowja bol.

-- Aý, ataňa nälet, jok bol-goý!

Aňkarbaý çykyp gitdi. Emma bir salymdan ýüzüni sallap geldi.

-- Jygnak bolan jok! – diýip, kabinete girmän, koridordan ýüzugra aýtdy-da, soň dünđerlip gitdi.

Telefon jyňňyrdady. Gylyç trubkany göterdi. Onuň ýüzi ýagtylyp gitdi.

-- Köşejigim, sen nädip kakaňa jaň edäýdiň-ä? Näme, „Börek iýesim gelýär, çaltýrajyk gelsen-e“ Bor, köşegim, basymjyk bararyn.—Ol körpeje ogluny diňledi.—Beräý, trubkany. Sona jana. Bolýa, bolýa, goýaý, onda.

Ol öýüne pyýadalap gaýtdy. Şäheriň lowurdaşýan çyralary, janyňa aram berip öwüsýän mylaýym şemal onuň argyn göwnüni seýikläp bilenokdy. Ol öýüne gelip, öz açary bilen işigi açdy.

Içeri dym-dyrslykdy. Ol çagalarynyň otagyna bardy. Çagajyklary garaşyp-garaşyp ýatyp galan oguşýan.

Gylyç öý eşiklerini geýip, aşhana bardy. Holodilnigi açdy. Ertirki hamyr çykardy-da, oňa seredip, ýüreginiň başy agyryp gitdi. Hamyryň ýüzünde çaga barmajyklarynyň yzlary mese-mälim bildirip durdy. Olaryň Akmyratjygyň barmajyklarynyň yzydygyny bada-bat tanady. Soň bolsa, Senem dünýäsini täzeläni bári ilkinji gezek silkinip-silkinip aglady. Bu gözýaş ony nämüçindir, lagşatmady. Birhili, süňňüni, aňyny derlidýän melhem bolana döndi. Onuň aňynyň ýüzünde perde bolup duran gatlagy sypýran ýaly boldy. Häzir onuň pikiri edil, sagat ýaly işledi.

Ol elini ýuwup, kendirigi ýazdy-da, edil, Senemiň edişi ýaly edip, oturup, tagtanyň üstünde hamyry goýup, ony kiçijik oklaw bilen ýazdy. Börek gaplaýar ýaly edip, kesişdirdi. Soň börejekleri бүкмәge oturdy.

-- Häzir bu börekleri Gylyç däl-de, Senem бүкүән ýalydy.

Ol kän eglenmän işini boldy-da, hälki hamyr ýaýan tagtasynyň üstüne börekleri örüşdirdi. Soň ony holodilnige salyp goýdy.

Ol çay demlendi. Oňa çenli Sonajyk turdy.

-- Kakam! – ol ylgap baryp Durdymyratjygy oýarmakçy boldy.

-- Turuň, kakam geldi. Börek bişireliň-ä!

Emma onuň sesine oglanlaryň hiç birisi oýanmady.

-- Degme, gyzym, goý, ýatsynlar.

-- Olar börek iýjek diýdiler-ä, kaka!

-- Zyýany yok, ertir irden bişirer beräýeris. Han-a, men böregi бүкүп, taýýar edip goýdum. Haçan iýesiňiz gelse, şonda-da bişirip bererin.

Gylyç gyzy bilen hümmüldeşip çay içdi, baryndan garbandy.

-- Durdymyrat jan näme iýdi?

Sona pikirlenen boldy.

-- Peçenýe, mesge, mürepbe, çörek, çay.—diýdi.

Ol „bolýar“ diýen manyda başyny atdy. Ýöne ol iş diýen bolup, çagajyklarynyň perewini ýetirip bilmeýänine gynandy. Onuň öz çagalarynyň önünde bergidar bolasy gelmeýärdi. Olary asla hor-homsy saklasy gelenokdy. Çagalary üçin öz şirin janyna näçe dözmeli bolsa, o dözjekdi.

Akja balam, bakjadan geleniňde öýmüzde näme iýesiň gelýär?

Sonajyk begençli gürlledi.

-- Kaka, sen bize goýaldylan süýt bilen şokalad alyp beräý-dä. Onsoňam, Akmyradyň kompod içesi gelýär-ä. Bormy!

-- Bor, gyzym, ýöne indi sen ullakan, meniň akylyja gyzym. Şonuň üçin öýe näme gerek, doganlaryň näme iýesleri gelýär, şolary her gün maňa aýtgyn.

-- Bor!.

Gylyç gyzjagazyny ýatyrandan soň hem ep-esli wagt ýatyp bilmedi. Ol özi işde mahaly çagalary öýde aç-hor bolmazlygynyň gamyny iýdi.

-- Ertir irden nahar edip gitmeli. Onda başga-da, goýaldylan süýt, süýji-köke, dürli-dürli miwe alyp, holodilnigi doldurmaly.

* * *

Gylyç säher bilen kuhnýadaky galmagala oýandy. Akmyratjyk janygyp-janygyp gepleýärdi.

-- Kakam agşam işledi, dejunny boldy. Böregi ejem jan etdi. Wot tak! Sen bileňok, men bilýän...

--Sona köşeşmeýärdi. Ol jigisini köşeşdirmek bilen, kakasynyň hem göwnüni alasy gelýärdi.

--Kakm işden gelensoň böýekleri бүкүп goýdy. Sen bileňok.

--Emma Akmyratjyk yza tesserli däldi.

-- Ýok, kakam beýle böýek edip bilmeýäý. Ejem, men iýsin diýip, böýek etdi, men bilýäm. Sen bileňok, tentek, tentek...

-- Sona aglady.

-- Men tentek däl, özüň tentek. — Ol kakasynyň ýatan otagyna tarap gitdi.— Kakama aýtjak...

Gylyç ýerinden turdy. Ol çagalarynyň arasyna sowuklyk salmazlyk islemedi. Ýuwaşlyk bilen kuhnýa geldi. Häzir kuhnýada Akmyratjyk bardy. Olam elinde ejesiniň portretini tutup, oňa bir zatlar diýip durdy. Gylyç ýuwaşja gürlledi:

-- Balajygym, turduňmy? Sen nämejik edýärsiň?

Akmyratjyk kakasyny görüp, ekabyrlandy.

-- Kaka, aý, kaka, Sona bar-a, diýýär-ä, „börekleri kakam etdi“ diýýä. Şoňa bu böýekleri ejem etdi diý, boýýamy!

-- Bor, oglum!

Gylyjynyň gözlerine gubar inse-de, ol öz ýagdaýyny çagalaryna duýdurmady. Ol Akmyratjygyň özünden jogap talap edip balkyldap duran gözjagazlaryna garady. Gylyç ogluna dözmedi.

-- Jan, oglum, hiç kime aýtmasaň, gulagyňa bir zat aýdaýyn, bormy!

-- Bor!

Akmyratjygyň çaga sypaty salyhatlanan ýaly boldy. Ol özüniň akja, näzijek gulagyny kakasynyň agzyna tutdy

-- Ýöne hiç kime aýdaýmagyn. Aýdaýsaň gaty erbet bolar...—diýip, Gylyç berkleđi.

-- Bor!—diýip, Akmyratjyk baş atdy.

Gylyç bimbada ýalan sözläp bilmedi. Aslynda-da, ol ömründe ýalan sözläp gören adamam däldi. Ýöne, nätsin, agzyndan sypdyrды-da. Indi körpeje ogly garaşyp durdy. Onda-da endik etmedik ýürek sanjady. Gylyç sakyna-sakyna gepleđi.

-- Oglum, seniň ejeň bar-a, gaty gije, sen ýatdyň-a, şonda gaty garaňky bold-a. Şonda gelip, şu börekleri бүkdi. „Meniň oguljygym Akmyratjan böregi gowy görýär. Ol ajpganda bişirip bergin“ diýdi. Onsoň, ýene gitdi...

Akmyratjyk kakasynyň her sözünü tolgunma bilen, üýtgeşik duýgy bilen kabul edýärdi. Kakasy her sözi aýdanda, onuň ýüzündäki begenc, gynanç alamatlary öz ornuny çalyşyp durdy. Oňa bu gürrüňler şeýle bir ýaraýardy welin, ol kakasynyň gulagyna ýöne gürläp durmagyny isleýän ýalydy. Ýöne kakasy mundan başga, oňa näme aýtsyn?

-- Ejem maňa näme diýdi?-- diýip, Akmyratjyk gezeginde kakasynyň gulagyna pyşyrdady.

--Hawa, hawa, saňa diýdi: „Meniň köşejigim, eýýäm ulalypdyr“-- diýdi. Ol köpräk nahar iýsin“ -- diýdi. Ullakan bolup, mekdebe gitsin“-- diýdi. Onsoň, okuwynda diňe başlik baha alsyn“ -- diýdi. Soň ol saňa kân gowja zatlar diýdi. Soň bolsa, kân-kân ogşady. Senem ukynyň arasynda ýylgyrdyň.

Akmyratjyk ýene çagalygyny etdi.

-- Kaka, ejem meniň nirämden ogşady.

Gylyç börekli gazany bulap durşuna, ýaşly gözleri bilen ogluna garady-da:

-- Seniň şu ýeriňden, şu ýeriňden, şu ýeriňden ogşady, köşegim—diýip, oglunyň ýañajyklaryndan, maňlaýyndan ogşady. Soň bolsa, ep-esli wagtlap ony bagryna başyp durdy-da, gyryljak, agyly ses bilen:-- Geliň, indi börek iýeliň!—diýip, ogluny goýberdi.

Çagalar saçagyň başyna geçenden soň hem, Akmyratjyk köşeşmeýärdi. Ol iýip oturan naharyny goýup, gaýta-gaýta kakasynyň ýanyna gelip:

-- Kaka, ejemiň gelenini hiç kime aýtmagyn, ýogsa ol ýene gelmez, bolýamy!-- diýip, gulagyna aýdyp gidýärdi.

Körpeje ogul öz sözleri bilen kakasynyň ýüregindäki bitmez ýaranyň ýüzünü dyrmaýanyndan habary ýokdy.

7.

Aradan bir ýyl geçipdi. Gylyjyň çagalary akaryň boýunda ekilen çynar ýaly, parlap boý alýardylar. Gylyjy durmuş, iş barha özüne çekýärdi. Ýöne ol hossaryny ýitiren mert ene ýaly bolup, öz çagalarynyň daşynda pelasaň urmasyny welin ýekeje pursadam goýanokdy. Ol indi diňe bir nahar-şor taýýarlamak, geým ýuwmak däl, çagalarynyň tikiň-çatyn işlerini hem kössüni goýman edişdirip ýördi. Ol bu işleri diňe zerurlyk üçin, zoraýakdan edenokdy. Ýogsa bularyň zerurlykdygynyň gürrüňi ýokdy. Ol gyzjagazy Sona görsün, öwrensin, oglanlar hiç bir işden ýaýdanyp durmasyn diýip edýärdi. Ol her işi edende, ony höwes bilen edýärdi. Özem, ýeke özi edenokdy. Durdymyrat, gel, oglum, şujagaz işi aýryp goýaly. Ertire galmasyn. Gel, Akmyrat jan, bujagaz işe kakaňa kömek et, bala. Sona jan, gyzym, ýör, dükana gideli, Sen maňa öýe näme almalydygyny aýt. Me, pulunam özüň töle, bala...—diýip, olary gözükdirýärdi. Öýde çagalarynyň her biriniň nobatçylyk etmegini guraýardy.

Hepdede, her kim bir gün nobatçylyk edýärdi. Özi bolsa günaşa nobatçy bolýardy. Ol bilgeýişleýin;

-- Ertir men nobatçydyryn, irräk ýataýyn, ir turmalydyryn—diýýärdi. Çagalaryny

ýatyryp, özi içeri bilen bolýardy. Kir ýuwýardy. Çagalary bolsa, kakamyz irden turup işleri edýändir diýip düşünýärdiler.

Çagalar kakalarynyň bu talabyny ilki-ilki kyn görselerem, kem-kemden öwrenişip gitdiler. Söwda-satygy, bazary indi Sonanyň özi dolandyryp bilýärdi. Durdymyrat, tüweleme, eýýäm ýigit çykyp barýardy. Ol edeplidi, jigileriniň eşiklerini ýuwup durmasa-da, ol guran eşikleri gül ýaly edip ütükleýärdi. Bazara gitmäge Sona kömek berýärdi. Öýüň girdejisini, çykdaýysyny bir depder tutup, şoňa hasaplap goýýardy.

--Kaka, bir maslahatym bar.

-- Aýt, oglum!

-- Şenbe güni mekdebimiz teatra gidýär. Şoňa pul ýygnaýarlar. Men-ä gitmäýsem diýýän.

Gylyç geň galdy. Gaýta bu ýaşdaky oglanlar „Maňa pul beriň, klasymyz gidip, menem galsam nähili bolar“ diýjek ýaly.

--Ýok, oglum, men bir amatly gün maşgala bolup teatra gideris diýip ýördüm. Ýöne, mekdep bolup gitseň onuň lezzeti başgadyr. Hökman git, gitjek däl diýen gep bolmaly däl.

-- Kaka, meniň teatra geýip gider ýaly abraýlyja jalbarym, köýnegimem ýoga. Öňkim gaty dar bolýar, satanynyň arasy söküpdi. Onam Sona ýamatdymam welin...

Gylyç güldi.

-- Tüweleme, boýuň ösüpdir-ä, köşek. Şuny maňa gowy ýatlatdyň. Ertir agşam, üçünizem „Çagalar dünýäsi“ dükanynyň ýanynda maňa garaşýarsyňyz. Onsoň kime näme gerek bolsa, bileje satyn alarys. Bu bir, ikinjiden, sen oglum, ýanyň hemişe pulluja bolmalydyr. Şony unutmagyn. Men saňa pul beren bolup durmaýyn. Özünjik Sonadan gerek puluňy alarys. Onam depderjigiňe belläp, maňa hasabat bereniňde, görkezäýgin. Bormy, Sona jan.

-- Bor, kaka!

Gylyç ertir aýdyşy ýalam etdi. „Çagalar dünýäsi“ dükanyndan indi ýigit çykan ogly üçin üç köýnek, iki jalbar, jorap, maýka gelşiklige sumka, bir bosonožka, gymmatja gaýyş köwüş aldylar.

Sona üçin ýakasy nagyşlyja iki köýnek, golfi, jorap, ýaglyk, köwüş satyn aldylar. Bularyň içinde söwdasy oňan Akmyratjyk boldy. Oňa alaja papak, iki şorty, dört köýnek hemem çaga welisepedi satyn alyndy.

Bulary göterip öýlerine gelende, Durdymyrat bularyň baryny hasaplady.

-- Kaka, gaty kän pulumyz-a gitdi! Maňa azyrak alaýmalydyk.

-- Aý, ýok-la, gaýta öňki aýlarda hiç zat almadyg-a, oglum. Bir zat alýan bolsak, ýaşaýandyrys. Gaýta, nesip etsin, janymyz sag bolsun!—diýmeli. Biz puly gazanarys, ýöne pul bizi gazanyp bilmez, bala.

Sona bilen Akmyratjyk eşiklerini geýip, çykaryp, hersine begenip, guwanyp, boýjagazlary ösen ýaly bolupdy.

-- Sen, Durdymyrat jan, munça bolanyna görä, ertir saçyňam bir bejert, aýdyşym ýaly, näçe pul gerek bolsa, çekinme-de, alybergin...

Gylyjyň işem barha ugruna bolup barýardy. Ol geçen ýylkylaryny hasap etmände-de, şu geçen üç dört aýyň içinde-de, dişli, möhüm problemalary gozgaýan agramly

makalalaryň dört-bäşisini ýazdy. Arada bolsa etrabyň häkimi ony ýanyna çagyryp, „Ýeňiş“ daýhan birleşiginiň görelde brigadiriniň iş tejribesini „Türkmenistan“ gazetine ýazmagy tabşyrdy. Bu gün irden şol gazetiniň makalalarynyň mazmuny barada gürrüň edilende, Gylyjyň şol makalasynyň hem ady tutuldy. Munuň özem etrap gazetine işleýän habarçy üçin kiçi üstünlik däl. Gylyç işe gidip barýarka ýylgyrýardy. Bu ýylgyrmada, onuň çagajyklarynyň begenjem, özüniň üstünliklerem, basym edip-eýlejek işleriniň paýhas-parasat ýörelgelerem bardy.

Onuň bu begenjini, rowaçlygyny kimdir biri bilen bölüşesi geldi. Ýöne kime?! Onuň ýadyna ilki bilen Senem düşdi. Ýöne nämü çindir, bu gün onuň ünsi bu mähriban adamda kän bir saklanmady. Elbetde, ol geçen günlerde öz hyýalynda Senemsiz ýekeje pursadam geçirmändi. Ýöne indi oňa däl ýaly, içini hümläp, öz-özüň bilen gepleşip ýörmek halys ýüregine düşene meňzeýärdi. Şonuň üçin onuň jany ruha däl-de, janly, pikirdeş, dertdeş adama öz derdini aýdasy geldi. Ol Çaryny ýatlady. Ýöne, pelsepäniň belent gerişlerine dyzaýan, onuň goçuň buýnuzy ýaly şahalaryndan mäkäm tutup, ony islän ugruna burup bilýän akyldar adama özüniň bujagaz şatlyk, gussasynyň ujypsyz boljakdygy baradaky pikir Gylyjy Çary bilen derdinişmek pikirinden dänderdi.

“Oňa has ulurak şatlyk, gabaralyrak mesele gerek bolaymasa. Çary adamy bagtly etmäge, ýola salmaga, oňa maksat bermäge ukyply adam. Ony ownuk-uşak pikirjiklerden aýamaly.—diýip, ol gaýta-gaýta tekrarlady.

Birdenem Gylyjyň tutuş köňül dünýäsini gussanyň ýukajyk perdesi gaplap aldy. Ol tutuş ömründe özüniň mynasyp dostuň bolmandygyna düşüniş galdy. Hakykatdan hem, häzir ol her näçe islese-de, öz derdini bölüşere, şatlygyny paýlaşara ýekeje adamam tapmady. Onuň bolsa häzir göwni ersipdi. Ol özüne syrdaş gözleýärdi. Ýürek indi syrdaş küýseýärdi. Bu dünýäde özüniň ýalňyzdygyny duýandan soň bolsa, ol hasam hopukdy.

„Men şu mahala çenli dostsyz, syrdaşsyz nädip oňdumkam? Ýa-da ýalňyzlygymy duýmadymmykam?“

Gylyç işine gelip, ýerine geçenden soňam, bu barada uzak oýlanyp oturdy. Emma özüne mynasyp bolayjak dostam, pikirdeşem tapmady.

--Goňurja bar-a, men şoňa jaň edeýin-le! -Ol umyt bilen telefona ýapyşdy. Öz ýanyndan tapan çykalgasyna begendi. Onuň diýeni geldi. Telefon trubkasyny Goňurjanyň özi göterdi.

-- Ýör-ow, gardaş, näme, sesiň üýnünň çykanok. Ýa-da köne dostlary bireýýam ýadyňdan çykaryp ýörmün?

Goňurja joşgunly labyz bilen Gylyja jogap berdi.

--Barow, brat, hany, agşam bir meniň ýanyma gel.—diýip, bada-bat öýüne çagyrdy. Gylyçrazy bolmady.

--Bolmaz. Meniň çagajyklarym ýeke. Gowusy, seniň özüň gel, bize. Öýde çaylaşaly. Sen bilýänem dälsiň, Çagajyklarym ullakan indi. Maňa ýekeligimi bildirenoklar. Goňurja welin „Öýe gel“ diýip, şol bir depen yerini depip durdy. Gylyç öz erkiden üstün çykdy.

--Bolýa, agşam baraýaryn. Ýöne, öýde bolgun. Ýok, ýok, meniň üçin-ä aýratyn taýýarlyk görme. Görüşsek, birki agyz gümr-ýamyr edişsek bolany. Men şu

günler, edil, aş saýlaýan ýaly, how. Syrdaş küýsäp ýörün. Derdimi birneme, egsesim gelýär. Ýok-la, sen bolsaň, başga syrdaş nämäme gerek. Başga adam gerek däl...

Gylyç Goňurja bilen gepleşensoň, ynjalan ýaly boldy. Ol dünýäni undup, işledi. Işin ahyrragynda öýüne jaň edip, bu gün gijiräk barjagyny aýtdy. Çagajyklaryna ony-muny tabşyrdy. Sonany, Akmyratjygy hoşamaýlady. Durdymyrada „Işde boljak“ diýip, ýalanam sözledi. Şeýdip, Gylyç ömründe işden son öýüne barmajak ilkinji gününe taýýarlanyp başlady. Ol bu bolşundan name üçindir çekindi. Özünü gaýta-gaýta yralap, barlap gördi. Ýöne bu ýerde gorkar ýaly, çekiner ýaly üýtgeşik bir many tapmady. Gaýta, köne dostunuy görjekdigi baradaky süýji höwes ony özüne maýyl etdi. Işin ahyrynda ýene Goňurja jaň etdi.

Goňurja Gylyjy uly tutum bilen garşylady. Ol uzyn boýuna, ak ýüzüne gelişip duran syrdam-syrdam ýol-ýol nagysly haladynyň ullakan iligini oýnap durşuna, dostuny öýüne çagyrdy.

Dogursy, Gylyç köpden bäri ony görmändi. Onuň öýüne gelmänine-de, baş-alty ýyl boluberipdi. Şu döwürde Goňurjanyň özi kän bir üýtgemese-de, onuň öýüniň içi üýtgäpdir. Gylyjyň giren otagyna tutuş otagy tutup duran owadan fabrik halysy ýazylypdyr. Otagyň ortasynda, ýerden iki garyş belentlikde iki sany keltejik stol goýlupdyr. Olaryň üstüne seçekleri buldurap duran örtgüç ýapylypdyr. Stollaryň tutuş töweregine meňzeşje, çaklaňja el halylary ýazylypdyr.

Tördäki ullakan reňkli telewizorda hokkey oýny gidýärdi. Goňurjanyň bar ünsi häzir şol oýundady. Ol galyň dodaklarynyň arasyna gysdyrylan sigary ýuwudaýjak-ýuwudaýjak bolup, tolgunma bilen telewizora seredip durşuna, birdenem jynssyz gygyryp goýberdi.

-- Haý, seniň tas gol salypdylar. Gör, onuň aňkarylyp durşuny! Haý, seniň tas ýüregim-ä ýarypdyňyz, haramzadalar...

Ol myhmanynyň içeri geçmän, işikde duranyny görüp, gatyrgandy.

-- Sen, näm-ow, geleniňe puşman edýän ýaly bolup, bärde dursuň. Hany, çaga ýaly bolma-da, geç-sen-e!—Onuň özi bolsa, beýleki otaga geçip gitdi.

Ol işigi açan badyna içeri tagamly naharyň ýakymly ysy urup gitdi. Gylyç özüniň ajygandygyny duýup galdy.

-- „häk, çagajyklar bir garbandymykan? Menem-äý, öýe baryp, olary naharlap gaýdybermelidim welin, azajyk keltelik edipdirin.. „ diýip oýlandy. Ol içerden telefon agtardy. “Ýa-da jaň edäýsemmikäm...”

Ýöne, ol telefon etmäge yetişmedi. Owadan gelin içeri girdi. Ol misli köne tanyş ýaly, näzli ýylgyryp, salam berdi.

Ol stoluň üstündäki ötgüçleri aýryp, onuň üstüne çüýşeleri, rýumkadyr fužerleri hatarlandyryp goýuşdyrды. Soňan, başdaky ýylgyryşyny üýtgetman gepledi.

-- Pežama bar, şony geýiň. Bu ýere gelip, soň beýdip oturjak bolsaňyz, biziň göwnümize degersiňiz.

Gylyç çekinjeňlik bilen başyny atdy. Oňa çenli otaga Goňurja girdi.

-- Han-ow seniň onyň gelmedi-le, Ýa ýene öňkisi ýaly çagam-çugam diýip, podwatit etjekmi?—diýip, geline seredip, dözümlije darap aýtdy.

Bu gelin Goňurjany gözleri bilen ýuwudaýjak bolup, oňa jogap berdi.

-- Haý, şonuň çagasy gursun. Şol jelebi yzyma düşürmäýinem diýýän-le. Ýene-de,

özi goýanok. Geler-le. Nirä gitsin, gelmän.

Hakykatdan hem sähel salymdan saçy timarlanyp bejerilen, köýnegi kelterägem bolsa, gujurly, owadan boýuna gelişip duran gelin otaga girdi. Ol özi bilen görülip-eşidilmedik şadyýanlygy alyp gelene meñzeşdi. Ol gijä galanynamy , ýa başga bir müýni barmy, ýalynjaň ýylgyryşy bilen özüni hödürleýärdi.

-- Jan joram, garaja gaşjagazlaryňy çytmasana, Baş-je ninut gijä galdym-a. Waý, Goňurjanka, seniň owadanja haladyňa döneýin, men. Sen bir gaharlanmasan-a, gel, men seni birje ogşayyn. Onsuzam, eýýäm eräp-akyp barýan Gonurja höwes bilen sag ýaňagyny ol geliniň dodaklaryna tutup berdi. Megerem, gelin oýun etmek üçin Goňurjanyň ýaňagyndan dişläp aldy.

Goňurja bolsa nüzli-nüzli ýylgyryp, oňa paýys sögündi. Ol gelin beýle-beýle sögünçlere öwrenişip giden bolara çemeli. Ol eýýäm kuhnýada nämedir bir zatlar diýip, jedirdeýärdi.

--Haýsyny halasaň tutaýgyn.Aý, ikisem erbet däldir-le!

Gylyç erbet utandy. Ol ömründe beýle- beýle işleriň başynda görünmäni üçin, bu işler oňa juda haýasyzlyk bolup göründi.

Nahar çekilip başlananda-da, ol özüni ele alyp bilenokdy. Nahara başlanmazýndan öň soňky gelen gelin oňa habar gatdy.

-- Biz nähili otursakkak?

Goňurja möhüm döwlet meselesini çözjek bolýan ýaly, ellerini haladynyň ullakan jübüsine salyp, gabaklakdan gyçak gözlerini depesine dikdi. Gelinler gizlin gyzyklanma bilen Oňa seredişdiler. Ahyr soňy, Goňurjanyň galyň dodaklarynyň arasy ýaryldy.

-- Kiçi Sülgün, myhmanyň ýanyna geç!—Ol gapdalyndaky geline nüzli garady.— Uly Sülgün, meniň ýanyma geç!

Uly Sülgüniň närazylygy mese-mälim bildirýärdi. Onuň tersine, kiçi Sülgün içki begenjini gizläp bilmän:“Aý, ýaşa, aý, ýaşa!“ diýip begençli hikirdedi-de, Gylyjyň gapdaljygyna gelip oturdy.

Nahar süýjüdi. Seçelenip duran tüwüler etiň tagamyny özüne sorup alansoň, agzynda eräp, bokurdagyňa degmän geçýärdi.İçginiň humary ol tagamyň datlylygyny goşalandyrýady. Gylyç işde birneme ýadansoňmy, ýa-da, köpden bäri beýle tagamly nahar ýimänsoňmy,ýa bu ýeriň beýle ylakatyna öwrenişip bilmänsoňmy, özüni oňaýsyz duýýady. Birneme içilensoň bolsa, onuň keýpi açyldy. Ol gelinleriň ýüzüne-de dikanlap-dikanlap garap başlady. Ol şonda Sülgünleriň biri-birinden owadandygyny gördi. Ylaýta-da kiçi Sülgüniň nüzli ýylgyryşy, özüne eýemsireme bilýän hödür-keremi oňa hoş ýarady.

Kiçi Sülgün Gylyja barha gysmyljyraýady. Nämedir bir zatlar diýip, Gylyjyň egnine kakýady. Ilki-ilkiler onuň boluşlaryny birhiliräk görse-de, soňa baka kiçi Sülgüniň özüni alyp baryşy oňa hoş ýakdy. Gaýta, onuň özem indi gelniň owadan golundan gaýta-gaýta tutuşdyrdy.

Indi, gaty köp wagtlap içip ýörmänsoň, içgi Gylyjyň gözleriniň önüni ümüzletdi. Ol diňe şu ýerdäki keýpi-sapany görýärdi. Diňe şol barada oýlanýady.

Şonuň üçin kiçi Sülgüniň öz başyny sypaýan elleri-de, oňa elýetmez bir melegiň jadyly posasy ýaly bolup duýulýady.Onuň gapdalynda oturan „Melegi“ bagryna basasy, onuň mährinden ganasy geldi. Bu keýp, içgi onuň

zenana bolan pynhan teşneligini duýdansyz oýaryp, onuň indi birnäçe ýyldan bäri ýalňyzlygy, ýekeliği, durmuşyň laýyna gark bolmadan bercigen aňy, öýde aýalynyň ruhuna berilip, gün-güzeranyň ummanyna özüni bermegiň garşylyklarynyň diwaryny böwsüpdü.

Ol saçak ýygnalyp, gap-gaçlar ýygnalansoň, otagda kiçi Sülgün bilen galdy. Onuň galpyldaýan süňni mundan artyk çydamak islemeýärdi. Ol gelniň akja, näzik synasyny görüp, beýnisi bilen aragatnaşygyny doly ýitirdi. Diňe süýji duýgular onuň beýnisini aldaýardy. Onuň üçin häzir durmuşyň bar manysy, ömrüň myratmaksady, höziri gelniň akja bedenindäki hözir bolup galypdy.

Nirededir bir ýerlerde çagajyklaryň aglaýan sesi Gylyjy özüne getirdi. Ol gözlerini açanda özüniň bolup ýatyşyna haýranlar galdy. Ol kiçi Sülgüniň ýalaňaç tenine çuw ýalaňaç bedenini çyrmaşdyryp ýatyrdy. Kiçi Sülgüniň ýüpek ýaly näzik gara saçynyň tary onuň tutuş gursagyny örtüp ýatyrdy.

Ol laňa ýerinden turdy. Soňam eşiklerini gözläp, alagaraňky içerde sermendi. Gelin welin oýanar ýaly däl. Gylyç indi çäşerlip, owadan bedenini güjeňläp ýatan gelne tarap seredibem bilenokdy.

Ol eşiklerini geýip, daşary çykanda, aklyny ýitirip, juda uly jenayat işini edip, indem özüne gelip, eden jenaýatynyň agyrlygyny egni bilen ölçäp görýän ýaly, yrandy. Asmandaky gatbar-gatbar bulutlar, uly ýolda geçip barýan maşynlar, daş-töweregi gaplap alaň belent-belent jaýlar gorkunç görüňän gara baglar oňa uly ýigrenç bilen näletleme bilen seredýän ýalydylar.

Ol öýüne gelensoňam, işigi açyp, içeri girip bilmän, ep-esli durdy. Ol häzir çagajyklarynyň süýji ukuda ýatandygyny bilýärdi. Emma Senemiň mähribanja, bigünä ýylgyryp duran nazarynyň önünde jogap okamak oňa juda agyr degjekdi. Ol salynyp goýlan düşegine geçensoňam gözlerine uky geler ýaly däl. Özüni şol näletledi ýatdy. Bu gijä, özüniň ýeňil kelleligine nälet okady.

„Eger men ýerime, Senem galan bolsady, çagajyklaryny ýeke goýup, özi keýip çekmäge gidip bilmidi? Heý, meniň mertebämi, ruhumy masgaralarmydy? Ýok! Ýok! Men welin seniň ruhuňy päk saklap bilmedim, Senemim! Men seniň mukaddes ýadygärligiňi baş minutjyk keýpe çalyşdym. Men indi näme edeyin. Günämi nädip ýuwaýyn, Senemim?!“ Gylyç bu agyr oýlaryň içinde gaýyp gideninem duýman galdy. Düşüniň çyryp ýatan ummanynda bolsa, ol şol oňki durmuşynyň döwränyna geldi.

... Senem öňküdenem mün esse owadandy. Onuň didelerinden bagtyň, söýginiň, ene mähribanlygynyň näzikden ýagty bulagy akyp durdy. Onuň bu ýylgyryşy Gylyjyň ýüreginiň başyna, biwepalylykdan agyr düşünde-de ýara bolup awap duran ýerine baryp, melhem bolup ýapysýardy.

-- Sen gam çekmesen-e, mähribanym. Erkek adam bolup, beýle-beýle ýagdaýlar üçin gam çekjek bolsaň, onda öz mertebäni peseltdigiň bolmazmy?! Hany, goý, gussaňy!

Gylyç öz gynanýan ýagdaýyny diline çolady.

Senemim, günämi öt. Men özüm masgara bolsam, owarram. Saňa biwepalylyk etdim, çagajyklaryma biwepalylyk etdim. Maňa agyr degýäni şol! Senemiň ýüzi has ýagtylan ýaly boldy. Bir ýazykdan är ölermi? Goý, seniň ähli günäň meniň başyma düşsün. Men seniň bagtyňy bagladym-da. Edil ýaşajak

wagtyň, ömür sürjek wagtyň beýle boldy-da. Men guraýyn!

Gylyç tisgindi. Senemi saklajak boldy.

-- Beý diýme, Senem, mähribanym, beý diýme. Men özüm günäkär, gitme, gitme, dur. Senem!

Senem gidip barýardy. Ol özi bilen Gylyjyň günäsinem alyp barýardy.

Gylyç bar güýji bilen aýalynyň adyny tutup gygyrdy. Ol öz sesine allaniçigsi bolup oýandy.

* * *

Soňky günlerde Gylyjyň dünýe bilen seri ýokdy. Işi indi hiç babatda ony gyzyklandyрмаýardy. Öýde bolsa şol bir aladalar, iň esasam, öňde biriniň aýdyşy ýaly, „Aýalymy öldüren öýüň ownuk işi eken“ diýişi ýaly, öňi-soňy bilinmeýän, gutarmaýan ownujak iş-aladalar ýatyrdy. Olaryň birini edip-eýläp beýläňe geçirseň, öňünden onusy çykýardy. Taňrynyň günü bolsa, darydan kändi.

Gylyjyň iň ýaýdanýan zady kir ýuwmakdy. Bu iş basym onuň dünýäde iň ýigrenýän zadyna öwrüläýmelidi. Emma etjek alajyň ýokdy. Sen dünýäde iň ýigrenýän zadyňam höwes bilen etmelidi. Çünki, Akmyratjyk her sagatda eşijigini çalşyrsaň hem az bolýan ýaşa ýetipdi. Gyzjagazy heniz ýaşdy. Durdymyrady kire salyp boljak däl. Şonuň üçin ol gijeler ýatman kir ýuwyardy. Ertesi daň bilen turup, ütük edýärdi. Çagajyklaryny päkizeje geýindirip, olaryň boýuna guwanyp, okuwa ugradýardy. Olar gidenden soň yzlaryndan, ýene ýuwbarmeli eşikleri toplan, öz mazasyny alýardy. Asyl, ol işe barýarka-da ýolda, öýleriň gapdalynda ýuwulyp, serilen eşikleri görse, myrryhy atlanýardy. Ýöne onuň etjek alajy ýokdy. Ol şol baryşyna :“İne saňa tema!“ diýdi-de sakga durdy. Etrapda bu meseläniň çözülişi barada gaty dişli makala ýazmaly!..“

Ol tä işine barýança bu temany döwnäp gitdi.

„Şu günün özünde çagalar baglaryna, keselhanalara, ilata durmuş taýdan hyzmat edýän edaralara aýlanmaly. Uruş, zähmet inwalidleri, ýalňyz, köp çagaly maşgalalar, meniň ýaly bir topar çaga bilen galanlar, beýleki hyzmat isleýänler näme edýärler? Baryny öwrenmeli.“

Gylyjyň derisi giňän ýaly boldy. Ol indi ep-esli wagt bári redaktoryň:“ Bir dişlije mesele tapsan-a „diýip ýörmesinden-ä dynjakdy. Ol bu meseläni ilik düwme öwrendi. Seretsene, ýagdaý onuň pikir edişindenem baş beter bolup çykdy.

Keselhanalar, ýasly-baglar merkezleşdirilen hammamyň gapdalyndaky „Geým ýuwuş“ merkezinde şol gadymky usul bilen ýuwulýardy. Olara kir ýuwujy serişdeler setanda-seýranda berleni üçin, kirli eşikleriň köpüsi suwa çala çyrpylyp, çalak-çulak ütüklenip, yzyna ugradylýardy. Demir ýol wagonlarynyň düşekdir-örtükleriniň ýagdaýy has hem gözgynydy. Bu uly edaranyň prostinlarynyň, el süpürgiçleriniň reňki-roýy bildirmeýärdi. Olar bu ýere getirileninden has kirli, wejera ýagdaýda yzyna eltilýärdi. Emma hile, işiň netijesine gözegçilik edýan gurama-da, jogap berýän ýok bolansoň, bu ýagdaý ýyl-ýyldan beterrinden beterrine öwrülip gidipdi.

Häzirki wagtda dünýäde, soýuzyň beýleki respublikalarynda bu işiň gözünü alan täzeden täze tehnika, tehnologiýa dökün edilip çykarylýanam bolsa, bu etrapda

olardan derman diýseňem tapyljak gümany ýokdy.

Ilatyň kirini ýuwýan merkezler, ilata kirini ýuwmakda, eşiklerini ütüklemekde hyzmat edip biljek mähelle, köçe, etrap ,merkezi barada gürrüňem ýokdy. Ine, saňa bütin soýuz meselesi!

Gylyç gijeler ýatman bu meseläni güýçli, dişli makala öwürip ýazdy. Ony boldum edenden soňam iki sapar täzedan göçürüp yazdy. Öz maşinkasynda ony üç ekzemplýarda çykardy. Onuň ikinji ekzemplýarynam redaktora eltip berdi. -- Ýoldaş redaktor, sähel wagtyň bolup okaryn diýseň, bir bolgusyja zat çyrşasyrdym welin. Görüp beräýiň!

Redaktor telefonda gepleşip otyrды. Ol goý-da gidäý diýen äheňde, elini serdi.

Gylyç redaktor häli çagyrrar, şindi çagyrrar bilen bir hepde garaşdy. Emma redaktordan habar bolmady. Gylyç öz redaktorynyň ýagdaýyna düşündi.

Birinjiden-ä, makala on iki kagyzdy. Ikinjidenem bu makalada şeýle bir faktlar bardy welin, olary gazete çykarmak-ha däl, okamak hem iniňi tikeneklendirijidi.

Üçünjide, bu makalada gozgalýam makalalary merkezi gazetler hem gozgamaga henize çenli het edip bilenokdy. Ine, beýle makalany etrap gazetiniň redaktorynyň çap edip biljegini, bilmejegini Gylyç gowy bilýärdi. Ol. şu, beýleki onlarça sebäplere görä redaktor öz makaalasyny halan däl, bu barada özüne aýtmaga-da howlугýan däl, ýa-da bu zeruram däl diýip pikir edýändir diýen oý bilen, asla, muny unudaňkyrlady.

Soňky wagtarda Gylyjyň haly barha teňleşýärdi. Ol ýalňyzlykdan husurlanan ýaly ýagdaýa düşüpdi. Öýüne baranda çagalary bilen gülüşip-oýnaşsa-da, ol höwre zardy. Onuň derdini dertleşere, sözüni diňläp, hossar bolar ýaly adam küýsegi barha güýçlenýärdi. Näme diýseňem, birki ýyl aradan geçip gidip, öleniň yzynda ölüp bolmaýandygyna düşünenden soň-ha ol hasam ýekesireýärdi.

Ýöne ony howsala salýan ýagdaý, seniň hydyr diýip ýapyşanyň hyrs çykýanlygydy. Indi adama ýakyn durup, derdini aýdyp bolmaýanlygydy. Ol Goňurjalarda Kiçi Sulgün bilen tanyşdy. Onuň bilen bir gije ýaşady. Ony aslynda erbedem görmedi. Gep, şu ýerde galdy. Emma dün kiçi Sülgün redaksiýa geldi. Onuň demi ýüzüni ýakýardy:

--- Sen näme, meniň bilen ýatyp-turup, habar almadyk bolup ýörsüň. Men senden çaga garaşýaryn. Eger maňa öýlenmeseň, etrap häkimine-de, redaktora-da arza ýazaryn—diýip haýbat atýardy. Ol haýbaty bilenem oňman—Şu redaksiýada işleýän Aňkarbaý aga-da meniň ýakyn garyndaşym. Onuňam meni masgara edişinden habary bar. Olam işi beýle goýmaryn diýip dur—diýip gidipdi.

Gylyç entek ýagdaýlaryň nähili-neneňsi bolaryna garaşýardy. Onuň aslynda şu redaksiýada kän bir işläsem gelip duranokdy. Şonuň üçin ol şähre iş gözlegine gaydypdy. Özüniň bu redaksiýa üçin ýazan makalasyny „Türkmenistan“ gazetine, ýene bir ekzemplýaryny bolsa, „aý, adamçylykdyr-da“ diýip, „Türkmenistaýa iskra“ gazetiniň redaksiýasyna taşlapdy.

Ýöne ony „Türkmenistan kommunisti“ žurnalynyň redaksiýasynyň sekretariatyna işe çagyrdylar.

Çagalaryň ýagdaýyny göz önünde tutubam, sähel mümkinçilik boldugy, bölümleriň birine geçireris—diýip, ak saçly peşeneli jogapkär sekretar maslahat

berdi. Indi, Gylyç üçin pikir edere, oýlanara wagt bardy.

Ol ilki bilen kiçi Sülgünli meseläni ulaltman, ýagdan gyl soguran ýaly edip, çözmelidi.

Günler şol geçip durdy. Emma üýtgän ýagdaý ýokdy. Gylyç kimdir biri bilen derdinişmese boljak dälidi. Sebäbi, ol bir sydyrgynlyga hiç öwrenişip bilenokdy. Şeýle günleriň birinde onuň ýadyna şu ýerde Çary düşdi.

--Gel, men şu gün agşam Çarylara degip geçeyin. Ony şenbe günü öýe çagyraýyn. oturmaga baraýyn. Öz ýagdaýlarym barada maslahatlaşaýyn. Derdinişeris, göwün açarys...Belki, ýene-de kömegi deger.

Gylyç edip oturan oýundan açylmaga ýetişmänkä, kabinete Gül girdi. Gylyjyň gözüne Gül öňküdenem owadanlaşan ýalydy. Ol ýerinden zöwwe turdy-da Güle bakan ugrady. Oňa nämedir bir zatlar diýmek isledi. Emma Gül öňürtiledi.

-- Seni başlyk çagyýar. Ilki şonuň ýanyna bar, soň ine-gana gürleşeli.

Gylyç Güle gözi bilen „bor“ diýip jogap berdi. Özi welin redaktor gijem bolsa makalamy okap, belli netijä gelendir“ diýip oýlandy.

Redaktor Gylyjy mylakatly garşylady. Ony gören badyna çilim otlandy-da ep-esli wagtlap üsgürimjiräp oturdy. Gylyja garşysyndaky oturgyçdan ýer görkezdi.

-- Gel, otur!—ol ýene üsgürüp başlady.—Inim diýýän-ä—diýip, redaktor Gylyjy howlukman synlady.

-- Men diýýän-ä, seniň boýnuňy ýaman buruk görýän. Indi, how, ep-esli ýyl geçip gitdi. Heý, gam-gussadan açylmaga, durmuşa çynlakaý seretmäge wagt bolmadymy?!

Gylyç bu boljak gürrüniň ujunyň nirä degjegine pikirem bermän, göwnündäkini orta dökdi.

-- Wah, Sazak Ýollyç! Göwün täze durmuşy şunça küýse-de, ýürek, pikir oňa hiç ýol berenok. Hiç, geçmişimi unudyp bilemok. Ýyl-ýyldan daş ýürege dönüp barýan. Ýogsa, şu öýüň ownuk-uşak işlerinden, kir diýdi, nahar diýdi, ýuw, art diýdi, şolardan halys bolupdyryn. Ýöne, nädeýin. Ol görgülim, heý, unudar ýalymydy?! Maňa şol görgüliniň ýatlamalaram ullakan goldaw. Ýöne, nätjek, durmuş durmuş bolýar-da. Ýatlama bilenem bir gün, bir aý, gaty gitse bir ýyl göwnüni aldarsyň. Ýöne, saňa dogrymy aýdaýaýyn, men halys ýadadym!

Redaktor agzyndaky çilimi heniz gutarmanka, ony küldana taşlap, ýene çilim otlandy-da, ýumrugyna üsgürdi. Ol üsgüre-üsgüre gaty kynlyk bilen köşeşibem, sözläp başlady:

--Men saňa bir zat aýdaýyn. Ýöne:“ akyl berýär, kyn günümde akyllysyran bolýar“ diýme. Edil seniň ýaşıňda, ilkinji aýalym pakyr dünýesini täzeledi. Seniňki ýaly, üç çaga bilen orta ýolda galdym. Asyl, durmuş gutarandyr öýtdüm. Ýogsa, ejem pakyr çagajyklarymy hor edenokdy. Ýöne men welin bir ölüp bilemokdym. Näme, öleniň zynda ölüp bolýarmy?! Nädip öljek. Bu dünýäsi bir süýji dünýä –dä!

Sazak Ýollyýewiç ysgyndan düşýänçä üsgürdi.

-- Wah-heý, şu içigara meni halys edýär. Hut, bagyr içegämi agzymdan getirýa-walla.

-- Sazak Ýollyç, çekmeseň bolmaýarmy?

Ol çekip oturan çilimini barmaklarynyň arasyna alyp, ýüzüne golaý tutyp, oňa

hyrydar seretdi-de, ejizje ýylgyrды:

-- Heý, ballym, ýene-de ýu çilim maňa syrdaş bolup, derdimi bölüşýär. Ýagşy günümde-de şuňa ýapyşdym, kyn günümde-de ýapyşalgam şu meniň. Indem, gel-gel iki gün üsgürdüm diýip, alakgadan muny zyňyp goýbersem, nähili bolar. Bir kemsiz dost bolmaz diýmänmidirler. Munuň ýekeje kemi—üsgürdýär!

SazakÝollyýewiç ýüzüni öz erkine goýberdi.

--Degişip aýdýaryn-la, inim, näsini aýdýarsyň, muny taşlap bolsa. Indi gaýratym ýok. Gaýratym bar wagt-a, geleňsizlik edipdirin.

Ol dodaklaryna ildiren çilimini urna taşlady-de, ýene birini eline alyp, ony barmaklary bilen uzak wagtlap owkalaşdyryp otursyna, hálki gürrüňine gaýdyp geldi.

-- Hawa, süýji dünýä-dä, bu. Öleniň yzyndan ölüp bolanok. Meniň bolsa ýaşasym gelenokdy. Edil, seniň ýaly boýnum buruk, dünýä bilen serim ýok. Ahyr bir gün ejem pakyr ýanyma gelip:“Oglum, seniň derdiň dermany öýlenmekdir“ diýip otыр. Aýal adam, kábäň ejeň bir gün däl, iki gün däl, gulagyň düýbünde şol bir zady aýdyp-diýip otursa, ahyr bir gün gulak asmalam bolýarsyň.

-- Eje!—diýdim.—Men aýalymyň ýyly geçmäňkä öýlensem, il-gün näme diýer.Ol görgüliň ruhy näme diýer—diýdim.

Ejem sypdyrar ýaly dälди.

-- Bar günäsi meniň boýnumadyr, guzym. Seniň , çagajyklaryň boýnunyň burulanyny görenimden, günä gazanyp ötenim ýagşydyr.—diýip otыр, görgüli.Wah, ene-dä!

Ol elindäki çilimini otlady.

-- Şeýdip, ahyr bir gün öýlendim-ow.Ilki kaneşne, kyn boldy, kyn bolmasyna. Soň, näme, durmuş-da, ine, aýalyň, maşgalaň öz aladasy, gaýgysy, kynçylygy, şatlygy,öz gyzygy bar. Ahyry, gül ýaly bolup, hemmämiz öwrenişip gitdik. Gylyjyň gulagy sallansa-da, içki begenjinden, ylalaşyjylygyndan ýekeje gylam gymyldamady. Muny duýan redaktor ýene bir çilimi eline aldy.

-- Men saňa bir zat aýdaýyn, inim. Çagalaryň-a gaýgy etme. Häzir öýlenäýseň olaryň tüýs gözüne degäýer. Çaga näme, ene elini , demini, ene mähir-mylakatyny küýsän dälди öýdýäňmi?! Sen geleni gowy görseň, olaryň gitjek ýeri bolmaz.Bagt diýilýän zat birek-birege göbegiň gatylmagydyr. Sen diňe öz aladaňy et. Heý, seniň ýaly edepli, akyllы, syratly, gujurly, wepaly ýigide ýalňyz gezmek ýaraşjakmy!Onsuzam şu günki „Literaturnaýa gazetany“ okap gör, dünýäde aýal köp, dünýä aýallaryna erkek ýetenok. Diýip ýazypdyrlar. Öz redaksiýamyzda, -da başy boş, gowja aýallar köp-ä. Şolaryň bir ýekejesini bagtly et.

Gylyç kepäp duran dodaklaryny dili bilen öllemeк isledi. Emma başarmady. Ol ençeme sapar gurak ýuwudyndy. Bokurdagy halys gurany üçin gyryk ses bilen gürlеди.

-- Sag boluň, agam men bir oýlanyp göreýin. Özüm-ä gaty kyn görýän.—diýip, turmak isledi.

-- Otur, otur, men bu gürrüňi heniz tükedemok. Näme üçin çagyranymy iň soňundan aýtjak! Ýöne meni ýene bir gezek diňle. Sen oýlan. Ýöne bir zady aýdaýyn. Haýsy gelin, haysy gyz göwnüme ýarady diý, men häziriň özünde garry daýzaňam öňüme salyp, gudaçylyga barmaga men taýyndyryn. Soňuny bolsa

alada etme. Sen „aýalymyň ruhy närazy bolar-ow“ diýibem oýlanmagyn. Eger, çagajyklaryň hor-homsy bolup, ýetimsiräp ýörse, ine, aýalyň ruhy şonda bozular. Redaktor özüniň aýtjak bolýan pikirine laýygrak söz agtarýan ýaly, ol sözem edil agzyndaky çilimiň ujunda jemlenen ýaly, oňa ýiti-ýiti seretdi. Soňm, ýuwaşja sözledi.

-- Sen şu Güli neneň görýäň? Aňlaýşyma görä, saňa göwni ýogam däl ýaly. Ol bir erbet maşgala-ha däl ýaly. Onuň bagtyny ýatyrn adamsy boldy. Äý, saňa Goňurja diýdimi, Meleje diýdimi, biris-ä bar. Ol wenezzina jalataýlyk edip bu görgülini hiç äsgermedi. Munuňam gyzjagazy boldy. Ol kezabam muňa barmysyňam diýenokmyş. Tapsa her günde, tapmasa hepdede öýlenip ýörmüş. Özem şu restoranlaryň birinde ekspeditormyş. Bu gelnem niçezar çydasyň. Suda arza berip aýrylyşypdyr. Ýöne öňki adamsy bu gelne häzirem azar ýamanyny berýärmüş. Men şu gelni indi ýedi-sekiz ýyl bäri tanap ýörün. Şu döwürde onuň ýekeje-de bolmaýan ýerinem, gep-gürrüňinem, keliç-külüjinem gördim diýsem ýalançy. Eger sen...

Gylyjy elektrik togy uran ýaly boldy. Ol Güli içgin tanaýandyryn diýse-de, öz köne dosty Goňurjanyň gelinidigini birinji sapar eşidýärdi.

Dogry, ol Goňurjanyň öýleneninem, toý tutanyna bilýärdi. Soň aýaly bilen sudlaşyp aýrylyşýandygynam eşidipdi. Emma Gülüň şonuň aýalydygyny welin bilenokdy. Ol bir zady: Goňurja diýen adamyň Gül ýaly maşgalanyň abraýyny, mertebesini çirksiz saklap, onuň dogran çagasyna ata bolup bilmejegini gowy bilýärdi.

-Men bu zatlary ýöne ýere aýdamok, Gylyç! Düýn etrap häkimligine çagyrdylar meni. Ýene-de tegelek bir ýyldan pensiýä çykjak. Ýeriňe adam taýýarla diýdiler. Menem: Gylyç diýip bir gowy ýigit bar, kakrasam uniwersitetiň hukuk fakultetini gaýbana tamamlaýar“ diýdim. Ýöne maşgalasy yok-beýleki diýip durmadym. Özüň oňa çenli bi gözli-başly bolarsyň-da. AÝ, näme, ýolbaşçy boljak bolsaň, onda-da, partiýanyň ideologiýasy bilen bagly boljak bolsaň, dokuzuň düzüw bolmaly-da! Özüň kemli bolup, ile „düzüw bol“ diýmek aňsat däl.

8.

Dynç günü Gylyjyň wagty ýyldyrym ýaly, çalt geçýärdi. Ol häzirem wannada çagalarynyň eşigini ýuwup durdy. Özi bolsa şol ýerden çagalarynyň hersini bir işe gönükdirýärdi.

--Durdy myrat jan, çörek alanson, ugruňa bazara-da degip geçeweri. Gök-pök al. Gökja sogan palow bilen gaty gowy bolar.

Sona eli kepgirli gelende, ol öz köýnegini sabynlap durdy.

-- Kaka, seniň eşiklerini men ýuwaýaýyn-la. Sen onuň ýakasyny mynjyradýaň-a. Gylyç ýylgyryp elini öňlügine süpürdi-de, soň ýüzüni sylady.

-- Haý, gyzym, kakaň beýle näzik dälidir. Arassaja bolsa bolar. Sen entejik palowy bir bişir. Ütük etmäge kömekleşäýersiň. Bar, etiň ýanaýmasyn.

Gyzy gidensoň Gylyjyň eli çaltlaşdy. Ol hiňlenip işläp durşuna, arada redaktor bilen bolan gürrüňi boýdan-başa huşundan geçirdi.

„Ýok, maňa redaktorlyk asla gerek däl. Çagajyklarymy adam hataryna goşup

bilsem, şondan beýik wezipe ýok, meniň üçin. Şondan soň, hallaň işlänerimiň öwezini ödäýerin. Ine, şonda meniň kimdigimi bilerler. Nesip bolsa, men bujagaz ellerim bilen şeýle bir eserler dörederin. Nädersiň, onsoň, Gylyç Mätiýewi redaktordan baş esse artyk sylaýsalar...”

Ol ýuwan eşiklerini eýwandaky ýüpe serişdirdi. Soň wanna girip özüniň joraplaryny, elýaglyklaryny ýuwmaga durdy. Onuň aňy welin edip oturan oýlarynyň yzyny küýseýärdi. Soň onuň özi hem şol oýlara gark bolup gitdi.

„Onsoň, bol-bol Mätiýew bol! Şonda görersiňiz redaktoryň, diňe redaktoryň hem däl, etrap, welaýat ýolbaşçylarynyň hem seni arzylaýşyny, ýoldaş Gylyç!”

Ony körpejesi Akmyrat hyýalyndan oýardy.

-- Kaka, aý kaka, uly jaýam, kiçi jaýam süpürdim. Indi maňa başlik goýarmyň?

Gylyç çyrpyp duran joraplaryny sykyşdyryp durşuna, alasarmyk gürlledi.

-- Bahany, bilýäňmi, näme?—Ol özüni birneme tutup:

-- Sona jan, bar gyzym, jigiň işine baha goý. Men işimi bolýança. —Ol ýene-de işine ulaşdy. Salym geçmänkä Akmyrat aglamjyrap geldi.

-- Kaka, kaka diýýän. Men-ä indi nobatçam boljak däl. Içeriňizi süpürişjegem däl. Hiç işiňizem etjek däl.

Gylyç oglunuň aglamasyna dözmedi.

-Näme boldy? İşimi boldum, ine, barýan, hany, köşejiğim, aglama.

Akmyratjyk gaharyndan ýaňa dym-gyzyl bolup arz etdi.

- Bu gyzyň maňa eden işiň dörtlük diýýär. Onuň dörtlügi gerek däl, bahany özüň goý, maňa...

- Gylyç körpejesiniň göwnüni ýykma. Jaýlara aýlandy. Sona-da, öz beren bahasyndan dänler ýaly däl. „O ýer, bu ýer süpürilmändir“ diýip jedir-jedir etdi.

--Ogluň öz oýnawaçlaryny ýygnaman, stoluň aşagyna dykýar-a, kaka.—Sona halynyň burçuny galdyrdy.—Bu kagyzlary kim bu ýere dykýa. Hany, nobatçy bolup ýygnanyň, men-ä ýygnamaryň şulary.

Akmyratjyk näme diýseňem günäsini boýun alyp, kagyzlary ýygnady. Öz oýnawaçlaryny stoluň aşagyndan çykaryp, tertiplije edip goýdy.

-- Ine, indi ýygnadym-a.

Gylyç begendi.

-- Sona jan, tüwelewme, Akmyrat jan öýmüzi gül ýaly edäýipdir. Gel, oňa başlik goýaly. Berekella, başlik! Ýöne, oglum, Sona jan dogry aýdýar. İş edeniňde çynyň bilen etmeli. Eger çynyň bilen etmeseň, indiki sapr hiç kim saňa başlik goýmaz. Ol boýnuny burup duran ogluna dözmedi. – Sona jan, Akmyrat jan heniz kijijigem-ä. Ol azajyk ulalanda has gowy işläp, iki başligem alar. Şeýle dälmi!

Akmyratjyk razy boldy.

-- Men häli kiçijig-ä, kaka. Ulalanymda menem edil seniň ýaly gaty gowy işlärin. Saňa kän pulam getirip bererin. Pul getirenimde, „Aýlyk aldyk!“ diýerin. Seniň ýaly, bormy.

Işik kakylady. Içeri Durdymyrat girdi. Ol içi zatly tory elinde saklap durşuna sakyndy:

-- Kaka, bize bir aýal gelýär.

Bu habar diňe Gylyjy däl, onuň çagalarynam geň galdyrdy. Asyl, Gylyjyň öz-ä eli sübseli, süplük salynýan gaply doňup galdy.

„ kimkă, janym, ýa şol kiçi Sülgünmikă? Ol indi meni öýümde-de goýmajak bolýarmyka? Işde-hä jaň edip, günüme goýanok, ol aýal..“
Ol kuhnyă bakan ylgaşlap gitdi. Yzyndan baran gyzynyň gulagyna pyşyrdap diýen ýaly:

-- Sona jan, kimem bolsa kakam öýde ýok diýgin.—diýdi.—Bar , gyzym, bar.
Sona işige ýetmänkă, zenan sesi içerini doldurdy.
Şu Gylyçlaň öýümi?

Gylyç Gülün sesini tanady. Öňňin oýun edip, Güli öýüne çagyrazy häzir ýadyna düşdi.Şonuň üçin gyzyndand gijä galaýmazlyk üçin işige bakan ylgady.Aljyraňňyragam bolsa, Güli ýylgyryp garşy aldy.Gül diýseň bagtyýardy.

--Baý-buw, sen palowam bişirip bilýäň-ow, mähriban. Öýňüzden palowyn tagamly ysy gelýär-le.

Gylyç egnini gysdy.

-- Meniň Sona gyzymyň ýanynda hiç naharyňam gürrüni ýok.
Gül Sonanyň owadanja örülen saçynyň ujundan çekdi.

-- Tüwelem-e, bujagazyň saçynyň uzyndygyny. Sona jan, kim öwretdi saňa nahar bişirmegi.

Ol „Kakam“ diýer öýtdi. Gylyjyň özem şeýle jogaba garaşdy.

-- Ejem öwretdi!

Bu sözde nähilidir bir garşylygyň bardygyny Gül aňlamady. Ol gaýta, öz öýüne gelen ýaly, gaty arkaýyn gürlledi.

-- Meni näme, töre çagyraňyzok!

Gylyç Gülün bolşuny halamady. Bu aýal özüni juda, bolşundan artyk şahandaz görkezjek bolup, bu göwni ýarym çagajyklaryň göwnüne degýärdi. Ol saçagyň başynda Sonanyň bişiren palowyna at dakyp, çagajygyň ýüzünü aldy. Durdymyrat bolsa bu aýala bir saparam ýüzünü görkezmedi.

Nahardan soň otaglara birin-birin aýlanyp, şifoneri, serwanty, tumboçkalary ýekän-ýekän açyşdyryp gördi. Soň Durdymyradyň oturan ýerine baryp.

-- Şu uly ogluňmy?—diýip, Gylyjyň ýüzüne-de garaman sorady.

-- Hawa, Durdymyrat jan!

-- Waýeý munyň jüýje ýaly-la.

Durdymyrat otagdan çykyp gitdi.Gylyç bu sözlere ýüregi paralanmakdan ýaňa, özün ýitirdi.

-- Ol jüýje ýaly däl. Ol iner oguldyr.Meniň arkamyň dagydyr.

Emma bu sözleri Durdymyrat eşitmedi. Megerem bu sözleri Gülün özem eşitmedi. Onuň bar ünsi bu içeriniň zadyndady.

Ol çay başynda gyzyny iki gezek aglatdy. Lälejik „gaýdaly“ diýip aglaýardy.Gül bolsa gyzyny kiçi dilden hoşamaýlap, çagalaryň ýanyna iberdi. Soň çay içmäge oturdy.

Gylyç Güle ýörite geleni üçin minnetdarlyk bildirmek isledi.

-- Geleniň üçin sag bol. Senem meniň garypja günümü gördüň. Birek-biregiňkă, şýdip gelişip, gidişip duraly.

Gülün gözleri ýaldirady.

-- Waý, meniň bizarym bar. Düýn Sazak Ýollyýewiçiň aýaly bardy, öýe. Şol günüme goýmady. Tüweleme, garyp kemiň ýok ekeni. Seniň öýüň şular ýaly eken

diýip aýtsam, hiç kim maňa ynanmaýar. Ýog-eý, meniň öýüm dagy, edil patyşalaryň köşgi ýalydyr-eý, tüf, tüf! Dilime almadygym, Alla jan, göz bar, dil bar. Öz öýjagazyma döneýin-eý. Bir kemim erkek diýmesem, hemme zadym düzüw-le. Gylyç agyr oýa gitdi-de „E-eý, Gül! Zat näme, bu dünýäniň in gymmat zady, didar dälmi? Senemiň eziz didaryny ýeke gezek görmek üçin, heý zadymy, ömrümi gaýgyrarmydym men. Heý, Seneme ýetjek gymmatlyk barmydyr bu dünýäde...” diýip oýlandy.

Içki otagda turan gykylyk Gylyjy özüne getirdi. Gül ýerinden zöwwe turdy-da, beýleki otaga bakan ugrady.

Lälejigiň sesi çirkin çykýardy.

-- Näme boldy? Näme boldy?—Gylyç çagalarynyň arasyna bardy.—Hany, näme diýýän bolsa beriň. Ol çagajyg-a, näme üçin ony agladýarsyňyz, Sona jan! Durdymyradam, Sona-da, Akmyrada garadylar. Akmyrat bolsa nämendir bir zady kükregine gysyp, düýrmek bolup durdy.

-- Ber köşegim. Ber, ol kiçijig-ä.

Akmyrat hiç kimiň ýüzüne garamady-da:

-- Ol ýaman. Ol gaýtsyn—diýdi.

Gylyç dişini gysdy. Gül gyzyňy hoşamaýlamadan geçen, onuň elinden zarpoly çekip, işige bakan dazanaklap baryşyna:

-- Gaty tertipsiz eken çagalaryň. Olar seniňem başyňy iýmese ýagşy!—diýip, hoşlaşman çykyp gitdi.

* **

Şol agşam Gylyjyň gözlerine uky gelmedi. Birdenem agyr düş gördi. Bir görseň, kiçi Sülgüne, bir görseňem Güle meňzeýän bir aýal äpet aňdarha öwrülýär-de, öýe girýär. Ol aňdarha aljyrap duran Gylyja, gorkydan ýürekleri ýarylara gelip, biçäre kakalaryna gysmyljyraşyp duran çagalaryna haýbat atyp, gyzył köze meňzeş dili bilen Akmyratjygy ýalajak bolýardy. Gylyç gazap bilen topulyp, aňdarhany saýgylasa-da, onuň eli edil per ýassyga urulýan ýalydy. Beýle ahwalat onuň bar ysgynyny alypdy. Emma şol arada garaşylmadyk bir ýagdaý ýüze çykýar. Senemiň suratynyň daşyndaky çarçuwa döwülip, aňdarhanyň gözünüň aýtymyna çümýär-de, onuň öňüne böwet bolýar duruberýär. Aňdarha ýom-ýok bolýar. Birden şol arada Senemiň naýynjar ýüzi görünip gidýär:

-- Ýa, Akmyrat jany ýanyma alaýynmy! Men şol aňdarhadan gaty gorkýan,. Gylyç Ikimiz şol çarçuwa girip oturybersek, ol bize hiç zat edip bilmez...

-- Ýok, kaka, kaka diýýän—Ol Sonajygyň aýylganç, agyly sesine tisginip oýandy.

-- Näme boldy, kim bu?

Sona henizem gygyryp durdy.

-- Kaka, aý kaka. Ogluň ölüp barýar.

Gylyç içki eşigindedigine garaman, çagalaryň jaýyna ylgady.

Akmyrat ot alyp, ýanyp ýatyrdy. Oglanjygyň näzik dodaklaryna, gabaklaryna syýa çalynan ýalydy. Ýüzi bolsa zagpyrana batyrylan ýaly.

-- Oglum, Akmyrat janym, näme boldy, saňa. Hany, gözjagazlaryňy açsan-a.

Gözjagazyňa döneýin.

Emma çagajyk gözünü açar ýaly däl. Onuň zordan gelip —gidýän deminden ot öwürýärdi.

Ol çay goýdy. Sagat edil üçdi. Soň öň alyp goýan dermanlaryndan saýlap aldy. Käsä bal guýdy-da, ony çay bilen bulap ogluna içirdi. Bally çay, dermanlar çagajygyň bokurdagyndan zordan ölse-de, derrew der getirdi. Akmyratjyk gara ýanyk bolan dodajyklaryny tirpildedip, kynlyk bilen ýuwduna-ýuwduna: “Ol ejemiňki, degmäň! -- diýip samrady. Soň kemiş-kemiş edip: „Degme, bejek däl,. Kaka, ol aldy. Ol döwdi, kaka. Ol ýaman. Ol gitsin, gitsin !“ diýip samrady-da, titröp, uka gitdi. Gylyç ogluny gujagyna alyp, bagryna basdy. Soň gözüne uky gelmedi. Körpeje çaganyň usurgap ýatyşyna: “Eje, eje!” diýip, tisginip, samrap ýatmasyny görüp, gözlerine yaş aýlandy. Ol gözýaşyny ýuwdup ýatyşyna Senem bilen ýaşap, gadryny bilmedik günlerini birin-birin göz önünden geçirdi.

Ol Senem bilen bir obadandy. Asyl, olar Senem bilen diňe bir goňşy bolman, ykballaram meňzeşdi.

Senemiň kakasam, edil Gylyjyň kakasy ýaly, uruşdan gaýdyp gelmändi. Şonuň üçin Gylyç iki goňşy dul aýalyň ogly bolup ulalypdy. Senem bolsa onuň uýasy ýalydy. Soň Gylyç bilen Senem öz ejeleriniň islegi boýunça durmuş gurdular. Gylyjyň islegi boýunça, şähre göçüp gaýtdylar. Garrylaryň obada ýogalmagy bilen, bular ymykly şäherli bolup galyberdiler. Bu şäherde, bu ömürde süýji günleriň, gör, näçesi görüldi. Emma ykbal Gyljyň atyny orta ýolda бүдүрtdi. Önde bolsa heniz gör, näçe geçilmedik ýol ýatyrdy.

„Ah, Senemim, seniň ýeriňe men giden bolsam, mundan mün paý gowy bolardy. Çagalaryň ata mährine zar bolsa-da, häzirkisi ýaly, ene mährine zar bolmazdy. İn esasanam, sen menden mertdiň, eziz. Meniň çagajyklarymy elin aýasynda saklardyň...”

Akmyrat : “Eje, eje jan, gitme!” diýip samrady-da, titröp-titröp aglady.

--Jan bala, saňa näme boldy. Hany, gözjagazyňy bir aç!

Ol yerinden turup, yşygy ýakdy.

-- Suw içermiň, --Ol ýanynda duran bulgurdan oglunyň agzyna suw tutup berdi. Akmyradyň ýüzi açylyşyp, reňki durlanýardy.

Gylyç hälki düşüni ýatlady. „Ejesi giden bolsa, onda, nesip bolsa, indi gutular. Oglanjyk kakasyna gysmyljyrazy.

-- Kaka, kaka jan , ejemi göresim gelýär. Ol häzir gelaýsin-dä! Ej-je-e!...

Gylyç oglunyň ýüzünden , gözünden ogşady.

-- Hany, köşeş, köşegim, ine, meniňem ejem ýog-a. Şonda-da aglamok. Ullakan oglana beýdip oturmak aýyp bolar, bala. Eger, seniň şeydip oturanyňy görse, ejen seni ýagşy görmezdi. Saňa käýýärdi, gaýtam...

-- Käýýese-de, ejem gowy. Bize gelen daýza ýaman. Onuň gyzam ýaman. Ol meniň ejeme „bajy“ diýip, suraty aljak boldy. Menem bermedim. Hiç kime-de berjek däl, bomy!

Gylyç bolan ýagdaýa indi düşünişip galdy.

Düýnki waka, bu gün oguljygynyň ýagdaýy Gylyjyň öýlenip-öýlenmek, Gül-beýleki baradaky aýgytly çözgüdiniň esasy sebäbi bolup galdy.

Gylyç üçin bu gün garaşylmadyk begençli gün boldy. Ony redaktor ýanyna çagyrdy.

O Bulardan habaryň barmy, seniň?—Ol „Türkmenistan“, „Türkmeniskaýa iskra“ gazetlerini Gylyjyň öňüne taşlady.

-- Näme, näme!

-- Al, gör!

Gylyç „Türkmenistan“ gazetiniň sahypasyny açdy. Ullakan makala bardy. Ol sözbaşysyny okady. Emma hiç zada düşünmedi.

-- Men-ä düşünmedim.

-- Düşünmeseň, al, onam açyp, okap gör.

Ol gazeti göwünsiz açdy-da, redaktoryň ýüzüne ýalpa seretdi.

-- Meniň makalam. Siziň halamdyk makalaňyz.

Sazak ýollyýewiçi Gylyç tanamady. Onuň ýüzünde adam ruhy ýokdy.

Ol gyryljakdan zarply gepledi.

-- Item öz ýal iýýän ýerine biwepalyk edýän dälidir. Bu näme boldugy. Men şony sorajak bolýan.

Gylyç begendi. Onuň araky durmuş hyzmaty baradaky makalasyny bir bada iki sany respublikan gazetde, „Türkmenistan“ hem „Türkmeniskaýa iskra“ gazetlerinde bir günde çap edipdirler. Bu gazetleriň demi degirmen üwreýär. Olar Merkezi komitetiň organlar-a.

Ol redaktoryň ýüzüne garady.

-- O nähili biwepalyk. Men bu makalany ilki bilen size getirip berdim.

Sazak ýollyýew gazaply gepledi.

-- Pohny iýmezler. Men seniň makalaňy görecek.

Gylyç öz äheňine görä, ýumşak gepledi.

-- Hany, biderek gepleme, redaktor. Näme, mundan kyrk üç gün ozal seniň eliňe berdim. Senem telefonda gepleşen bolup, beýlä taşlap goýberdiň. Bar, gör, şol hapa, bulaşyp ýatan kagyzlaryňy. Şolaryň arasynda henizem ýatandyr. Ýa, özüň hajathana alyp gidip, käbir ýerleriň üçin peýdalanansyň-da!

-- Sen oylan, her näçe näkes bolsaňam, töhmetçisiň öýtmändim, seni.

-- Barla! Häzir göräýeris kimiň töhmetçi näkesdigini!

Redaktor gapdalynda üýşüp ýatan kagyzlary geleňsizlik bilen gözden geçiren boldy.

-- Hana. Şol!-- Gylyç öz makalasyny tanasa-da, onuň birinji sahypasynyň ýokdugyny, beýleki sahypalarynyň ýüzünde çaly kāsāniň, naharyň, pomidoryň ýokunyň galaşyp, tanar ýaly bolmadygyny gördi. Makalany eline aldy—Muny nädäýipsiň. Seniň ynsabyňam ýok, başlyk!

Sazak Ýollyýewiç özüne ýöňkelýän bu gazaply günäniň yzasyny kynlyk bilen ýuwutdy.

-- Bu beýl-ä bolmaly däl! Sen meniň elime beren dāsiň. — Ol makalanyň yzky sahypalaryna seredişdirip, şol günü ýadyna saljak boldy. Bolmady.—Çort zñaýet!—diýdi-de, makala sereden bolup, ony gazetdāki makalalar bilen deňeşdiren bolup başlady.

-- Men gitjek. Işim kān. Meniň basym uniwersitetde sessiýam hem başlanýar. Hatyny ertir getirip görkezerin.

Ol ýerinden turdy.

Telefon jyňňyrdady.

Redaktor Gylyja jogap bermän, trubkany göterdi.

-- Salawmaleýkim. Hawa, habarç-a biziňki bolmaly.—Ol“Gürrüň sen barada gidýär. Sen otur-da diňle“ diýýän manyda elini salgap birhili-birhili yşarat etdi—Bolar, bolar. Indi üçünji gündäki nomerimize bolar-da. ..

Gylyç olaryň gürrüňine kän bir gulak asmady-da, häлки gazetleri ýene birlaý ýagşy gözden geçirdi.

„Mazaly, bolaýypdyr. Meniň makalamy äsgermedik bolsalar-da, hyrydarsyz-a galmandyr“.

Redaktor trubkany ýerinde goýdy.

Seniň makalaňy welaýatyň ähli gazetleri geljekki nomerinde göçürüp çap etmeli. Welaýat häkiminiň buýrugy. Welaýat gazetiniň özem çap etmeli.

Gylyjyň bu makalasyny Türkmenistanyň gazetleriniň, žurnallaryňnyň ählisi, ors, türkmen gazak, özbek dillerinde çap etdiler. Ýöne Gylyç muňa eselmedem, peselmedem. Onuň muňa elem degip duranokdy. Haý diýmän gaýbanaçylaryň okuwy başlandy. Öýde bolsa çagajyklarynyň aladasy, biş-düş, kir, beýleki onuň iki elini däl, pikir-duýgusynam daňýardy...

Gylyç bu gün in soňky ekzaminini tabşyrdy. Döwlet ekzameniniň bahalarynyň birneme gijiräk aýdyljakdygyny habar berdiler. Öňde üç-dört sagatyň bardygy üçin, ol işe görünip gaýtmagy ýüregine düwdi. Ol bu ýyl uniwersitetiň hukuk bölümini gutaryp, ýokary bilim alýardy. Bu ýagdaý ony tolgundyrmanam duranokdy. Çünki, uniwersitet gutaryp, ýokary bilimli bolmak onuň tutuş garyndaş-doganlarynyň arzuwydy. Olaryň kowumynda ýokary bilimlisi ýokdy.

„Öýe bir görünip, çagajyklary begendirip, soň Çarynyň ýanyna baryp gaýdybersemem bolar. Indi näçe wagt bari ony görübem bilemog-a. Nätdikä? Magtymgulydan alymlygyny goradymyka? Haý, zaňňar, öz-ä filosof diýseň filosof-ow! Men-ä, ýöne jadylan ýaly edäýdi. Eger Çary bolmadyk bolsa, maňa okama nire, ýokary bilim alma nire, beýle at-abraýa ýetme nire. Gaýgy-gamdan solup, bir wagt solup giderdim. Çary ýaly alymlar, onuň ýaly akylla adamlar köp bolsa bolmaýarmy?! Meni görse, ýokary bilim alanymy aýtsam, gaty begener-ow. Ol juda okumyşdyr. Iki gazetde çykan makalamam okandyr. Meni görse, öz-ä bir zat aýdar! Wah, häzir Senemim bir bolsa bolmaýarmy?

Ol birneme gamlandy.

„Aý, ýok, ilkinji şatlygymy öz çagajyklaryma ýetirmeli. Goý, Senemimiň ruhy şat bolsun! Ana, onsoň, bir gün diplomymy alyp, oňatja sowgatjygam alyp, Çaryjanyň ýanyna bararyn. Onsoň, „Ine, Çary jan, oka diýdiň, okadym. Güýçli makalalar ýaz diýdiň. Döwrüň derdini gozgaýan makalalar ýazdym“ diýip, öňünde goýaryn. Indi, ýene näme bol diýseň, bolaýyn „diýerin. Onuň diýjek zadyny bilýän, „alym bol. Senden oňat alym çykar“ diýer. Eger şeýdiýse, alym bolaryn. Hökman alym bolaryn. Ol meniň nämäni başarjagymy bilýändir-le ...“.

Gylyjyň işe barýan ýoly piwo satylýan budkanyň gapdalyndaky takyr ýoldan düşdi. Howa juda yssy, petiş bolany üçin piwohananyň töweregi mähelleden doludy. Gylyç käte bir piwo içip görse-de, aýyk meýdanda, kerpijiň üstünde oturyp piwo içenden däl. Ol beýdip oturýanlaram kän bir halap baranokdy.

Ol häzirem piwohananyň töwereginde ýakyp-ýandyryp barýan günün aşagynda piwo içýänlerde nazaryny hiç kime sataşdyrman, çaltlyrak bu ýerden daşlaşdyrman, ädimini çaltlaşdyryp, geçip gitdi.

„Agam! Agam!“ diýip, kimdir biri gygyrdy. Gylyç bu sesi eşitse-de, oňa üns berip durmady. Ol: “Adamlaryň öýünden, işinden bizar bolup oturyşlar-a şu. Emma şol hallaryna-da, biri-birlerine : “Agam-da agam!” boluşlaryna seret diýip oýlandy.

Ol piwohanadan daşlaşdygyça, „Agam!“ sesi oňa golaýlady. Ol yzyna gaňryldy-da, aýaklary ädilmän, doňup galdy.

Çary!—Hawa. Hakyt Çarynyň jöwza daglanyp gap-gara bolan hor hem-de ejiz göwresi oňa ýetip gelýärdi. Gylyç aljyrady-da:-- Cary, senmiň, bu ýerlerde näme işläp ýörsüň – diýip samyrdady.

Çary çorlap giden kirli barmaklary bilen kepjä dönen elini, kesmekläp giden gara ýüzüni, gysga saçly kellesini, bulam-bujar saçly başyny owkalady-da, ýüzüni, çylpyklap duran gözlerini sypajaklatdy.

-- Ýöri, piwo içeli, agam!—Çarynyň sesem sowuklanyň sesi ýaly hoň-hoň edip çykdy.

Gylyç Çarynyň tozgalap duran saçyna, kirden ýaňa reňki bildirmeýän hapa köýnegine, ilikleri düzügli ildirilmedik jalbaryna, piwo galyndysyndan şireläp, top-tozandan eýlenip, görer ýaly bolmadyk köwşüne ýene bir sapar garady. Onuň önünde duran adama gahary geldi hem nebsi agyrdy.

-- Men piwo içemok, Çary jan! Seniň bu bolup ýörüşüň näme?

Çary gaýta-gaýta gultundy.

-- Onda maňa alyp beräý. Ýekeje kürüşgejik... Onsoň, baryny aýdaýyn. Ýöne, ýekeje kürüşge. Men soň puluňy bererin. Ýöne, häzir gaprat et. Soň, bizdenem gaýdar.—Ol öňem şypbyklap duran gözlerini aýasy bilen süpürdi.—

Adamçylykdan çykma, agam. Ýekeje kürüşge...

Gylyç öz göwnüne garşy gitdi. Ol jübüsinden ep-esli pul çykaryp, Çara uzatdy.

Häzir çary üçin bu dünýäniň gymmatlygynyň ählisi sarymtyl bokallarda köpürjikleýän piwoda bolara çemeli. Ol toplanyp duran mähellä özüni urdy-da, nobatsyz zatsyz girip, bir bokal piwo alyp çykdy. Şol duran ýerinde-de, ony başyna çekip, ýene-de märekä siňip gitdi. Bir bokaly iki eli bilen tutup, Gylyjyň ýanyna geldi-de, çaýyryň üstünde ýatan ýarty kerpijiň üstünse oturdy.

-- Agasy, meniňki hiç bolmady. Okadym, öylendim, alym boljak boldum, öý gurnadym. Ine, indi bary biderek—Ol bokalyny ýerde goýup, iki aýasyny öňe uzatdy.—Asyl, bary bir köpük.

Gylyjyň gözleri peträp, tas ýere gaçypdy.

-- Hany, Gözel, ajap-ajap arzuwlar, hany, Magtymguly...

Çary bokalsyz elini silkdi-de, döküläýmesin diýen görky bilen bokalyna seretdi. Onuň hereketine bokaly titredi-de, Gylyjyň jalbarynyň etegine piwo syçrady.

-- Bary bir köpük! Men näme üçin, kim üçin alym bolaýyn. Erte: “Meniň kakam alym!—diýip guwanjagym barmy? Hiç kim! Aýalymmy? Ýigrendigim, şol! Gatan gurbakga ýaly bolup, ýigrenji. Barsyz agajyň kölegesinde ýatandan, epegege gowurlyp öläýjek. Maňa nesil gerek. Men tut ýaly sagat, agam. Ol bolsa, barsyz. Düşünýäňmi? Barsyz-da. Onsoň, men name edeýin, -- Ol piwosyny başyna çekip, bokaly dodaklarynyň arasynda ep-esli saklady-da, ony ýerde goýup, hälki

gürrüniñiñ yzyna düşdi.—Aýrylyşjak diýsem, aýagyma ýykylyar. Aglaýar, ýalbarýar. Onsoň, men näme edeýin, hä?!

Gylyç bir zada geň galdy.

-- Hany, seniň işiň, edaraň adamlary, dostlaryň? Seniň geňesere, akyllaşara bir adamyň ýokmy?

Çary bokalyň düýbünü başyna çekdi.

-- Häzir men zähmet rugsadynda. Asytlam, işden çykjak. Maňa işem, adamlaryň ýagşylygam, ýamanlygam derkar däl.

-- Ýer-ow, Gylyç, işden gaçyp piwojyk içýäňmi?—Gylyç ogurlykda tutulan ýaly, bu sese ziňk erip, arkasyna seretdi. Ol kiçi Sülgün bilen Aňkarbaýy görüp, geň galdy-da, sakynyp gürlledi.

Ýok. Ýok, biz neme!..

Aňkarbaýyň göhi geldi.

-- Zyýany ýok. Iş wagty içseň lezzeti aýrydyr. Hä, Sülgünim!

Kiçi Sülgün buruljyrap gepledi.

Ylaýym, mysalalary gursun, bularyň, batga giren doňuz ýaly boluşyp.

-- Aňkarbaý güldi.

-- Beý diýme, Sülgünim. Ol kommunist, gazetçi, öýlenjek bolýan ýigit!

-- Tüffuw! Bagty ýatanlar. Seret bulara. – Ol elini Çara, soňam Gylyja tarap bulady.—Haý, siziň pormyňyz gurasyn, ýürek bulanjylar...

Gylyjyň gany depesine urdy. Ol gapdalynda duran Aňkarbaýyň ýakasyndan ebşitläp tutanynam bilmedi.

-- Gaýtala ýaňky diýeniňi, gaýtala! Kiçi Sülgün haýýar sesi bilen haýkyryp gepläp, ara düşdi.

-- Haram alkaşlara degme diýmedimmi. Olar bir owurt piwo üçin, aryyny-namysyny satjag-a. Sen dagy näme? Ýamandan boýuňy satyn al, ýöri! Aňkarbaý kiçi Sülgüne gysmyljyrap gyrmyldap ýok boldy. Ep-esli ýere barnsoňam üýşüp, piwo içip oturanlara seredip:

-- Men oňa görkezerin, kimiň ýakasyndan tutmalydygyny, alkaş haramzada! Kiçi Sülgün ýumrugyny düwüp, Gylyja topuldy. Emma Çary atylyp bardy-da ol aýaly saklady. Soň olar gidenden soň, Gylyja tutundy.

-- Wah, agam, men seni biabraý etdim. Ýör, gideli, bolmady. Gylyç Çara seredip, öňki haýbaty bilen zarply gürlledi.

-- Çary, han-a şol krandan suw akyp dur. Bar, özüňi, ýüzüňi, gözüňi tertibe sal. Häzir meniň işime baraly. Saňa aýtjak zadym bar.

Çary oňa boýun bolup, krandyň aşagyna girip ýagşy ýuwundy. Gylyjyň daragyny alyp, saçyny darady. Jalbaryny düzedip, köwşüniň çaňyny kakdy. Suw bilen çyglap süpürişdirdi. Ýeňlerini çyzgaşdyrdy. Ol indi birneme öňki Çara çalym edýärdi.

Redaksiýa çolody. Işgärler nahar iýmäge dargan borly. Gylyç kabinetini açyp, girip, çaý goýdy. Sähel salymdan gaýnan suwdan çäynegine çaý demledi. Öňlerine alyp, Çara hödür etdi. Soň bolsa oturgyjyny Çarynyň göni garşysynda goýup, oňa ýiti-ýiti seretdi oturdy.

-- Inim, Çary. Sen meniň nähili gün görýänimi bilýäňi? Daşary çykyp erkek bolýaryn, öýe gelip aýal bolýaryn. Eger häzir Senem bolan bolsa ömüralla

şeydermidim. Hut, hüzirem Senemiň didaryny ýeke sapar görmek üçin, ömrümi bermäge taýyn men. Dogry, menem ol pakyr diri wagty gadryny bilmedim. Ölensoň welin... Wah, adamyň gadryny diri wagty bilmeli. Senem soň puşmanlar edersiň. Gylyç aýtdam diýersiň. Gaty giç bolar, gaty giç.

Çary boş käsäni elinde oýnady.

-- Men aýalymy erbet görýän diýemog-a. Onuň adamçylygyna dil ýetirer ýaly däl, aga. Maňa öz neslim gerek. Men bir ýyl çydamym, on ýyl çydamym. Indi sabrym sapsim tükendi. Ol öý gabyr maňa. Bu meselede meni yrjagam bolup durma. Men indi oýlana-oýlana on ýyl bäri gamhana bolup ýören adam men. Men bu pikire ýöne ýere gelemok.

Gylyç ýüzüni sallady.

-- Çary, inim, men bir wagat terki dünýä bolup ýörkäm, meniň elimden çekip, akyl berip, ýagşy ýola saldyň. Men senden ulam bolsam, bu oglan bir gögele diýmedim. Aklyňy, maslahatyňy aldym. Sag bol, ile-güne goşuldym. Indi sähel zada begensemem, sähel zada gynansamam, Çary bolsady Çarynyň maslahaty bolaýsady diýip ýörün. Men seni halypam hasaplap ýörün. Emma, gör, sen nämeler edip ýören ekeniň. Sen özüňi terki dünýälige, içgä aldyrsaň, onda biz näme etmeli?! Çary gözüne yaş aýlady. Ol Gylyjyň alynda ilkinji gezek ýaman utandy. Asyl, birbada gürläbem bilmedi. Birsalymdan özüni dürsäp:

-- Heý, agam men seniň şu sözleriň üçin, her gün görsemem çydam ederdim. Ýöne durmuş romanlarda ýazylyşy ýaly, „häh“ diýeniňde „mäh“ bolup duranog-a. Adam çylşyrymly subýekt. Menem adam. Mene janly adam. Bir gün, bir aý çydaryn. Emma men indi çydamok. Men diňe, içip otyrkam rahatlyk tapyp bilýän. Aldajy hasrat ýüregimi kertýär. Men indi özümi tapan ýaly bolýan..

-- Sen adam bolsaň, çyda! Özüňi köşeşdir. „Gam-gussa ýüregimi kesýär“ diýip, piwohanadan piwohana ylgap ýörmek bolmaz-a. Sen beýtme...

Gylyç, eger alar ýaly bolsa, Çara maslahat berdi. Emma Çary indi ony diňlemeýärdi. Asyl, ol aragyň, piwonyň adyny eşitse, ýerinden zöwwe turup ylgabererli görünýärdi.

Şol wagat işik şarta açyldy. Gapyda Gül göründi.

-- Maňa bir atasy çay berseňizläň.

Gylyç Güle atymlyk çay uzatdy.

Gül howlukmady. Bir kagyz listini alyp, onuň üstüne ep-esli çay dökdü. Soňam ol kagzy howlukman dolap durka, Gylyja deginjiräp söz gatdy.

-- Bu gowja oglany näme üçin kötekläp dursuň. Ol gaty gowy oglana meňzeýär-ä. Gylyç jogap bermäge, olary tanyşdyrmaga ýetişmedi. Telefon jynňyrdady.

Kimdir biri Gylyjy döwlet ekzameniniň netijesiniň yglan edilişigine çagyryýardy. Gül welin Çara sereden bolup, henizem oýurganyp durdy. Gylyç olary tanyşdyrdy.

Bu gelne Gül diýýärler. Gül diýseň, gül! Ýöne, ýekeje kemi bar. Olam, hyrydary biwepa çykan.—Ol Güle garady.—Bu ýigide Çary diýýärler. Özem, sen gül bolsaň, bu ýigidiň güli. Onuňam ýekeje kemi bar. Olam: öz-özünü ýeňip bilenok.

Gylyç ýaýdandy.

-- Gül, men hüzir geljek. Sen bir salym dostumy güýmäp ber. Gadryňy bilerin!

Ol howlukmaç çykyp gitdi.

* * *

Ýokary bilim alan günü Gylyç bu dünýä sygmajak bolýardy. Onuň ýoldaşlary restorana baryp, Gylyç üçin bu uly wakany ýuwmagy teklipe edýärdiler. Emma ol ýoldaşlaryna goşulmady.

Şeýle bir ýagdaýlar bolýar. Bir beýik maksada ýetsem „pylanylar begener“ diýip, göwün ýüwürdyärsiň. Emma, şol maksada agyr azaplar bilen ýetersiň welin, begenmäge hiç kimiň ýokdyr, gapdalyňda. Gylyjyňkam, edil şol boldy.

Häzir kakasy begener diýse, kaka ýok, ejesi begense diýse, eje ýok indi. Bu günü bileje arzuw edipler gezen söwer ýary-da ýok, indi.

„Senemim bilen söhbet edip, oturmanyma-da, gör, näçe gün boldy. Ilki şoňa buşlaýyn. Onsoňm, çagajyklarymyz arasynda bolaýyn. Restorana heran haçanam ýetişerin...“

Ol bazara sowulyp, çagajyklarynyň gowy görýän tortuny, şirin miweleri, oňat süýji-kökeleri satyn aldy. Toruny limonad çüýşelerinden et, gaýmak kişmiş, kişde ýaly iýmitlerden doldurdy.

Ol :“ Bu gün öýe irräk baryp, çagalaryma tagamlyja nahar bişirip bereýin.

Çagajyklarym okuwdan geler. Onsoň, degişip-gülüşip nahar iýeris. Şondan gowam bir restoran bolarmy! Şondan gowam bir diplom ýuwma bolarmy?!

Ol öýüne gelende, öz gözlerine ynanmady. İçerden süýji tagamyň ysy gelýärdi.

Senem gelip, içeriňi gül ýaly edip giden ýalydy.

Ol İçgi jaýda, öz oturyan ýerindäki owadan düşekçäni görüp, örän tolgundy. Ol Senem dünýesini täzeläni bäri, düşekçede oturanokdy.

Ol çüýşeleri, torty, azykly tory ýerde goýup, otaglara ýekän-ýekän boýnuny uzadyp çykdy. Emma öýde hiç kim ýokdy.

-- Sona jan, gyzym!—Hiç kimden ses çykmany. Ol getiren zatlaryny jaýba-jaý ýerleşdirdi. Oý eşiklerini geýip, ýuwundy. Soň, gaz pejiň üstündäki manty gazanyň agzyny açdy.

„Be, janlarym, edil Senemiň eliniň yzy-da! Şonuň naharynyň ysy-la!..“

Ol ylgap baryp, Senemiň portret suratyny eline aldy. Ony bagryna basdy.

„Senemim, mähribanym, sen geläýdiňmi! Wah, häzir sen geläýseň dagy nähili bolardy. Geläýsen-e, janym. Ine, uniwersiteti başlik bilen tamamlap, diplomam aldym. Al, görsene, begensen-e...“

Senem portretten özüne ýylgyryp seredip otyrды.

Gylyç çagalarynyň gapyny kakýandygyny eşidip, özüni ele aldy.

-- Kakam, kakam—diýip, Akmyrat özüni kakasynyň gujagyna zyňdy.—Bil-dä, bize kim geldi, bil-dä! – Ol jogaba-da garaşman buýsançly saýrady.—Bize Gözel gelnejem geldi. Göze gelne-je-em!

Sona-da begenjini gizläp bilmedi.

--Kaka, Gözel gelnejem bilen manty bişirdik. Soňam bazara gök almaga gitdik.

Işikde, çagalarynyň yzynda Gözel birhilije utanjaň ýylgyryp durdy.

Gylyç onuň bilen hoşamaý salamlaşdy. Soň baryp, öz düşekçesine çökdi.

-- Kaka, aý, kaka, şu gün seniň dogulan günün-ä. Biz saňa gowja sowgat aldyk. Ýöne meniň aýdanymy Sona aýdaýma.—Akmyrat häzir gül bolup

açylypdy. Ol ýaňy aýak biten çagajyk ýaly, bir kuhnýa, birem kakasynyň ýanyna ylgaýardy. Gylyç bolsa ýene alasarmyk oýlaryň girdabyna çümüp galdy. „Meniň doglan günümdigini çagalara kim aýtdyka?! Ony meniň özümem bilemok ahyrn.“

Durdymyrat okuwyndan gelen badyna nahar çekildi. Çagalary kakalaryna owadan galstuk bilen modalyja köýnek sowgat etdiler. Olaryň şatlygyna Gözelem begene-begene goşuldy. Gylyç çagalaryndanam, özündenem, günündenem ilkinji gezekrazy boldy.

Nahardan soň Gözel çaý demläp getirdi. Soň bolsa, ýazykly ýaly, bura gysylyp oturdy. Gylyç bu gelniň nämedir bir zatlar aýtmakçy bolýandygyny aňdy.

-- Gözel, armaweri! Işler bilen. Çary nähili? Ýagdaýlar nähili?

Gylyjyň bu sözleri Gözeli burup taşlana meňzedi. OL göýä bu agyr burga döz geljek bolýan ýaly, ynjyly ýylgyrdy. Gözleriniň ýaşyny süpürdi.

-- Wah, Gylyç! Meniň günümi ýöne bolýa diýäýmeli boldy. Meniň barara ugrum, ýörare ýolum galmady. Indi meniň üçin senden ýakynym ýok. Seniň bilen bir maslahat edeýin diýip geljek bolup ýördüm. Öten agşam Senem pahyr düýşüme giripdir. „Ertir Gylyjyň doglan günü. Baryp çagalara nahar bişirip ber. Çagalaryň begenjine goşul, men bolup“ diýýämişin. Onsoň menem, pakyr düýşme giren bolsa, ýönelige däldir diýip, size geldim. Men, Gylyç ýaşabam ýörmeli däl, bu dünýäde.

Gylyç Gözeliň gözlerinden gelinbarmak üzümiň däneleri ýaly bolup gaýdýan gözýaş damjalaryny arkaýyn synlap durup bilmedi. Ol ýeke dyzyna galdy.

-- Hapa bolma, Gözel! Aýt, näme islegiň bolsa. Bizem adam ahyrn. Birek-birege kömek etmeli bolar. Sen hapa bolma-da, hany, aýt...

Gözel Gylyjyň gözlerine naýynjar, ejiz, dilegçilik duýgulary bilen bakdy.

-- Sen maňa Akmyrat jany ber, Gylyç! Men ony bagrymdan önendenem artyk görüp saklaýyn. Ekläýin, okadaýyn, öyereýin. Goý, siziň öz ogluňyz bolsun. Ýöne meniň öýümde, meniň bilen ýaşasyn.

Gylyç gulaklarynyň eşidýän zadyna ynanmady. Ol gaýtalap ýene sorady. Gözel öz sözünü gaýdyp almady.

- Hem size nähilem bolsa ýeňil bolar. Hem bize bagt berer. Indi Çary iki aý bäri öýe gelenok. Men nädeýin, doga kör çeşme bolsam. Özümi öldireýinmi?! Menem adam ahyrn, gaýrat ediň, kömek ediň...

Gylyç kellesini tutdy. Ol bada- bat „Senem bolsa, näme diýerdi, öz balasyny keseki birine dözermidi?!“ diýip oýlandy. Soňam gamgynrak sözledi:

--Gözel, men saňa bir ýagdaýy aýdaýyn. Meniň köpüm-küjum ýok. Durmuş meniň agzymy ömur süýjemez ýaly etdi. Ýöne meniň ýalňyz guwanjym, şu çagalarym.

Men şulara ejeleriniň ýoklugyny bildirmezlik üçin, şulary zada zar etmezlik üçin, şulary adam etmek üçin öz şahsy bagtymdan geçdim. Şular meniň bagtym, ykbalym, mertebäm.—Ol titräp duran barmaklary bilen gyzgyn ýañaklaryny sypalady.—Başga näme diýsemkäm, sen başda, Senem görgüli ýogalaýanda, meniň erbet aljyrap ýören wagtym bu gepleri aýdan bolsaň, belki, pikirlensemem, pikirlenerdim. Ýöne, indi çagalar maňa, meni durmuşy ýöredişime öwrenişdi.

Menem olara öwrenişdim. Men indi olary biri-birine zar edip bilmerin. Galanynam, gel, oglumdan sorap göreli. Olrazy bolsa, meniň alajym ýok...

Gözel turjak bolanda agyly gepledi.

Günämi ötüň, men halys aljyrap gidere ýolum galmany üçin şu ýere geldim...

Gylyç Sonany çagyrdy.

--Gyzym, bar, Gözel gelnejeňlere gidip, ertip geläý!

-- Kaka, Akmyrat jigimem äkidäýeýin.

--Äkidäý.

Gylyjyň bu çözgüdine diňe bir Sona däl, Gözeliň özem begenen ýaly boldy.

10.

Güýz mazaly düşüpdü. Saralan ýapraklar şahalarda owadan yranyşýardy. Öten agşam ýagan güýz ýagşy, heniz doly keýpden çykmandan soň, bulutlar lemmer-lemmer boluşyp, asman bilen ýeriň arasyny birleşdirip ýatyrdy. Gylyç indi ýagdym-ýagdym diýýän howany göwy görýärdi. Şonuň üçinem ol birmeme ýürek ynjysyna garamazdan, ruhubelent görünýärdi. Ýöne ol häzir „Näme üçinkä?“ diýen sowala gaýta-gaýta dolanýardy.

Onuň gaýta-gata „Näme üçinkä?“ diýýän sowala gaýta-gaýta dolanmagynyň sebäbi, Sazak Ýollyýewiçiň häkimlikden jaň etmegidi.

„Men bir otpuskadaky adam. Dynç alyp başlanyma ýaňy üç gün boldy. Galan zatlar ýerbe-ýer. Sazak Ýollyýewiç ýene bir ýyl işlemägerazy boldy. Redaktorlyk üçindir diýsem, olam däl eken. Näme, öý ýagdaýlarym gowy. Çagajyklarym oňat okaşyp ýör. Özlerem, akylyja.

Durdymyrat tehniki uçilişede tokarlyk okuwyny okap ýör. Ýa şoňa bir zat bolaýdymyka? Öz-ä, agşam giç geldi, öýe. „Eglendiň“ diýsem, „Uçilişde kino gördüm“ diýdi. Adam beýle arkaýyn-da, men içginrägem soraýmandyrin.

-- Kaka, men işçi boljak. Tokar boljak!—diýip, gözümde sypyp, meniň işimi görüp ýörmükä? Walla, şunym, aýry-başga tokar, tokar -- diýip ýörmesini geňem gördüm-le. Wala, indi ýigit çykan oglyň zyndan: „Şu pylanmydyr“ diýip, yzarlap ýörseňem gelşikli däl. Adama ynanmalam. Ýöne, Durdymyrat haram çöreg-ä iýen däläsiň. Belki, ýüzümi ýere salma-da, oglum. Bar umydym-a siz. Sizem ýaman ada goýsaňyz. Men näderin...

Eý, Gylyç, Gylyç, senem garrap ýörsüň öýdýän. Heý, ata-da bir ogluň gybatyny edermi, utanaweri?!“

Häkimlikde ony Aşgabat Ataýew bilen Sazak Ýollyýewiç gyssanmaç garşy aldy.

-- Hälki diýýäniňizem şu ýigitdir-le!

-- Şu ýigit-le. Ýöne bar öwgimiz puç bolup barýan ýal, öz-ä. Görersiňiz-dä!

Gylyç egnindäki plaşyny çykaryp, asgyçdan asyp durşuna, häkimiň ýüzüni synlady. Bu agamyň jebirli gün görmedik ýympyk ak ýüzünde, yzyna gaýtarylan duwak saçynda, ullakan, mährem gözlerinde düşnüksiz bir ynjy bardy. Ol Gylyç oturansoňam, elindäki kagyza garap, ep-esli oturdy. Soňam, birhili ýürekdeşligemi, köşeşdirmemi, nebsi agyrmamy, meňzeýän düşnüksiz äheň bilen söze başlady.

-- Gylyç Mätiýewiç, meni bagyşlaň, men göni gürrüňe geçibereýin. Bu ýerde ýaşyryp oturar ýaly zat ýok. Gep şundan başlandy. Sazak Ýollyýewiç ýarawsyz adam. Uruş! Onsoň, kyn uçaştokdaky zähmet onuň saglygyny gowşadypdyr. Özi dynç alsam diýýär. Onuň ýaşam şol derejelere ýetdigem, seni saklamaga kiç

kimin haky ýok. Biz bolsa ony:“ Ýene bir ýyl işläp ber „ diýip, yrdyk. Onuň sebäbi bar. Ýeriňe özüňdenem gowy, başarjaň, prinsipial adam taýýarla diýdik.

„Bor“ diýdi. Onuň taýýarlanam sen bolmaly. Senem, näme tüýs biziň gözläp ýören adamymyz. Ine, ýakynda-da bize bir ananimka gelipdir. Asyl, bu golsuz arzadakylar çyn bolsa, seni redaktorlyga däl, partiýa biletiňi almak baradaky meselä seretmeli bolar.

Aşgabat Ataýew „Muny neneň görýän“ diýen äheňde, Gylyjyň ýüzüne garady.

-- Okap beräýiň.. Beýle zatlar çykjak adam-a bolmaly däl, biziň tanaýanymyz bolsa. Bary ýalandyr, Aşgabat, bary töhmetdir. Ine, görersiň.

Häkim üýtgeşik goşgy okaýan ýaly, şahyrana äheň bilen okap başlady.

-- Gylyç Mätiýew baryp ýatan hilegär. Ol ilden özüniň esasy häsiýetini gizlemegi, başlyklara, wezipeli adamlara ýaranjaňlyk edip, olaryň ynamyna girmegi şeýle bir başarýar. Bu häsiýeti boýunça, redaksiýada ol barmagyny bu barmagyna degirmän, balyk ýaly erkin ýaşaýar. Işe giç gelýär, işden ir gidýär. Emma oňa ýüzüň üstünde burnuň bar diýýän ýok...”

Häkim gözündäki äýnegini aýyrdy-da, oturanlara garady.

Men ahyryny okaýaýyn.

-- „Gylyç mätiýewde kommuniste-hä däl, sowet adamsyna gelişmeýän ýaramaz häsiýetler bar:

Birinjiden, ol ahlak taýdan bozuk adam. Ol gijelerine, nirede başy boş, bozuk heleý barka diýip, sümsünip ýör. Onuň :“Men saňa öýlenjek“ diýip, aldap, abraýyny döken aýallary sanardan köp. Şolaryň birem S>S. (Eger gerek bolsa, biz ony ýüzüne-de basyp bileris. Ol gelniň öz goly bilen bu barada ýazan

Arzasy redaksiýanyň hatlar bölümündäki“B“ žurnalyň 312 –nji nomerinde hasaba alnypdyr. Emma redaktor ýüz görüp, şol haty barlaman ýapypdyr. Arzany ýazan adama bolsa başdan sowma jogap berlipdir...

Ikinjiden, ol ýeňilkele adam. Özüniň bu häsiýeti bilen, gelin-gyzlary hem azdyrýar. Ol redaksiýada işleýän „G“ diýen gelniň başyny-gözünü aýlap adamsyndan aýrylyşdyrды. Indem oňa „Men seni aljak“ diýip, hut redaksiýada kollektiwiň gözünüň alynda „syçan-pişik“ oýnaşyp ýör. Redaksiýanyň abraýly adamlary oňa bu onuň bolanok diýýärler. Ol asyl, olary äsgerenegom.

Üçünjiden, ol baryp ýatan aňyny araga aldyran adamdyr. Ertesem ýok, agşamam ýok, ol özüne meňzeş hapa, arakhor adamlar bilen, nirede piwo bolsa, şol ýerde, entäp ýörendir. Redaksiýanyň sylanýan adamlary hut, onuň piwo içip, bulaşyp ýatan ýerine baryp „Bu pişäni goý!“ diýip, ençeme sapar maslahat berdi. Emma ol şol adamlaryň ýakasyndan ýapysyp, agza alyp bolmajak paýys sözleri aýdýar.

Dördünjiden, ol öz çagalaryny hor-har saklaýar. Öýlenenok. Sebäbi öýlense, beýle ahlaksyzlyk edip biljek däl. Dogrusyny aýtsaň, onuň öňki aýalam şunuň şu häsiýetine çydaman, dünýäden ötdi...

-- Ýedinjiden, il arasynda:“ Sazak Ýollyýewiç pensiýä gitse, şol hapa adam redaktor bolýamyş“ diýen gürrüň bar. Şeýle adalatsyzlygyň öňüni almak üçin bu arza ýazyldy....

-- Onunjydan, biz kollektiv bolup, öz adymyzy görkezmeýänligimiziň sebäbi, Gylyç Mätiýew juda hilegär, mekir adam. Ol ar aljak bolup, biziň günümüzü bular öýdüp gorkýarys. Eger, şu arzany barlap, Gylyç Mätiýewe partiýadan çykarylmaga

çenli çäre görmeseňiz, biz ýokary guramalara arza ýazjak....“

Gylyjyň birhili derdi egsilen ýaly boldy. Ol bu ýerde delile getirip, ynsabyna horlajak mysaly tapmady. Şonuň üçin sesinem çykarmady-da, ýerinden turdy.

-- Hat golsuzam bolsa, onda ýazylanlar dogry.

Redaktor tasanjyrap ýerinden turdy-a, gözlerini petredip gygyrdy.

-- Mümkün däl, beýle haramzadalygy bir adam bütün ömrüne-de edip bilmez. Sen-ä kyrkam ýaşañok. Ýalan sözleýärsiň, ýalan!

Häkim, geň galmaly, arkaýyn gürlledi.

-- Hany, indi nähili bolanynam bir aýt bakaly! Düşündir.

Gylyç häkimiň ýüzüne göni seretdi.

-- Ýoldaş Ataýew, hakykatdanam meni diňläsiň gelýän bolsa, şu ýere şu adamlary hem çagyryň, Olar meniň görkezilen günälerimi etmegime şaýat bolan adamlar.

Goý, olaryň ählisi meniň näme günä edenimi bilsinler! Men şolaryň alynda näme günä edendigimi boýun alayyn. Eger şeýle etseňiz maňa kömek etdigiňiz bolar.

Şeýle-de, ýokary guramalara golsuz arza barmagynyň öňüni alarsyňyz.

Häkim Gylyjyň özüne uzadan kagyzyňy aldy-da, oňa çynlakaý garady. Ol öz sekretaryny çagyrdy-da:

-- Şu düzümdäki adamlar ertir sagat bäşe häkimlige, meniň ýanyma gelsin—diýdi.

11.

Geçen gün Gylyç üçin bir ömre barabar boldy. Ol işe gelmedi.

Dogrusy, ol bu ýagdaýynda işe barybam biljek däl. Sanjyly kelleagyry onuň gözlerini ornundan çykaraýjak bolýardy. Ýüregi erbet bulanýardy. Gün guşluga geçenden soň bolsa, ol agyry ýürege geçdi. Ýüregi aldygyna sanjaýardy. Endam-jany ot alyp barýan ýalydy.

Çagalary öýde bolmansoň, onuň özi ýatan ýerinden turup, „Tiz kömege“ üç sapar jaň etmäge synanyşdy. Edil, içini ýakaýyn diýen ýaly, telefon üç nomerden geçmän, „guk-guk“ edip dur.

Günortan ol zor bilen diýen ýaly, ýerinden turup, janyna dözüp, çay goýdy. Öýde bar dermanlardan saýlap-seçip içdi. Soňam, ýene ýorgana dolandy.

Sähelçejik uklanda gören agyr düýşi, der onuň bar derdini sorup alan ýaly boldy.

Ol eşigini çalşyryp, sakal-murtuny syrýp ýuwunandan soň, birneme ýagşy bolanyna begendi. Öňüne çayyny alybam agyr oýa batdy.

„Ilki zähmet rugsadyna çykmalý. Soň özüme ýaraşyklyrak iş gözlemeli. Indi bu kollektiwde galyp bolasy ýok. Meniň şu ýylyň özünde gowy-gowy, dişli, problema gozgaýam makalalarym çap edildi. Şoňa baha beren, meniň azaplaryma düşünen ýekeje adam bolmady. Indi maňa gazet işem, beýle kollektiwem derkar däl. Olar meniň diňe aýbymy agtarýan ekenler. Şeýdip, meniň galkynmaly günüm, öňüme taýak atýan bolsalar, men olardan daşyrak durmaly. Ýöne, şu gün bu arzanyň kime gerek bolanyny, olaryň kimiň eli bilen meniň garşyňa çykýanlaryny bilmeli!“

Ol häkimlige baranda gelmeli adamlaryň bary ýüzlerini sallaşyp, atalary ölen ýaly boluşyp otyrdylar. Aşgabat Ataýew, onuň orunbasary Sabyrowa öňde, olara bakyp otyrdy. Sazak Ýollyýew arzaçylaryň arasynda, bir burça gysylan bolup otyrdy.

Gylyç ahyrky oturgyja geçip oturdy. Ol gelenleri synlady.

„Aňkarbaý bar, Gül, Çara gysmyljyrap otyr. Kiçi Sülgün bar. Häk, Goňurja ýok.

Haý, seniň bir tilki diýsâni. Gör, şu ýerde-de sapalak salypdyr-da...”

Ýygnak başlandy. Oturanlara düşnükli bolar ýaly, arza indi dolulygyna okaldy. Arza okalyşykdan soň, Gylyç heniz söz aýtmanka, ony ýerinden turuzdylar. Ol häzir adam oglundan çekinjek däl. Şonuň üçin gaty rahat sözledi.

-- Meniň abraýyma çapyp, aladamy edeniňiz üçin, sag boluň, ýoldaş Ataýew. Indi, rugsat berseňiz, meniň üstümden ýazylan golsuz arzadaky faktlar barada aýdaýyn. Şolaryň içinde, Sülgün bilen bolan wakada az-kem hakykat bar. Onuň sebäbini gelniň özi aýtsyn. Men bir başy boş adam. Özüm ömürlük ýanyoldaş gözläp, bu gelin bilen duşuşanym dogry. Hakykatdanam, bu gelin meniň göwnüme ýarasa, meniň ony aýal edip almaga niýetim ýok däl. Biziň bolan gatnaşygymyzda zorluk, ýa-da zulum, kast bolan bolsa, han-a, geliniň özi otyr, aýtsyn. İçgi, piwo içmek meselesi barada aýtsam, aýalym ýogalaly bäri şol zährimary agzyna-da alamok. Indi, piwe içilýän ýerde meni şu arzany ýazan adam bilen, Sülgün gördi. Onda-da, men uniwersitetden işe geçip barýarkam biri „agam“ diýip gygyrdy. Görsem, ine şol oturan ýigit, Çary Ödäýew. Şonuň bile ýoluň ugrunda birki agyz gürrüň edip durduk.

-- Iş wagtymy?

- Häkimiň orunbasary Sabyrowa sowal berdi.

-- Men şol wagt uniwersitetde, gaýbana okap, diplom goradym. Biziň bahamyzy soňurak aýtjak diýdiler. Mem şol günler işe gelmeli däl bolsamam, işden baş çekip gaýdaýyn diýip, gelýärdim. Ýolda-da Çara duşdum. Meniň gürrüňimiň çydygyny, ýalandygyny Çary Ödäýew tassyklap biler.

Meniň işe giç gelip, ir gaýdýandygym bolsa, dogry. Çagalarym ýeke. Käte irräk gaýdýan, käte maglumat almak üçin edaralara gidýän mahaly ýok däl. Ýöne, hana, redaktor, tutuş işläň döwrümde, nobatçylyga, ýa edaranyň möhüm işi cykanda gijä galan, boýun tovlan ýerim ýokdur. Adamçylygymyň näme üçin pesligini häzir ýüzüme aýtsalar, men olardan razy bolaryn. Sag boluň.

Kiçi Sülgün ýerinden uçup-gonup otyrdy. Ol bada-bat söz sorady.

--Haýyş edýän, meni masgara etmän. Bu işlere meniň özüm günäkär. Bu adam gowy oylan diýdiler. Meniň oňa durmuşa çykmak niýetim boldy. Şonuň üçin, näme bolan bolsa, özüm jogap bererin.—Ol Aňkarbaýa seretdi. — Bary şol meýidiň işi. Hudaýym, sen öýünde ölüp, duluňda sünmegin. Maňa künti diýselerem, ýalan töhmet atdy diýip bilmezler...Onda-da Gylyja. Ol hem erkek hem aýal bolup, bir topar ýetim çagany saklap otyr-a,--Kiçi Sülgüm aglady. Günämi öt, dogan, beýle bolar öýtmedim. Şol haramzadanyň kepine gitdim. Günämi öt, dogan...

Bu aýalyň täsirne Gülem syçyrap ýerinden turdy.

-- Näme, elinden-aýagyndan tutuberer ýaly, bu ýerde köçede ýatan maşgala barmy?! Şu arzany kimem ýazan bolsa, bilip, onuň işini suda geçirmeli. Ol Aňkarbaýyň ýüzüne gazap bilen seretdi. Ýer çeksin, seni.

Çary Ödäýew hem ýerinden turdy.

-- Hawa, piwohanada Gylyjyň aýak çekmegine men günäkär. Ol maňa „Çary jan, biz-ä seni nusga edinip, saňa meňzejek bolup ýördük. Bu näme boldugy. Üstün-başıň näme. — diýip, käýinip durdy. Şol wagtam şol adam duýdansyz bir ýerlerden çykdy, ýanynda-da, şol gelin.—Ol kiçi Sülgünü görkezdi.—hapa-hapa sögüp

başlady. „Akyllý geple“ diýip, Gylyjam oňa azgyryldy. Bolany şol. Ýöne, Gylyjyň ömründe arak-şerap, piwo içmeýänine mem kepil geçip bilerin.

-- Bizem!—diýip, Gül oturan ýerinden gygyrdy.

Häkim gyssanýardy.Ol Aňkarbaýa garady.

-- Indi bir mesele bar. Arzany kimiň ýazanyny hemmäňiz aňyňyz. Hany, şol adam ýerinden tursun-da, näme üçin arza ýazanynam bir aýtsyn. Sebäbi, Gylyç Mätiýew respubilkada belli, abraýly žurnalist. Onuň abraýyna çirk ýetse, biziň ählimiziň ýüregimiz agyrar. Bu arzada „Ol işlänok, ýalta adam“ diýilipdir. Ýalta bolsa, araky gaty güýçli makalalay kim ýazypdyr. Belki, şu arzany ýazan adam oňa ýazyp berýändir. Ine, biz işi prokurora geçirmänkäk, şu meselelerem aç-açan etmeli. Men munuň üçin Mahmythanow Aňkarbaýa söz berýän.

-- Doganlar, meni bagyşlaň. Ömrümde bir arza ýazdym. Men ýalňyşdym. Kepe gitdim, „Üstünden arza ýaz, arza ýaz“ tiýi-ip, koçaýyn keýin koýan jok, koýan jok, koýan jok. Ana, koýmaýsaň. Seniň kepiň üçin, men turmā gitmelimi.

-- Hany, samrap durma. Seni haýsy hojaýyn Mätiýewiň üstünden arza ýaz diýip goýmady?

-- Kim, Menemmi?—diýip, häkim onuň ýüzüne garady.

Sud, prokuratura diýilse, jany bokurdagyna gelen Aňkarbaýyň zähresi ýarylan bolara çemeli. Ol titiräp elden- aýakdan çykyp barşyna, aglamjyrap:

-- Jok, mana redaktormyz Sazak Ýollyýew, Sazak Ýollyýew. Hon-a otyr-goý. Sazak Ýollyýewiň öňem gazanyň daşy ýaly ýüzi ýalpyldap gitdi. Ol oturan ýerinden bir düýrügdi-de hor gollaryny galdyrdy.

-- Töhmet atma. Töhmet!—diýip gygyrdy.

Emma onuň sesini hiç kim eşitmedi.

Beýleki oturanlardan ses çykmany. Diňe Aňkarbaý erkek adama gelişmeýän ses bilen iňläp aglaýardy.

-- Ötüş günämi. Meni aldadylar. Meni, meni...

* * * *

Güýz ýagyşy mylaýymlyk bilen ýagyp durdy. Ýapragynyň ýaryny aşagyna düşän agaçlara, adamsyz köçelere, skwerlere, jaýlaryň üçegine ýag çalnan ýalydy.

Howadan täzeje ýakylan sary ýagsyň ysy gelýärdi. Gylyjyň bu tämiz howanyň baryny gursagyna sorasy , bu juda näzikden gözel görnüşiniň barysyny gözleri bilen ýuwdasy gelýärdi. Ol mundan sähel pursat öňem agyr oýlardan, göwnüne juda dar görnen dünýäden dynyp, täze, tämiz,ter, näzik pikirleriň süýji dünýäsine gelipdi. Ol bu dünýäniň süýjüligini, ondan hiç wagt doýmagyň ýokdugyna ýaňy düşinipdi. Onuň bu süýji dünýäde baky galasy geldi. Olgijäniň bir mahalyna çenli güýz ýagyşyna ezile-ezile öýüne gelipdi.

Gele-gelmäne-de Senemiň suratyny eline aldy.

-- Mähribanym, alada etme, hemme zat ýerbe-ýer Çagalaryň, ilin-günüň rahat, dünýä dynçlyk. Bu süýji dünýäde bir sen kem.

Otaga ukuly gözlerini owkalap Sona girdi.

-- Kaka jan, salam. Gözel gelnejemem geld-ä, bizde —diýip begençli aýtdy. Ol „, Bar sora , nahar iýermikä, çay içermikä“ diýdi.

Gylyç Senemiň suratyna garady. Senem bolsa ýylgyryp durşuna: “Gylyç, Gözeliň göwnüni ýykma, onuň göwni meniň ýüregimden aýra dälidir.” Diýýän ýalydy. Gylyç merhum aýalynyň, sähra lälesi ýalyjak bolup, ýaňy açylyp barýan gyzjagazynyň erkine tabyn bolup, başyny atdy.

Daşkent, 1-nji sentýabr—5-nji oktyabr 1983 ý..

“BIZEM GUŞLAR KIBIDIRIS” hekaýa

Keramatly kitaplaryň birinde okan şu sözlerim häli-şindi ýadyma düşüp dur.: “Bizem guşlar kibidiris!”, Bizem edil guşlar ýalydyrys!

Aýalym ikimiz halys garrap, örkümüzizi öýe baglanymyzdan soň hem bu söz ýadyma düşüp dur. Onuň hem emmajygy bardy...

Şu bahar penjirämiziň deýesindaki ýumruk sygar ýaly köwejikde bir serçejik höwürtgä ýasandy. Onuň höwürtgesi daşardan görer göze görünmese-de, bize içerden gaty gowy görünip durdy. Aýalym ikimiz serçejikleriň günde näçe sapar öz höwürtgelerine girip, çykýanyňy, haçan perjagaz, haçan ýüpjagaz, haçan saman –süplük getirýänini görüp otyrys.

Ol serçejik öz gün-güzeranyňa ýetişiň bilmän, pelasaň urýardy. Onuň bolşy aýalym ikimize bolsa uly güýmenje.

-Höwürtgäsin-ä ýasap boldy öýdýän.—diýip, aýalym uly alada galyp aýtdy.—Indem

höwürtgäni taşlap gidiberdiler. Ýa nämedir bir zat olara päsgel berýär?!

-Ýeke özümidi?—diýip, men howsalaly soradym.—Taýyny ýitiren bolaýmasyn?!

-Ikisem bar-la! Bileje gitdiler, özler-ä.

Ertesi bizi serçejikleriň sesi oýardy.

-Gelipdirler, guşlaryň-a.

Men ýeňillik bilen düşegimden turdum. Aýalymyň bu hoş habaryna, süňňüm ýeňläň ýaly boldy.

-Bir ýumurtgajygam guzlapdyr, eýýäm.!—diýip, aýalym öýläň habar tapdy.

Şeýdip, bu serçejikleriň höwürtgesinde üç sany goturja, eýjejik ýumurtga peýda boldy.

Serçejikler öz ýumurtgalaryny gezek gezegine başýardylar. Käte bolsa, ikisem nirädir bir ýerlere uçup gidýärdiler. Şonda aýalym ýa-da özüm daşary çykyp, ýumurtgalyja höwürtgä göz- gulak bolýardy. Ony yhlas bilen goraýadyk.

Ahyr bir gün agzy saryja jüýjejikler ýumurtgalaryň gabygyny ýaryp, ýagty jahana çykdylar. Üç sany jüýjejik „Jüýp-de-jüýp“ bolşup, heniz gözleri açylmasa-da, bar aladalary iýmit...Indi dat ene serçäniň gününe.

Jüýjejikler etene boluberende, erkek serçe, nirädir, zym-zyýat boldy. Bar agram, garabagy ene serçä düşýärdi. Ol jüýjeleriniň daşynda hozanak bolup, pyrlanýardy. Olara gurçukmysyň, çekirtgemisiň, başga bir iýmitmisiň, aldygyna daşýardy. Jüýjeler ulaldygy saýyn, olaryň „zarply, ynlyly jüýk-jüýgi“ artýardy.

Ene serçä bir salym rahatlyk ýokdy. Ol gije-gündiz jüýjeleriniň üstüne ganat gere-gere, ýöne sulba bolup galypdy.

Jüýjeler ýetişdi. Indi olar bir höwürtgä sygmaýardylar. Ene serçe çünkünde gurçuk getirende bolsa, ganatper çykanan çagalary ony biri-birinden öň aljak bolup, ejelerine topulýardylar.

Şeýde, şeýde, olaryň biri ýere-de gaçdy. Şonda ene serçäniň bolşuny bir görsediňiz. Çagasynyň üstünde pelasaň urup ýörşüne, howludaky hyrsyz gara pişigiň üstüne nädip topulanynam duýman galdy. Herne, aýalym wagtynda ýetişäýdi.

Ene serçäniň bir buduny pişik ýagşyja çeynäpdir. Indi, ol uçubam, çagalalaryna iýmitjagaz getiribem bilenokdy.

„Wah, ol görgülijik uçup-uçup, gidiberjegem bir bolýar-la, emma dert güýçli, oňa uçmaga maý berenog-a“.

Çaga serçejikler bir gün garaşdylar, iki gün çydadylar. Soň bolsa, höwürtgeden uçup-uçup, pytyrap gidiberdiler.

Ene serçe höwürtgede ýatyr. Onuň gözleriniň ýoldadygyny aňmak kyn däl. Bir ýerlerden serçejikleriň jürküldisi eşidilse, ol zinkildäp gidýärdi.

-Ýürejigi tak-tak urup, janyna jaý tapanok, görgüli—diýip, aýalym zeýrendi. Çagalary gürüm-jürüm boldy.

-Ene serçe näçe ýüregini telwasa besläp, ýola garasa-da, olar indi eneleriniň huzuryna dolanmadylar...

Hawa-da, „Bizem guşlar kibidiris!..“

Aýalym bu guşlaryň ykbalyny synlaý-synlaý gözlerine ýaş aýlady...

Ol guşjagazlaryň yzynda delminip , ýalňyz galan serçejiğiň takdyrynda özüniň ykbalyna kybapdaş bir ýagdaýy görýär...

Hawa, şu ene serçäniňki ýaly, biziň hem biziň hem üç perzendimiz bar.—Üç ogul!Aýalym ikimiz ýmân-içmân, ile meňzeş geýmân, şirin janymyza döze-döze, olary adam etdik.Ogullarymyz il hataryna goşuldy.

-Uly oglumyz kellelije, alym bolar—diýdik!

- Diýişimiz ýaly, ol alym boldy. Ol alymlygyň çür depesine çykdy.Häzir bir uly okuw jaýynyň ketdesi.Iliniň-gününiň derdine ýarap, goç ogul bolup ýör.Abraý-ady tutuş ýurda ýaýrap gitdi. Il-gün biziň ýanymyzda uly ogluymyzyň abraýly, mertebeli kişi bolandygyny aýdýarlar.Ol ýanyna baranyň ýumşuny bitirmän gaýtarmaýarmyş.

Biz welin ony aýda-ýylda-da görüp bilemizok.Käte, uly ýygnaklarda oturanyny telewizorda görkezýärmişler.Biziň telewizorymyz görkezmänsoň, onam görüp bilemizok-da, nätjek

Biz ondan gelenok, habar alanok diýip, göwün-kine edip duramyzok-la.Döwlet adamsydyr, iş-alada, käte, aýaly jaň edýär, şoňa-da şükür...

„Ortanjy oglumyz hudožnik bolsun!“ diýdik. Ol şeýle gowy hudožnik bolup ýetişdi. İşlerini daşary ýutlarda gaty gowy görýärmişler.Şonuň üçin öz sergisi bilen ol ýurtdan geldigi, beýleki ýurda gidýärmişin.

Ol „Ene“ diýip, öz ejesi hakynda bir gowy iş ýazypmyşyn.Aýdyşlarna görä, ol öz ejesin-ä kân meňzänokmyşyn. Ýöne görenler ony tolguna- toguna synlaýarmyşlar.Ýakynda oglumyň şol işine bir ýurduň uly baýragy berilipdir.Oglum häzir şol baýragy almak üçin aýaly bilen daşary ýurda giden bolmaly.Şonuň üçin käte, agtyjygymyz enesine jaň edýär.Şoňa-da şükür, biz.

„Iň kiçimiz kompozitor bolsun!“ diýdik.

Körpe oglumyz gowy kompozitor bolanmyşyn.Onuň eserlerini radioda, gazetlerde öwýärmişler.Gaty gowy aýdymly, sazlary barmyş.Arada“Ejem sen!“ diýip, bir aýdymyny radioda aýtdyrdylar.Dogrusy,ejesiniň tutuş günläp gözleriniň ýaşı kepemedi.

--Ejesin-ä gowy görýän eken, bolsa-da, beren süýdümi, şol diýip çeken azaplarymy haklapdyr, balam!—diýip, gidene gürrüň berdi oturdy, ejesi.

Biz ondanam göwün-garyn edemizok. Käte aýalynyň ejesi:“Ol ýurda gitdi, ony getirdi, bu ýurda gitdi, muny getirdi“ diýip, körpämiziň üstünlikleri barada telefonda gürrüň berse, başymyz gök direýär.Janlary sag bolup, küllerinden köp

bolsunlar.

-Bu serçejikler biziň penjirämiziň önünde ýöne ýere höwürte guran däl. Bu bir Alladan gelen halatdyr—diýip, aýalym ebgar ýatan serçejige garap oturşyna aýtdy. Soň bolsa uly gussa bilen gadym türkmen hüwdüsin hiňlendi:

-Serçejigim, serçejik,

Ganatlaryň gerdejik,

Balalarym gelýärm,

Gel, çaltarak, gördejik.—

Agşamara şolkeramartly kitapda ýazylan sözler ýene-de ýadyma düşdi-de, menem aýalymyň aýdan hüwdüsini gaýtalanymy duýman galypdyryn:

-Serçejigim, serçejik,

Ganatlaryň gerdejik,

Balalarym gelýärm,

Gej, çaltarak, gördejik.

8-nji Iýun 2005 ý.

“GELMIŞEK” hekaýa

„Darawa“ obasy Köpetdaga golaý jülgäniň agzynda ýerleşýärdi. Bu obada 70—80 öýli, ýa-a şonçarak hojalyk ýaşaýardy. Adamlar biri-birine, şu obadakylaryň kowum-garyndaşlaryna gaty ir wagtlardan bäri beletdiler. Bu obadan ýaşlar şähre sary göçüp, göçüp gitselerem, garrylar galýardylar. Munuň üstesine, indi ep-esli wagtdan bäri bu ýerlere göçüp gelýänler ýokdy. Ýöne...

Baharyň başynda obamyza gara gözleri lowurdap, ýanyp duran, gytygrak sakalyna çal sepen, uzyn boýly bir kişi göçüp geldi.

Ol adamyň başynda güne ýanan, ýaşyl keşdeli täjik tahýasy bardy. Köneliginden, kirden ýaňa tahýanyň keşdeleri köýük görünyädi-de, bu adamyň ýüzüni has betgelişik görkezýärdi. Şonda-da ol adam öz tahýasyny hiç mahal başyndan aýranokdy.

Bu adamyň egnindäki yun pagtaly donynyň matasy hem gap-garady. Köýnegi welin zolak-zolak mawy matadan tikilendi.

--Gelmişegiň gözleri owadan!—diýip, obanyň aýallary gürrüň edýärdiler.

Bu adama oba dükany bilen kitaphananyň arasyndaky darajyk otagy boşadyp berdiler. Ýöne bu adamyň jaý dawasy ýokdy.

Onuň iş dawasam ýokdy. Şonuň üçin bu adamy garažyň arkasyndaky alma bagyna sakçy edip bellediler.

Täzelikde alma ağaçlarynyň hatarlarynyň arasyna boýaboý joýalar çekip, gämikläp, gawun, garpyz ekipdiler. Indi bu adam şol ekine-de garawul bolmalydy. Ýöne alma baglarynyň içi, gawun-garpyz joýalaryna çenli selme, syrkyň, ýandak basyp gidipdi. Aslynda bu bag hiç haçanam üns berlip, ideg-yssywat edilen ýer däldi. Bu adama-da, „aý, hälki bir güýmenjeder-dä, munuň näçe gün durjagyny kim bilýär diýilip berilendi.

Emma gelmişek bu бага gaty gyzgyn ýapyşdy.

Ol on-on baş günüň içinde gije diýmän, gündiz diýmä, der saçyp, almalygyň ýandagyny, beýleki ot-çöplerini çapyp, Gapdaldaky belentje tekizje meýdana ullakan öý ýaly edip, basyp goýdy. Ýerleri kätmenledi. Ownujak ot-çöpleri iş edinip otady. Indi ol almalykda ýandak, selmäň-ä beýlede dursun, ülpüldäp duran suwoitam görnenokdy.

Ol adam her alma agajy üçin, onuň düýbünden tegelek çanak etdi. Çanaklaryň içine ilki depdi, ýumşatdy, sonam garažyň aňyrsyndaky birwagat getirilip taşlanan ders üýşmeginden her düýbe bir halta ders dökdü.

Soňam gijelerine almalary suwaryp çykdy.

Ýaňy öserine duran gawun-garpyz pazyllarynam otady, yekeledi.

Olara dökün, suw berdi.

Garažyň gapdalyndak uly ýol bilen agajyň arasyna pytrap ýatan ağaçlardan dikip, sim çekdi-de, berk germew etdi. Indi bu бага, ekine ygam-sagam bolup ýören oba mallary girip biljek gümany ýokdy.

Ömründe beýle hyzmaty görmedik alma baglary öýe ýaňy düşen owadan gelin ýaly, lowurdap, parlap ösüp başlady. Gün-günden güle basyrylyp, görenleri aňk edip goýdy. Gawun-garpyz biýarasyndanam gözünü aýrasyň gelenokdy. Şol günden soň gelmişek özüne berlen jaýa-da barmady. Ol gijesi-gündizi bagyň içindedi.

Ol bir-ä aýlyk berlende gidip, hakyny alardy. Birem, dükandan un bilen duz almaga oba barardy.

Bu adamyň näme iýýändigini, nähili ýaşaýandygyny, näme maksat-niýetiniň bardygyny kiç kim bilenokdy.

...Urşuň yz ýanlary bolansoň, Adamlaryň eli juda ýuwkady. Şäher golaý bolany üçin, adamlar elinde baryny bazara äkidip, güzeran üçin zerur haryda çalyşyp gaýdýardylar. Kimiňdir biriniň almaga gurby ýetmese, indiki sapar berersiň-dä, diýişip, harytlaryny goýubam gaýdýardylar.

Almanyň irki görnüşleriniň suwy süýjäp başlady. Bu ýyl bolsady ekilen ýaly, basyrynyp ýatan alma göz dikýänem ýok däldi. Sähel gözüň sypynsa, şahalary omur-jomur edip, heniz bişmedik hasyly syrýp şähre eňýänem gyt däldi.

Aslyna bu obada düzgün, tertip, ilin zady, hojalygyňky diýen düşünje hem ýokdy. Barmy, kimiňki bolanynyň tapawudy ýok, alybermeli, äkidibermeli. In esasy zat,

seni görmeseler bolany. „Ak düýäni gördüňmi—göremok!“ Şonuň üçin gelmişek gündizi-gijesi ýok, bagynda juda sak durýardy.

Bu adam bu obada alma ogurlygyndanam has elhenç, elhenç wejeralygyň hem şaýady bolup başlady. Gün batyp başladygy obanyň käbir gelinleri, ulygyzlary gorkman, çekinmän, erkek kişiler bilen tirkeşip, garaňky baglyga siňip gidýärdiler. Olaryň bu halal saçak ýaly bagyň içinde nähili wejeralyk edýändiklerini ol görüp, duýup durdy.

Beýle bihaýaçylyklara bu obanyň adamlary öwrenişip giden bolara çemeli. Ertesi hiç zat bolmadyk ýaly, gülüşip, degişip ýörler. Emma gelmişek welin beýle-beýle ýagdaýy oýuna getirende-de, depesinden asman eňterilen ýaly bolýardy.

Bir gije ol aýlanyp ýörşüne, kimiňdir biriniň aýal maşgalany gygyrdyp-bagyrdyp, zorlaýandygyny eşitdi-de, göze dürtme garaňkynyň içinde şol tarapa okduryldy. Ol ullakan alma agajynyň düýbünde bagyryp ýatan gara göwräniň üstüne dyzap duran adamy ýeňsesinden tutup, galdyrdy. Onuň şu obanyň in başbozarlarynyň bir Goşundygyny tanady.

--Edýäniň näme“ Hudaýdan gork!

Goşun titredi-de, jalbaryny çekişdirip durşuna:

--Bar, ýok bolsanaý, seniňki näme—diýip, mydyrdap sögündi.

Aşakda ýatan titreýän howsalaly sesini sandyratdy.

--Waý, bagtym ýatdy.—Ol turdy-da agyly ses bilen ýoldaşyna ýapyşdy.—Goşun, Ýör gideli.—diýdi.

Goşun gelmişege jikjerildi.

--Eý, akmak, demiň içinde bolsun ýogsa damagyňy çalaryn...

--Ýok boluň! Bagdan baryňyz ýok boluň, ýekäňem göräýmäýin, ugraň diýýän—diýip, gelmişek ulili bilen bagyryp başlady. Soň şol gazaply sesi bilen:

--Toba ediň! Hudaýdan gorkuň!—diýip, gygyrdy-da, gözüne urlan ýaly bolup, garaňkylykda eräp gitdi.

Bir gün Garşy obasynda Aba aga sadaka berdi.

Bu obalarda toýa, sadaka uludan-kiça, ýerden ýörän barmak indi däbe öwrülipdi.

Aba aga birwagtlar dünýäden gaýdan ejesine, kakasyna aş berýärdi.

Günorta boluberende teläriň, baglaryň, jaýlaryň kölegesine garasar ýaly bolup üýşen adamlara ýaňy palow çekilipdi. Her kimiň eli tabakdady. Bu obalaryň adatyňa görä, toý-sadakasy diýenlerinde, gelenlere özleriniň elde ýasan şeraplaryndan hem gaýgyrman bermek adat bolup galypdy. Şol däbe eýerilip, gelenlere naharyň ýany bilen bedre-bedre çakyram çekýärdiler.

--Eziz doganlar!...

Adamlaryň palowlymy, şerap guýlan bulgurlymy, elleri howada doňup galdy.

Bu etrapda henize çenli eşidilmedik del owaz, adamlaryň tas zähresini ýarypdy.

Oturanlaryň bary gözlerini petredişip, töweregine garanjakladylar:

--Eziz doganlar! Siz bu dünýä synag üçin iberilensiňiz! Bu dünýäde hsapsyz närise ýokdur. Alla bizi görüp durandyr! Emma adamlar azdy. Şeýtan olaryň umydyňy harama, nebse, ýalan güzerana örläp goýdy.

Eziz doganlar, sabyr ediň, kanagat ediň! O dünýäniň azabyny, sakar dowzahyň lowlap duran oduny ýadyňyzdan çykarmaň. Öňüňizden gelýän jebri-jepalardan gorkuň! Allanyň tarapynda boluň, şeýtanyň tarapynda bolmaň! Kim haram iýse,

kim nebsiniň eşegi bolsa, kim kişiniň hakyny iýse, waý onuň gününe!..

Allany ýatlaň, Alla şükür ediň. Alla bilen boluň! Omyň!...

Gelmişek tamdyryň belent tekdirinden düşdi-de, gaty-gaty ýöräp, öz ugruna gitdi. Oňa:--Gitme, otur, nahar iý!—diýenem tapylmady. Diýenlerinde-de, ol saklanjak adama meňzemeýärdi.

Ol şol barşyna öleňdäki gür hyşşalyga siňdi. Ol ýerde pagtaly donuny çykaryp, oturjak ýerine ýazdy-da, egnindenasan kiçijik gaýyş torbasyny eline aldy. Tahýasyny çykaryp egildi-de, akar suwa ilki ellerini, soňra ýüzüni, boýnuny, gulaklarynyň arkasyny ýuwdy.

Soň eliniň ugruna suwuň içinde göderip oturan ýaş ýekenlerden birküç sanysyny çekip aldy-da, olaryň köküni akar suwa çäykady. Soň ýekenleri ardyp, olaryň terje, akja baldagyny döwüp aldy-da, köwşüni çykaryp, donunuň üstüne geçip oturdy. Torbasyndan küle gaçana meňzeýän gaty çöregi alyp, ony howlukman üfleşdirdi, aýasy bilen gaýta-gaýta süpüribem, ýene akar suwa batyryp, çäykady. Ilki bir owuç suw alyp içenden soň, çörekden dişläp alyp, ýekeniň akja baldagyny hurş edinip, lezzet bilen çeynäp başlady. Soň ýene çeşmeden suw alyp, owurtlady.

Ol akar suwa siňe seredip oturşyna çöregini howlukman iýdi-de, galan-gaçan nan ownutyklaryny çöpläp, „Bismilla“ diýip, ýüwaşja pyşyrdady-da, eliniň tersi bilen suwa taşlady. Soňra çöküne düşüp, aýat-doga okady. Omyň edibem, turmak bile boldy.

Gelmişegiň bu günki boluşy, „Darawa“, „Garşy“ obalarynyň adamlaryny juda geň galgyrdy. Oba adamlary bu adamyň şu günki gygyrmasyň näme manysynyň bardygyna düşünmedilerem.

Ýöne, käbirleri:

--Döwlet-ä, „Din adamzat üçin tirýekdir!“ diýip, dine garşy bolup ýör. Bu peläket bolsa, Alla bilen boluň! Diýip, agyr märekede gygyryp ýör.“—diýip goýdular.—Başymyza bir bela getirmese-de ýagşydyr!

Bu wakadan soň, obanyň uly-kiçi adamlarynda gelmişege bolan uly gyzyklanma döredi.

--Ol gündiz adam, gije-de haýwan bolýarmyş!—diýip, oba çagalary ony ertekä meňzeş ýagday bilen baglanyşdyrýardylar.

--Ýolda-yzda şony görseňiz, gaçyň. Kim bilýär, onuň näme maksadynyň bardygyny?!—diýip, ene-atalar çagalaryna edep öwredýärdiler.

Sebäbi, bu adam obanyň içindäki öýünde ýaşanokdy. Hiç kimiňkä baryp-gelenokdy. Almalykda ullakan erik agajy bardy. Şol erigiň saýasynda beýlekide-de, ýatyp-turanyny gören-bilen ýokdy.

„Darawada“ Gurban agalar ogluny öýerip, toý tutdy.

Bu obanyň däbi boýunça, gelni kejebeläp getirip, soň adamlara duz-tagam çekýärdiler.

Nahar ýaňy çekilipdi. Birdenem:

--Eziz doganlar! Siz bu dünýä synag üçin iberilensiniň! Bu dünýäde hasapsyz närise ýokdur. Alla bizi görüp durandyr! Emma adamlar azdy. Şeýtan olaryň umydyňy harama, nebse, ýalan güzerana örläp goýdy.

Eziz doganlar, sabyr ediň, kanagat ediň! O dünýäniň azabyny, sakar dowzahyň

lowlap duran oduny ýadyňyzdan çykarmaň.Öňüňizden ýetip gelýän jebri-jepalardan gorkuň! Toba ediň, haklaşyk pursady ýetip gelýär. Toba ediň! Allanyň tarapynda boluň, şeýtanyň tarapynda bolmaň!Kim haram iýse, kim nebsiniň eşegi bolsa, kim kişiniň hakyny iýse, waý onuň gününe!..

Allany ýatlaň, Alla şükür ediň.Alla bilen boluň! Omyň!...

Oturanlaryň bary gelmişegiň güne gaýzygyp, syrça dönen derli ýüzüni, howsala bilen jowurdaýan ullakan, ala gözlerini gördüler.

Ol gozler juda howatyrlydy. Howsalalydy.Özem , olar ýöne-möne zat üçin howsalalanokdy.

Gelmişek edilen mürehede-de ten bermän, gaty-gaty ýöräp, öz ugruna gitdi. Ol öňki endigine görä, akar ýabyň boýuna baryp donuny, tahýasyny çykaryp, ýuwundy.Soňra ýapdan bir gysym ýaşajyk narpyz alyp, çöregini suwa batyryp, narpyz bilen hurş edip iýdi. Soň dogadilegler edip, turup gitdi.

Howa gyzyp başlapdy.Alma bişmese-de, ullakan erigiň şahalaryndaky miweler,misli, tylla teňňeler asylan ýaly, lowurdaşyp, özüni güjeňläp başlapdy.

--Erik bişdi, ony ýygnamak gerek!—diýip, ol hojalygyň ýolbaşsýlaryna habar ýetirdi. Ol bir mahaldan bäri, ýere dökülen erikleri ýygnap, arassaja ýere serişdirip gelýärdi.

Aýallaryň baş-alty sanysy erik ýygnamaga geldi.Şonda olar gelmişegiň bu eden işine haýran galdylar.Giden meýdan serilen erik-kişde bolup ýatyrdy.

--Bular näme?—diýip, brigadir sorady.

--Nowçalygyndan şu güne çenli düýbüne gaçanlardyr. Yrýa ýa isrip bolan zat ýokdur. Baryny ýükläbermeli, maşyna.

Ýaşuly brigadir haýran galdy. Ol bu hojalykda ömri boýy işläp gelse-de, munuň ýaly halallygy görmändi.

Erikleri kakyp, çöpleşdirip, ýaşıklere ýerleşdirip , alyp gitdiler.Soň ol gawun bişdi diýip habar ýollady.Bir maşyny agyr ýükläp, bişen gawuny alyp gitdiler.Şonda gelmişegiň özem olaryň yzyndan bardy.

--Näme, bize ynanmazçylyk etjek bolýaňmy—diýip, hojalygyň ýolbaşçysy onuň bilen degişen boldy.

--Ýok, ýok, başlyk aga, maňa-da çekipjik, öz bahajygyndan üç-dört sanjak gawun berip bilmersiňizmi?!—diýip, salamlaşandan soň haýyş etdi.

--Il-ä senden sorajak bolýar, gawun, seniňki näme diýsene—diýip, sklad müdiri içi güjüklige gülen boldy. Emma gelmişegiň ýadyna gülki düşenokdy. Onuň gara çynydy.

--Sen maňa çekip birki gawun berip bilermisiň!

--Haýsýlaryny?

--Isläniňizi çekiň!

Ol bahasyny töläp, iki gawuny bakjasyna alyp gitdi.

Şonda adamlar gelmişegiň özüniň arassa adamdygyna ynandylar. Bu baradaky gürrüň, şol bada tutuş jülgä ýaýrady.Emma kábiri:

--Aý, bu haramzada ilin gözüne çöp atjak bolýandyr.Onuň oýny käne meňzeýär!—diýibem gördi.

Güýz düşen badyna alma bişip başlady.Ol „alma bişdi“ diýip, habar ýollady.Alma, bu ýyl, edil bir bolsady ekilen ýalydy.Ony ýygyp, tükederýaly dälde. Her iki düýp

alma agajyndan bir maşyn miwe çykýardy.

Tutuş hojalyk bolup, sähelçejik ýeriň bagynyň miwesini tutuş aýlap iş edindiler. Gelmişek jokrama yssyda alma ýygyp ýörenlere gündogarky akar suwly ýapdan bedre-bedre suw çekýärdi.

--Içň, doganlar! Alyň, suw içň!

Adamlar gelmişegiň uzadan suwly kürüşgesini ellerine alyp, bu adamy synlamak üçin suw içýän ýalydylar. Gelmişegiň kirden ýaňa keşdesi bilinmez bolan mahmal tahýasy, syrça ýaly gara ýüzi, balkyldap duran owadan goýun gözleri, uzyn gap-gara pagtaly dony, zolak-zolak mawy köýnegi, hemem sary giden çokaýy olara hiç hili keramaty habar bermeýärdi.

Aýallar alma agajynyň kölegesinde dynç alyp oturyşlaryna:

-- Gelmişek, dogan, geliň, birsalym dynç alyň!—diýip, oňa degişen bolup, gygyryp, yzyndan toparlary bilen gülüşýärdiler. Ol bolsa eşitmeýän ýaly, köneje bedresini eline alyp, suwly ýaba bakan düňderilip barýandyr. Bedre doly suwy aýallaryň ýanynda goýup, boş ýaşiklere ýere gaçan almalary salmaga başlaýardy. Bu adamyň bir salym dynç alanynam gören ýokdy.

--Alma ýygymy saýpallaşandan soň, ol bedresini suwdan dolduryp, uly ýola çykyp başlady.

--Al, doganym, teşneligiňi gandy.

--Eý, gelmişek daýy, suwuňy satýaňmy?—diýip, okuwdan süllerişip gelýän okuwçylar, onuň daşyna üýşüp, soraýardylar.

-- Eý, suwuňy satýaňmy?

--Alla saklasyn. Heý, suwam bir satylarmy?!

Gelmişegiň ýüzi gamaşdy. Ol ullakan gözlerini petredip, şol sözi aýdan adama seretdi. Soň boşan bedresini alyp, yzyna düňderilip gaýtdy.

Indi „Garşy“, „Darawa“ obalarynyň adamlary toýda, sadakada öňe ýaňy nahar çekilen wagty bir ýerlerden zömpe çykýan gelmişegiň aýdýan sözlerine öwrenişip gidipdiler. Käbirleri ol sözleri ýatdan hem bilýärdi.

--Elbetde, Alla ýüregine guýýandyrdy, bendäniň. Özümüz-ä onuň edenini başarjak däl.—diýip, adamlaryň başy çatylsa ony ýatlaýardylar.

Gelmişegiň gürrüni bar ýerinde“—Ony obadan güm etmeli!—diýip, Goşun dişlerini gyjap, ara düşýärdi.

--Goýsaňyz-laý, kime ýamanlygy bar, görgüliň?

--Ol daşary ýurduň içalysy bolsa bildiňmi!—diýýänem bardy.

--Onuň „Alla diýiň, Hudaý diýiň, toba ediň!“ diýmesi biziň döwletimiziň syýasatyna garşy gidýär. Biziň döwletimiz bolsa“Alla diýmäň, Hudaý diýmäň. Lenin, Stalin diýiň. Partiýa „Meskewa diýiň“ diýýär-ä. Biziň ýolbaşçylarymyzda derek ýok. Ýogsa, bir wagt obadan çykaryp kowardylar, bular ýaly kirli diwanany. Ol halky zaýalaýar.

Goşunyň bu sözi şol gün obalara ýaýrady.

Maşat aga gullukdan ýaňy gelen Meredini öýerip, uly toý tutdy. Gelnalyjy getirilip, ýaňy adamlara palaw bilen arak şerap çekilipdi.

Edil, şol wagtam nireden çykany belli däl, gelmişek, ýykylan haýatyň biline çykyp, gygyryp başlady:

-- Eziz doganlar! Siz bu dünýä synag üçin iberilensiniz! Bu dünýäde hasapsyz

närse ýokdur. Alla bizi görüp durandyr! ..

Märekäniň içinden iki adam çykdy-da, gaty-gaty gygyryşyp, gelmişege topludylar.

--Goý, nejis! Ýok bol şu ýerden.

Emma gelmişek olara gulgam asanokdy.

-- Emma adamlar azdy. Şeýtan olaryň umydyny harama, nebse, ýalan güzerana örläp goýdy.

Eziz doganlar, sabyr ediň, kanagat ediň! O dünýäniň azabyny, sakar dowzahyň lowlap duran oduny ýadyňyzdan çykarmaň. Öňüňizden gelýän jebri-jepalardan gorkuň! ..

Goşun ol duranlardanam geçip, gelmişegi itip, depip howludan çykaryp goýberdi. Gelmişek özüne her näçe jebir, zulum etseler-de, sözüni ahyryna çenli aýtdy.

-- Allanyň tarapynda boluň, şeýtanyň tarapynda bolmaň! Kim haram iýse, kim nebsiniň eşegi bolsa, kim kişiniň hakyny iýse, waý onuň gününe!..

Allany ýatlaň, Alla şükür ediň. Alla bilen boluň! Ämin!..

Gelmişek urlup, kowulandan soň, bu toýuň gyzygy gaçan ýaly boldy. Emma gelmişek bu ýagdaýa kän bir pitiwa berip duran adam däl. Toýda-da, sadakadyr ýasda-da, garaz märeke üýşen ýerde bir ýerlerden çykýardy-da, şol aýdýanja sözlerini aýdyp, gürüm-jürüm bolýardy. Ol gepini uzaldybam, gysgaldybam, gep owadanlajak, akyl satjak bolup duranokdy.

Bir sapar bu hojalyk, ýyly jemläp, klubda uly ýygnak etdi. Şol ýygnagyň ahyrynda-da gelmişek orta çykyp, şol aýdýan sözlerini aýdyp, çykyp gitdi.

-- Aý, bu adamy öldüräýmeseň, oňa tär boljak däl öýdýän—diýip, Goşun jibrindi.

--Goý, aýtsyn, näme, ol ogry bol, haram iý, erbet iş et diýýämi!—diýişip, adamlar Goşuny dalarly göründi.

--Partiýa saňa erbet bol diýýämi? Hudaýdan ne peýda. Halkyňy ekläp, saklap, ak ýol bilen geljege alyp barýan-a Kommunistik partiýa. Şoň- halk bolup, toýda, sadakada şol däliniň gygyrşy ýaly janygyp, „sag bol“ aýdaýaňyzok. Beýtmesi bolanok onuň, görýäňizmi, eýýäm köpiňiz onuň gepine zäherlenipsiňiz. Ony degişli ýerine aýtmasaň, uçgundan ot syçyramagy mümkin...—diýip, Goşun ýangynly jabjyndy.

Bu wakadan soň, geçse bir hepde geçendir.

Ýylahyrda halka beriljek bolup ýaňy getirilen aýlyk haky gürüm-jürüm boldy.

Ogry uzakdan bolmaly däl. Adamlar ýüz-ýüze, göz-gözedi. Özem, beýle ýagdaý öňda-soňda bu obalarda görüp, eşidilen ýagdy däl.

Ahyry, başga ýol-çykalga tapylan, etrap içeri işler bölümüne gyssagly habar edildi.

--Gyssagly ýeteweriň, ähli baýlygymyzy ogurlatdyk...

Bir moýor yürkmen ýigidi bilen, iki sany ýaş milisioner haý diýmän geldi. Olaryň ýanynda ysgaw itlerem bardy.

Ite seýfi, pul goýulýan ýeri, puluň daşynyň kagyzlaryny ysgatdylar.

Ysgaw iti pul saklanýan jaýyň içini birläý aýlandy. Soň tutuş jaýyň daşyndan aýlandy. Çyňsap-çyňsabam uly ýola düşdi-de, garaža bakan seňkildäp başlady ol seňkildäp ýörşüne, garažyň töwereginde öwrüm edenden soň, almalygyň içindäki belent ýandak küdesiniň töwereginden aýlanyp, onuň içine sümüldi.

Milisionerler ýandak küdesine söýelen uly petdäni süýşurip, beýlä aýyrdylar. Soň, içene girdiler. Asyl, görseler, ýandak küdesiniň içi ýaşalýan öý bolsa nädersiň. Pully halta bolsa ortada, saman-süplüge bulaşyp, köne çäkmene dolangy ýatyrdy. Haltany maşyna bakan alyp gitdiler. Şol pursatda eli ep-esli ýandak kökli Gelmişek göründi. Ol akar suwly ýap tarapdan gelýärdi. Ol bu küdäniň töweregine üýşen märekä geň galyp seretdi.

--Essalowmaleýkim!

Maýor eşikli türkmen ýigidi oňa gaharly habar gatdy.

--Bu kepbede sen ýaşaýaňmy?

-- Biz ýaşaýas!

Ol don seniňkimi?

-- Biziňki!

-- Hany pul!Puly ber.

Gelmişek düşünmedi öýdýän. Ol: "Pul! Pul!" diýip mydyrdady-da, içeri girip, çäkmeniniň jübüsinden pul çykaryp, moýora uzatdy.

--Ine, bary.

--Bu näme?

--Bar pulum. Zähmet gazanjym!

Moýor onuň elinden tutdy-da, özüne tarap dartdy.

--At oýnatma.

Gelmişegi tutaklap, daşyna halka bolup aýlandylar-da alyp gitdiler. Soň ony märekaniniň önünde üsti demirörtükli gara maşyna mündirip, alyp gitdiler.

--Ol haramzada geregem şoldy.—diýip, Goşun dabaraly aýtdy. Soň märekä igesini sürtdi.—Biriňizde-de utanç-haýa ýok. Siziň ähliňizi şol maşyna basyp, alyp gitmeli. Kim näme diýse, agzyňyzy öwweldip diňläp ýörsüňiz!

--Aý, kim näme diýse-de, pul ogurlajak adama-ha meňzänok, bende—diýip, ýaşulularyň biri aýtdy.

Maşyn ugrady. Adamlar seslerini çykarman, dargadylar.

* * *

1948-nji ýylyň 1-nji oktyabrynda „Darawa“, „Garşy“ obalarynyň adamlaryny „Garşy“ obasyndaky kluba ýygnap, gelmişege göreldele sud etdiler.

* * *

„...Belli halk duşmany Azal ahunyň çowlugy, 1915-nji ýylyň 15-nji oktyabrynda doglan Jemaletdin Çagyl ogly oň Aşgabatda „halk üçin tirýek“ bolan ýigrenji din-urp-adatlary ilat arasynda wagyz edňndigi üçin, ýazgarylyp, şäherden çykarylyp kowuldy.

Ol şondan soň şäheriň golaýyndaky „Darawa“ obasynyň durmuşyna sümülip girip, sada adamlaryň ynamyna girip, halk arasynda Allany, din-şerigaty wagz edip gelipdir. Ahyrsoňy, edýän pygylynyň ýol alýandygyny duýup, zähmetkeş adamlaryň haky bolan elli alty müň baş ýüz on iki manat puly ogurlap, daşary ýurtlara gaçmakçy bolanda, günäsiniň üstünde ele salyndy.

1915-nj ýylda dogulan, häzirki wagtda hiç ýerde işlemeýän, belli ýaşaýan ýeri bolmadyk Jemaletdin Çagyl oglynuň eden jenaýatçylykly günä işleri doly boýnuna goýuldy.

Gelmişege respublikanyň jenaýat kodeksiniň üç maddasy boýunça: 1. Halkyň arasynda dini, hudaýy wagz edip, döwlete garşy ýykgynçylykly işleri alyp barandygy üçin; 2. Halkyň hakyny köp mukdarda ogurlandygy üçin; 3. Daşary ýurtlaryň tabşyrygy boýunça biziň döwletimizde ýykgynçylykly işleri alyp barýp, netijede, döwlet serhedinden gaçyp geçip, daşary ýurtlara gitmekçi bolany üçin... Suduň karary bilen gelmişek ýedi ýyl azatlykdan mahrum edildi.

Adamlar ýerli-ýerden söz soradylar. Ilkinji bolup, Goşun söz aldy.

--Biz juda ýiti gözli bolmaly, jan obadaşlar. Beýik Serdarymyz Iýosif Staliniň saýasynda, mähriban Kommunistik partiýamyzyň atalyk aladasy bilen beýik bagta ýetdik. Aýdyň, Alla nämäniň pohy! Eger Alla bar bolýan bolsa häzir şu gelmişegi azat etsin! Asyl, edäýmez! Sebäbi, ýoldaş Staliniň öwredişi ýaly, gözel tebigat bar! Şonuň üçin, häzir öňüňide kellesini ýalaňaçlap, pisini aşyryp oturan dwersantlardan ägä bolmaly. Men, dogrusy, sudýalar bilen dawalaşyp biljek däl, ýöne, özüm bolsam-a, oňa atuw bererdim!

--Atuw bermeli!

--Atmaly!

Görelde sudunyň ahyrynda Gelmişegiň özüne soňky sözünü berdiler.

--Aýt, soňky sözüňi. Eden etmişleriňe ökünýäňmi?!

--Eziz doganlar! Siz bu dünýä synag üçin iberilensiňiz! Bu dünýäde hasapsyz närsä ýokdur. Alla bizi görüp durandyr! Emma adamlar azdy. Şeýtan olaryň umydyňy harama, nebse, ýalan güzerana örkäp goýdy.

Eziz doganlar, sabyr ediň, kanagat ediň! O dünýäniň azabyny, sakar dowzahyň lowlap duran oduny ýadyňyzdan çykarmaň. Öňüňizden ýetip gelýän jebri-jepalardan gorkuň! Toba ediň, haklaşyk pursady ýetip gelýär. Toba ediň! Allanyň tarapynda boluň, şeýtanyň tarapynda bolmaň! Kim haram iýse, kim nebsiniň eşegi bolsa, kim kişiniň hakyny iýse, waý onuň gününe!..

Allany ýatlaň, Alla şükür ediň. Alla bilen boluň! Ämin! Allahy äkber.

Adamlar doňup galdylar. Diňe togsan ýaşly Patma gül garry:

--Alla diýen diliňe döneyin! Diýip, hümrüdedi.

Gelmişegi üsti ýapyk maşyna salyp gitdiler. Tutuş obanyň egni boşap, arkasyndan agy ýüki aýrylan ýaly bolgy.

Şondan alty gün geçenden soň, obada agyr ýer titredi. Dag tarapdan görülip, eşidsilmedik apat sil geldi! Indi bu obalaryň ýerinde öň hiç wagt durmuş bolmadyk ýaly, läbik suw çaýpanyp ýatyrdy.

1-2 –oktyabr 2004 ý.

“ARZA” hekaýa

„Moskwa. SSKP Merkezi Komitetine. SSSR Ministrler Sowetine, SSKP MK-nyň syýasy Býurosayna, Mähriban howandarymyz Leonid Iliç Brežnewiň hut öz eline...“

„Ýaş edebiyatçy žurnalynyň baş redaktorynyň orunbasary N.Gylyç-Goçageldiýew tarapyndan
Arza.

Mähriban Leonid Iliç!

Men 19.. ýyldan bári kommunist.Siziň merdana keşbiňiz, beýik ideýalaryňyz meniň üçin hemişe ýalkymly şamçyrag.Men Sizi ogullyk yhlasy bilen çyn ýürekden söýýärim.Ertir-agşam Siz uzak ýaşaň diýip,gözel tebigatdan dileg edýärim.
Mähriban Leonid Iliç!

Men kommunistyk ideýalara berli ýaşadygymça, maňa bu betbagt ülkede azar berýärler.Biziň ölkämiziň betbagt adamlary sowatsyz hem-de ynsapsyz.Sözümi düşündürmek üçin , ilki ýekeje mysal getireýin.

Ýakynda meniň aýalym öldi.Men ony türkmeniň çüýrük däbi boýunça kepene dolap jaýlamak islemedim.Sebäbi men hakyky kommunist.Çünki, Siziň kommunist din bilen, halky bogýan çüýrük adatlar bilen barlyşyksyz bolmalydyr. Diýen ajaýyp ideýaňyza eýerdim.Emma aýalymyň sowatsyz garyndaşlary, körzehin goňşulary ony kepene dolap jaýlamaly diýip karara geldiler.Men welin hakyky kommunist hökmünde, öz sözümi ýörtdim.Şeýdibem aýalymy jynazasyz, kepensiz ýere duwlatdym.Bu meniň hakyky kommunistligim dälmi?!

Emma käbir haramzada körzehin adamlar men barada Siziň mähriban ýüregiňizi çişirmek üçin,Meni Siziň ynamyňyzdan gaçan hökmünde görkezmek üçin,“Ýoldaş Goçageldiýew kommunist halyna aýalyny kepene dolap, jynaza okadyp, köne, urup-adat, dessur boýunça jaýlady“ diýip,Size ýazdylar.

Mähriban Leonid Iliç!

Siz bu ýalan töhmete ynanmaň! Meniň üç çagaly başy boş pars aýalyna öýlenen oglum sünnet edilen dälidir.Ine, şunuň özem meniň hakyky kommunistligimden habar berýändir.

Mähriban Leonid Iliç!

Men külli adamzat üçin tirýek bolan din-urup-adata jinnek ýaljagam ynanmaýandygymy ýene bir mysal bilen tassyklap biljek.Meniň kakamyň ady Hojageldi.Emma“Hoja“ sözünde işan-mollalary öjükdiriji manyny görýärim. Şonuň üçin men pasport alanymda „Goşa-Para“ sözi bilen üýtgetdirdim.Emma öz kakamyň wenezzialygy, körzehinligi, iň ahyrynda-da geleňsizligi sebäpli ol „Goçageldiýew“ bolup gitdi.Men graždanlyk gaýratyma daýanyp, hem-de, bisowat, bigaýrat kakmyň öz ogly baradaky geleňsizligini dünýä ýaýmak üçin, şol Goçageldiýew familiýamda galdym.Indi hemmeler meniň üstümden gülüp ýör. Meniň kakam sözüň doly manysynda haramzada adam.Ol öz wagtynda oba Sowetiniň sekretary bolan bolup, uruş döwründe durmuşa çykmanyk gyzlara-da,“çagasy boldy“ diýip, artykmaç hak ýazyp, özi alypdyr. Şonuň üçin men öz ilkinji felýotonymda öz haramzada kakamy doly paş edip raýon gazetine ýazdym. Şondan soň ugursyz ejemdenem doly ýüz dönderdim. Bu ýagdaý meniň synmaz graždanlyk gaýratymdan habar bermeyärimi, näme.

Mähriban Leonid Iliç!

Türkmenistan diýen ýerde meniň ýaly hakyky kommunist ýokdur. Meniň üç gyzym, iki oglum bar. Çagalarym häzir hakyky kommunistik durmuşda ýaşaýar. Gyzlarymyz saçlary kesik. Ýewropeýçe geýinýärler. Olar öýde-de, işde-de arassa rus dilinde gepleýärler. Göýdük hem-de hapa türkmen dili olar üçin ýat. Meniň in buýsanýan zadym, gyzlarymyň ikisi jöhit ýigitlerine durmuşa çykdylar. Üçünji gyzym bolsa arassa rus ýigidini halaýar. Basym olaryň durmuş toýuny tutmakçy. Gyzlarymam, giýewlerimem maňa „papočka“ diýip ýüzlenende, begenjimden başym gök direýär.

Kiçi gyzym Jahan jan bolsa, dördünji klasdan bári rus ýigidi bilen tirkeşýär. Basym olaryň durmuş toýuny tutmakçy. Şonda men Leonid Iliç, Sizem gelnejem bilen şol toýa çagyrmakçy bolýaryn. Hökman geliň. Ine, şujagaz faktyň özem meniň haky kommunistligimden we internasiolistligimden habar bermeyärmimi?!

Mähriban Leonid Iliç!

Men barada ýene-de bir gabahat işi Size ýetiripdirler. Onuň üçin Siziň ýüregiňiz çişmesin, mähriban Serdarym!.

Men boýun alýan, onda-da, kommunist hökmünde boýun alýaryn. Men ýaşyrak wagtym goňşymyzyň täze öýlenen gelnine göz gyzdurdym. Bu dogry. Aýalym, çagalarym bolsa-da ol gelne girse-çykse lak atdym. Olam nejis gelin eken. Meniň mukaddes söýgime söýgi bilen jogap bermäge derek, ganojak adamsyna ýamanlapdyr. Onuň zalym adamsy deýýus hem şerleri bilen meni tutup, elimi aýagymy baglap, hol ilerki baýra äkidip, meni zorladylar. Hawwa, sözüň doly manysynda zorladylar. Zorlanlary bilenem oňman, şol hapa işi edip durkalar surata alypdyrlar. Ine, şunuň özem şol haram taksistiň, onuň wenezzina hemşerleriniň ahlaqsyzlygyny doly açyp görkezýär. Sowet halkynyň wepaly wekili bolan meniň ýaly kommunist-erkegi toparlaýyn zorlamaga olaryň näme haky bar. Men olaryň aýalyňa lak atan bolsam (Bolan zat ýoga), olaram meniň aýalyma. Ýa-da aýal doganyma, gyzyma habar gatsynlar. Olar aýal-a. Eger, olar aýalyma lak atyp, aýalym hem olaryň päk soýgüsine päk söýgi bilen jogap beren bolsa, men heý, şoňa garşy bolarynmy. Emma olar namartlyk edip, topar bolup maňa ýapyşdylar. Ine, şol haramzada, ahlaqsyz adamlar biziň kommunistik jemgyýetimizde henizem ýaşap ýör. Olar ýala çäre görýänem ýok. Men gorkýaryn. Olar islän çaglary şol pişelerini gaýtalamaga taýýardyr. Ine, munuň özi meniň Siziň önüňizde hiç zady ýaşyрмаýanlygymdan habar berenokmy?!

Mähriban Leonid Iliç!

Men şu arzam arkaly Size ýene bir gabahat töhmedi duýdurmak isleýärim. Olam meniň haýyn duşmanlarym bolan zalym adamlaryň zäherli dili. Olar häli-şindi „Goçageldiýew öz gyzy bilen ýaşaýar“ diýen töhmeti ýaýradýarlar. Ýalan! Töhmet! Dogry, men 19. tomsunda SSSR Ýazyjylar soýuzynyň edebiýat fondunyň putýowkasy bilen Gara deňziň boýunda „Köktebel“ ýazyjylar öýünde uly gyzym bilen dynç aldym. Gyzym şonda gowy rus ýigidi bilenem tanyşdy. Men oňa guwandym. Emma birden, gyzym çykarynanda, onuň lipçiginiň kirländigini gördüm. Muny onuň duşuşyň rus ýigidi hem görendir diýip, gaty utandym. Onsoň gyzyma: „Gyzym, jipjigiň kirläpdir. Ýa ony çalşyr, ýa onsuz gez, bu ýerlerde alaň-açyk gezmegem bolýandyr“—diýip, telim sapar atalyk maslahatyny berdim. Emma

gyzym meniň diýenimi etmedi. Şonda ýaman gaharym geldi. Bir günem, gaharyma, diýenimi etmeseň, özüm ýuwaýyn, şony diýäkgetdin, lipçigini sypyryp aldym-da, ýuwup, serdim. Şonda gyzym şerräýlyk edip, aglap-eňröp gygyrdy. Şonda dört-bäş ýazyjy işigimi döwüp, içeri kürsöp girdi. Olar gözi ýaşly, göwsä açyk gyzymy görüp, men ony zorlaýandyr öýtdüler. Şolaryň arasynda meniň ildeşim – gepçi haýynlar hem bardy. Ol näkesler Aşgabatda gelen batlaryna: “Goçageldiýew öz gyzyny zorlajak bolanda gapysyny döwüp, açyp, zordan elinden aldyk” diýip, gybat ýaýradypdyrlar. Şol gep henize-bu güne çenlem galman gelýär.

Ine, hakykatda nämeleriň bolandygyny Siziň öňünüzde boýun almak meniň hakyky kommunistik ahlaklylygyndan habar bermeýärmä, nämä!.

Mähriban Leonid Iliç!

Hakyky kommunist, çyn ateist, Kommunistik internasialist, batyr gaý we hakykatçy bolan maňa—N. Goçageldiýewe howandarlyk we hossarlyk goluny uzadarsyňyz diýip umyt bildirýän. Meni haramzada adamlar gaty horlaýarlar, eziz Serdarym. Sizi örän hormatlaýan we beýik sahatyňyza sabysyzlyk bilen garaşýan kommunist N. Goçageldiýew.

1- nji oktýabr 1979-njy ýyl.

http://vk.com/oka_owren_doret